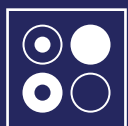

Evaluatie effectiviteit ganzenrustgebieden winterrust in de provincie Utrecht

Rapport

Margot Veenenbos, Roy Gommer en Annemarie Dekker

Biodiversiteit

Onderzoeken

CLM-1174

Dit is een rapportage van CLM Onderzoek en Advies
Oktober, 2023
CLM-publicatienummer 1174

Opdrachtgever: Provincie Utrecht

Auteurs:

Margot Veenenbos, Roy Gommer en Annemarie Dekker

Samenwerkingspartners:

Waardenburg Ecology, Sovon en Peter Mendelts

Foto omslag: Kolganzen in vlucht (CLM)

CLM Onderzoek en Advies
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postbus 62
4100 AB Culemborg

www.clm.nl
0345-470700

**Evaluatie
effectiviteit
ganzenrustgebieden
winterrust in de
provincie Utrecht**

INHOUD

1.	Inleiding	6
1.1	Utrechts ganzenakkoord en ganzenrustgebieden	6
1.2	Eerste evaluatie 2019	7
1.3	Evaluatie effectiviteit ganzenrustgebieden en winterrust	8
1.4	Onderzoeksvragen	9
2.	Werkwijze	10
2.1	Kwantitatief onderzoek	10
2.1.1	Tellingen gebruik ganzenrustgebieden	10
2.1.2	Provinciale data	10
2.2	Kwalitatief spoor	11
2.2.1	Deskstudie doelstellingen in ganzenrustgebieden	11
2.2.2	Deskstudie wettelijke kaders ganzenbeleid	11
2.2.3	Interviews stakeholders	11
3.	Kwantitatieve analyse	12
3.1	Ontwikkeling zomerpopulaties Utrecht	12
3.2	Ontwikkeling winterpopulaties Utrecht	12
3.3	Conclusie zomer- en winterpopulaties Utrecht	15
3.4	Percentage standganzen	16
3.4.1	Grauwe gans	16
3.4.2	Brandgans	16
3.4.3	Kolgans	18
3.4.4	Conclusie percentage standganzen	18
3.5	Percentage ganzen binnen de ganzenrustgebieden	19
3.5.1	Conclusie percentage ganzen binnen de ganzenrustgebieden	20
3.6	Schade aan voorjaarsgras	20
3.6.1	Grauwe gans	20
3.6.2	Brandgans	21
3.6.3	Kolgans	21
3.6.4	Ruimtelijke verspreiding voorjaarschade 2022	22
3.6.5	Conclusie schade aan voorjaarsgras	22

3.7	Draagkracht huidige ganzenrustgebieden	24
3.7.1	Grondgebruik binnen ganzenrustgebieden	24
3.7.2	Draagkracht huidige ganzenrustgebieden	26
3.7.3	Huidige draagkracht afgezet tegen benodigde capaciteit van de gehele provincie Utrecht	27
3.7.4	Huidige draagkracht afgezet tegen getelde aantallen in de ganzenrustgebieden	29
3.7.5	Huidige draagkracht afgezet tegen internationale taakstelling	31
3.7.6	Conclusie huidige draagkracht en getelde aantallen	32
4.	Natuurdoelstellingen	33
4.1	Natuurtypen	33
4.2	Rietvogels	34
4.3	Weidevogels	34
4.4	Waterkwaliteit	35
4.5	Natura2000-gebieden	35
4.6	Conclusie natuurdoelstellingen	35
5.	Wetgeving en beleid	37
5.1	Internationale wettelijke kaders	37
5.1.1	Europese Vogel- en Habitatrichtlijn	37
5.1.2	African Eurasian Waterbird Agreement (AEWA)	38
5.2	Nederlandse wettelijke kaders	39
5.2.1	Wet Natuurbescherming	39
5.2.2	Natura2000-gebieden	40
5.2.3	Foerageergebieden	40
5.2.4	Ganzenakkoord	41
5.3	Huidig ganzenbeleid Utrecht	42
5.3.1	Utrechts ganzenakkoord	42
5.3.2	Ganzenrustgebieden	42
5.3.3	Verjaging en ondersteunend afschot buiten rustgebieden	44
5.4	Ganzenbeleid Provincies	45
5.4.1	Provincies met ganzenrustgebieden	46
5.4.2	Provincies zonder ganzenrustgebieden	53
5.4.3	Schadecijfers per provincie	56
5.5	Conclusie	59
6.	Stakeholders	61
6.1	Individuele grondgebruikers en agrarische samenwerkingsverbanden	61
6.1.1	Signalen	61
6.1.2	Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied	63
6.2	Terreinbeherende organisaties	64
6.2.1	Signalen	64
6.2.2	Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied	65

6.3 Jagers	65
6.3.1 Signalen	65
6.3.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied	66
6.4 Natuurbeschermingsorganisaties	66
6.4.1 Signalen	66
6.4.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied	67
6.5 Faunabeheereenheid	67
6.5.1 Signalen	68
6.5.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied	69
6.6 Waterschappen	69
7. Conclusies en toekomstscenario's	70
7.1 Conclusies	70
7.1.1 Tellingen	70
7.1.2 Schadecijfers	70
7.1.3 Grondgebruik	71
7.1.4 Draagkracht	71
7.1.5 Beantwoording onderzoeksvraag 1	72
7.1.6 Beantwoording onderzoeksvraag 2	73
7.1.7 Beantwoording onderzoeksvraag 3	74
7.1.8 Beantwoording onderzoeksvraag 4	74
7.2 Toekomstscenario's	75
7.2.1 Scenario's winterbeleid - met ganzenrustgebieden	76
7.2.2 Scenario's winterbeleid - zonder ganzenrustgebieden	77
Referenties	78
Bijlagen	83
Bijlage 1: Rapportage tellingen ganzenrustgebieden provincie Utrecht (Waardenburg Ecology)	84
Bijlage 2: Overzicht geïnterviewde organisaties	128
Bijlage 3: Interviewleidraad	129

1. INLEIDING

In dit hoofdstuk beschrijven we de aanleiding en opzet van dit onderzoek en de onderzoeksvragen die centraal staan.

1.1 Utrechts ganzenakkoord en ganzenrustgebieden

Landelijk hebben de provincies en zeven natuur- en landbouworganisaties (de Ganzen-7, of G-7) geprobeerd een gezamenlijk ganzenakkoord te sluiten, maar dat is niet gelukt. In 2013 is het Projectteam Ganzenbeheer Utrecht (PGU) gestart met de uitvoering van een provinciaal akkoord: het Utrechtse ganzenakkoord (College van gedeputeerde Staten, 2015)¹.

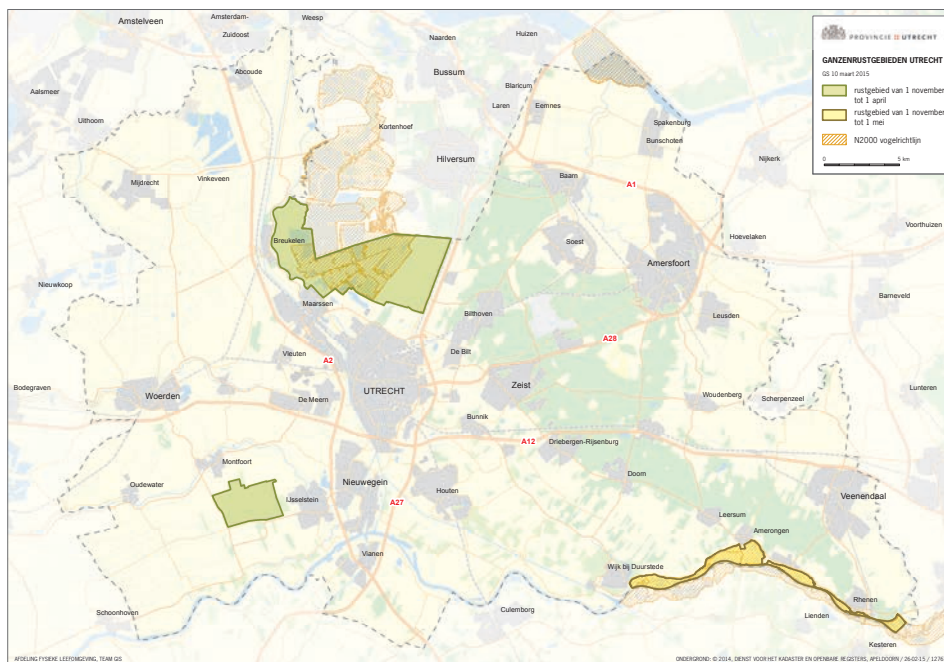
Het belangrijkste doel van het akkoord is de schade aan landbouwpercelen door ganzen te beperken. Eén van de maatregelen om dit doel te bereiken is het instellen van winterrust voor trekkende en overwinterende ganzen (grouwe gans, brandgans en kolgans) in een drietal ganzenrustgebieden (zie figuur 1 op de volgende pagina).

De verwachting was, dat door het bieden van winterrust aan de drie meest voorkomende wilde ganzensoorten in de ganzenrustgebieden, de door deze ganzen veroorzaakte schade zich daar ook zou gaan concentreren. Op die manier zou de schade door ganzen aan landbouwpercelen beperkt kunnen blijven tot een acceptabel schadeniveau. Op die manier zou de schade veroorzaakt door grouwe ganzen, gereduceerd moeten worden tot het schadeniveau van 2005, en de schade door brandgansen tot het niveau van 2011 (Smallegange en Nuisl, 2014).

---

¹ Hierbij zijn onder andere betrokken: de provincie, vier ganzenclustercoördinatoren, Staatsbosbeheer (SBB), Natuurmonumenten, Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (voorheen KNJV), Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG), faunabeheereenheid (FBE), wildbeheereenheid (WBE), Utrechts particulier grondbezit (UPG), Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO), Dierenbescherming, Utrechts Landschap, Waternet, Agrarische natuur collectieven en BIJ12.

Naast het bieden van extra rust en bescherming aan ganzen in de ganzenrustgebieden gedurende de wintermaanden, wilde het PGU met het ganzenakkoord meer kunnen inzetten op ganzenbeheer, tegelijkertijd buiten de ganzenrustgebieden én buiten de wintermaanden, om te voorkomen dat schade veroorzaakt door een groeiende populatie standganzen in de zomer te groot zou worden. Daartoe werden streefstanden voor grauwe gans en Canadese gans geformuleerd en extra maatregelen genoemd om de populaties standganzen te reduceren (Gedeputeerde Staten, 2017).

Figuur 1.1: Ligging van de drie ganzenrustgebieden in de provincie Utrecht.

1.2 Eerste evaluatie 2019

Het ganzenbeheer dat sinds het sluiten van het Utrechts Ganzenakkoord is uitgevoerd in de periode 2013-2018, is in 2019 voor het eerst geëvalueerd (Latour et al. 2019). De belangrijkste conclusies uit deze evaluatie geven we kort weer, waarbij we ons richten op de conclusies die betrekking hebben op de winterrust voor overwinterende ganzen en de schade veroorzaakt door ganzen.

Met betrekking tot de winterrust voor overwinterende ganzen is het onderstaande gebleken.

- Conform landelijke trends zijn de aantallen overwinterende ganzen in de laatste 25 jaar in de provincie Utrecht exponentieel toegenomen.

- De aantallen overwinterende ganzen zijn in de periode 2013-2018 redelijk stabiel gebleven.
- De grootste piek (> 100.000 exemplaren) doet zich voor in de maanden december t/m februari.
- Slechts een beperkt deel van deze overwinterende ganzen verblijft gedurende de wintermaanden in de ganzenrustgebieden (van de grauwe ganzen en brandganzen circa 14%, van de kolganzen circa 23%, terwijl deze gebieden slechts 6,5% van het totale provinciale oppervlak innemen²).
- In de wintermaanden concentreren grauwe ganzen en kolganzen zich vooral in de westelijke helft van de provincie.

De conclusies over de schade veroorzaakt door ganzen zijn:

- Er is een sterke toename in het uitgekeerde schadebedrag. Het gaat om een verdubbeling sinds 2011. Jaarlijks wordt rond 1 miljoen euro uitgekeerd, in de vorm van schadevergoedingen.
- De sterke stijging van de gemelde schade is niet gerelateerd aan de ontwikkeling van de ganzenpopulaties, noch in de zomer, noch in de winter.

Hoofdconclusie van Latour et al. (2019) is dat de doelstellingen uit het Utrechts ganzenakkoord en het faunabeheerplan 2014-2019 bij lange na niet gehaald worden. Hun aanbeveling is om in een vervolgonderzoek beter zicht te krijgen op de relatie tussen de aantallen ganzen, de uitgevoerde beheermaatregelen en de schade. Dit is nodig om te komen tot een effectiever beheer, dat daadwerkelijk leidt tot een beperking van de schade.

1.3 Evaluatie effectiviteit ganzenrustgebieden en winterrust

In dit vervolgonderzoek bouwen we voort op de conclusies en de aanbeveling van bovengenoemde eerste evaluatie. We evalueren de effectiviteit van de ganzenrustgebieden door inzicht te bieden in de relatie tussen ganzenaantallen en schadecijfers, een beeld te schetsen van de ervaringen die uiteenlopende stakeholders hebben met de huidige aanpak van ganzenrustgebieden en winterrust en de suggesties die er zijn om het beleid te verbeteren. Ook plaatsen we de huidige aanpak in de provincie Utrecht in het bestaande juridische kader, vergelijken we de aanpak met die in andere provincies en leggen we de verbeteruggesties voor aan een natuur-

---

² Bebouwing en bosgebieden zijn hierbij niet meegerekend.

beschermingsjurist, om de juridisch haalbaarheid van de voorgestelde verbeteringen te toetsen.

Afbakening: de focus van dit rapport ligt op de overwinterende ganzen, de ganzenrustgebieden en de winterrust. Het populatiebeheer van standganzen maakt geen deel uit van dit onderzoek. Wel worden de zomertellingen in dit rapport meegenomen, om iets te zeggen over de verhouding trek- en standgans.

1.4 Onderzoeksvragen

De Provincie Utrecht heeft voor dit project de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Onderzoeksvraag 1:

Hoe effectief zijn de ganzenrustgebieden?

(Afgaand op het gebruik dat ganzen ervan maken, de verhouding wintergasten versus standganzen, het grondgebruik en de schade aan voorjaarsgras, binnen en buiten de ganzenrustgebieden)

Onderzoeksvraag 2:

Welke waarde hebben de ganzenrustgebieden voor diverse stakeholders?

(Hierbij gaan we in op de waarde voor de ganzen zelf, grondgebruikers, overheden en het maatschappelijk speelveld en onderzoeken we de juridische houdbaarheid van besluiten voor populatiebeheer in andere perioden)

Onderzoeksvraag 3:

Welke ideeën leven er onder stakeholders om de ganzenrustgebieden te optimaliseren?

Onderzoeksvraag 4:

Op welke manier bieden andere provincies winterrust en hoe is dat onderbouwd?

2. WERKWIJZE

In dit hoofdstuk beschrijven we de werkwijze van het onderzoek. De onderzoeksvragen zullen beantwoord worden door een kwantitatief onderzoek (bestaande uit onderzoek naar populaties, schade, grondgebruik en draagkracht) en een kwalitatief onderzoek (bestaande uit literatuuronderzoek en interviews).

2.1 Kwantitatief onderzoek

2.1.1 Tellingen gebruik ganzenrustgebieden

Om de waarde en het belang van ganzenrustgebieden voor ganzen in beeld te brengen, zijn tellingen uitgevoerd in de drie ganzenrustgebieden in de Provincie Utrecht. Waardenburg Ecology (voorheen Bureau Waardenburg of BuWa) heeft deze gantentellingen uitgevoerd in samenwerking met Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland (SOVON, conform de richtlijnen van SOVON voor watervogeltellingen). Geteld is in de maanden januari, februari en maart; door in deze maanden te tellen, krijgen we zicht in de populatiepieken, die waarschijnlijk de grootste invloed hebben op de grasgroei (en daarmee de schade) in het voorjaar. Zie bijlage 1 voor de volledige rapportage van de tellingen, inclusief de werkwijze.

2.1.2 Provinciale data

De tellingen zoals hierboven en in bijlage 1 beschreven, zijn aangevuld met bestaande data voor de gehele provincie van SOVON (wintertellingen), BIJ12 (gegevens over schade, binnen en buiten rustgebieden, voorjaar en zomer) en van de FBE (tellingen, afschot, overig beheer). Het percentage standganzen per soort is berekend met behulp van de verschillende tellingen, afschotgegevens en overlevingscijfers uit de literatuur.

Door de tellingen van BuWa uit de ganzenrustgebieden, naast de totalen van SOVON te leggen, kunnen we inschatten hoeveel ganzen gebruik maken van de rustgebieden. Met de data over schade aan voorjaarsgras kunnen we weergeven in hoeverre deze schade in de ganzenrustgebieden plaatsvindt. Tot slot berekenen we de draagkracht van de ganzenrustgebieden voor de

gehele huidige ganzenpopulatie, de aantallen die nu in de ganzenrustgebieden zijn geteld en ten opzichte van de internationale taakstelling.

2.2 Kwalitatief spoor

In het kwalitatieve gedeelte van dit project brengen we de beleidskaders in beeld en onderzoeken we de waarde en het belang van de ganzenrustgebieden voor alle actoren (stakeholders) in het maatschappelijk speelveld.

2.2.1 Deskstudie doelstellingen in ganzenrustgebieden

Er is een deskstudie uitgevoerd om alle doelstellingen die gelden binnen de ganzenrustgebieden op een rij te zetten. Doel hiervan is de integraliteit van de situatie in beeld te brengen. In ganzenrustgebieden is ganzenbeheer slechts één van de doelstellingen voor het gebied.

2.2.2 Deskstudie wettelijke kaders ganzenbeleid

Ook is onderzocht wat de internationale, landelijke en provinciale kaders zijn, waarbinnen het ganzenbeleid moet passen, daarvoor is het ganzenbeleid van een groot aantal provincies op een rij gezet.

2.2.3 Interviews stakeholders

Er zijn interviews uitgevoerd met diverse organisaties, elk met verschillende belangen binnen de rustgebieden. Hen is ook gevraagd of zij mogelijkheden zien om de ganzenrustgebieden te optimaliseren.

Figuur 2.1. Grauwe ganzen

3. KWANTITATIEVE ANALYSE

In dit hoofdstuk presenteren we verschillende data, in relatie tot de soorten: grauwe gans, brandgans en kolgans. We starten met de ontwikkeling van zowel de zomer- als de winterpopulatie in de provincie Utrecht. Vervolgens gaan we in op de ontwikkeling van schadegegevens in Utrecht en in de ganzenrustgebieden. We laten de resultaten zien van de tellingen in de ganzenrustgebieden voor winter 2022/2023. Ook relateren we aantallen ganzen aan de draagkracht van de verschillende ganzenrustgebieden. Ten slotte geven we een inschatting hoe deze cijfers zich verhouden tot de internationale taakstelling.

3.1 Ontwikkeling zomerpopulaties Utrecht

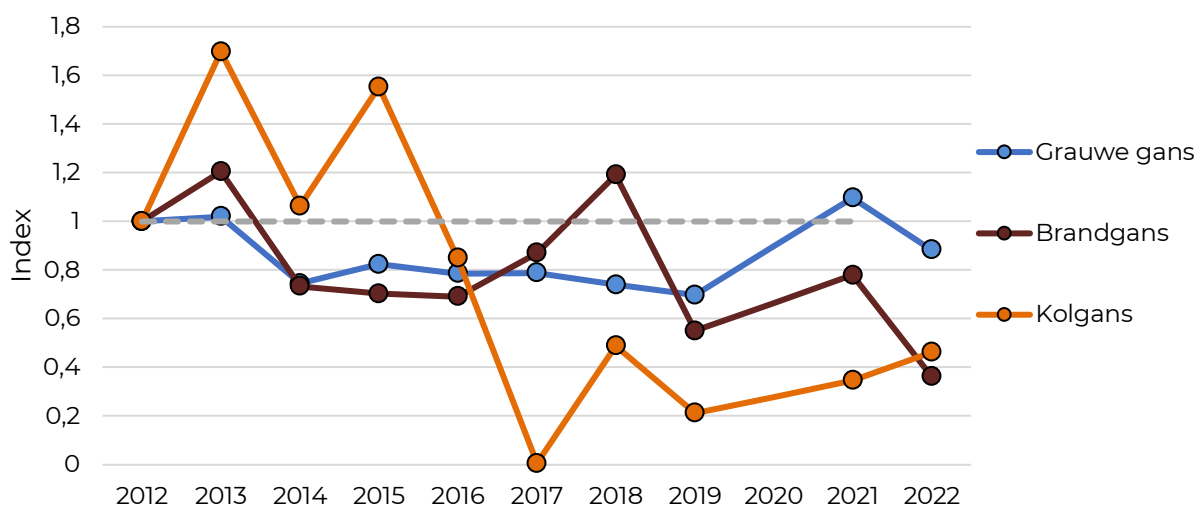
De zomerpopulatie van de grauwe gans is in de afgelopen 10 jaar licht gedaald (zie tabel 3.1 en figuur 3.1 op de volgende pagina). Als we de cijfers uit 2022 vergelijken met die uit 2012, zien we een lichte afname (ongeveer 12%). De zomerpopulaties van zowel de brandgans als de kolgans zijn gedaald, respectievelijk met 64% en 54%. Hierbij moet worden opgemerkt dat de aantallen kolgans in de zomer dusdanig laag zijn, dat geen betrouwbare trend kan worden vastgesteld.

3.2 Ontwikkeling winterpopulaties Utrecht

De winterpopulatie van de grauwe gans is de laatste 10 jaar licht gedaald (-11%). De winterpopulaties van de brandgans zijn over de laatste 10 jaar licht gestegen (+9%). De winterpopulaties van de kolgans zijn over de laatste 10 jaar ook licht toegenomen (+4%). Zie tabel 3.2 en figuur 3.2, op pagina 11 voor toelichting op deze cijfers.

Tabel 3.1: Aantallen ganzen in provincie Utrecht tijdens de “juli-telling”.

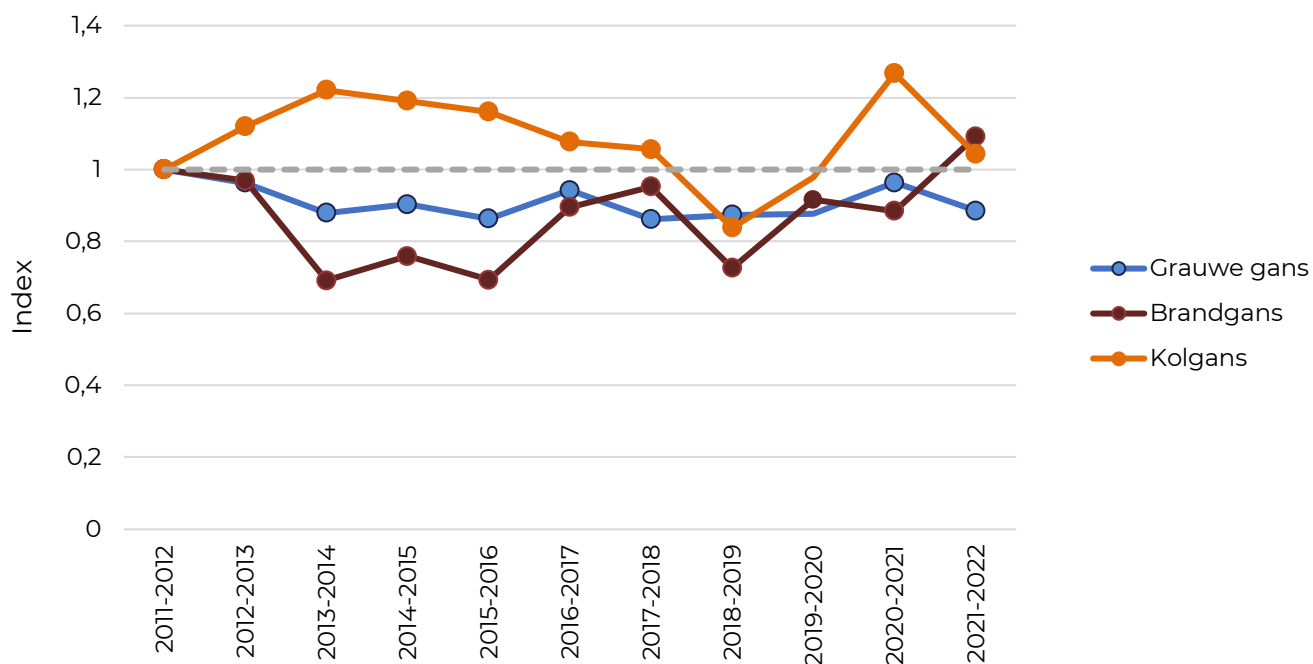
Jaarlijkse juli-tellingen ganzen provincie Utrecht			
Jaar	Grauwe gans	Brandgans	Kolgans
2012	35.688	5.952	344
2013	36.402	7.173	584
2014	26.567	4.360	366
2015	29.384	4.184	534
2016	28.064	4.113	292
2017	28.120	5.180	2
2018	26.406	7.091	168
2019	24.888	3.275	73
2020	NA	NA	NA
2021	39.132	4.636	119
2022	31.533	2.154	159

Figuur 3.1: Trendontwikkeling van de zomerpopulaties in Utrecht van de grauwe gans, brandgans en kolgans. Het jaar 2012 is als uitgangssituatie genomen en dus geïndexeerd op 1.

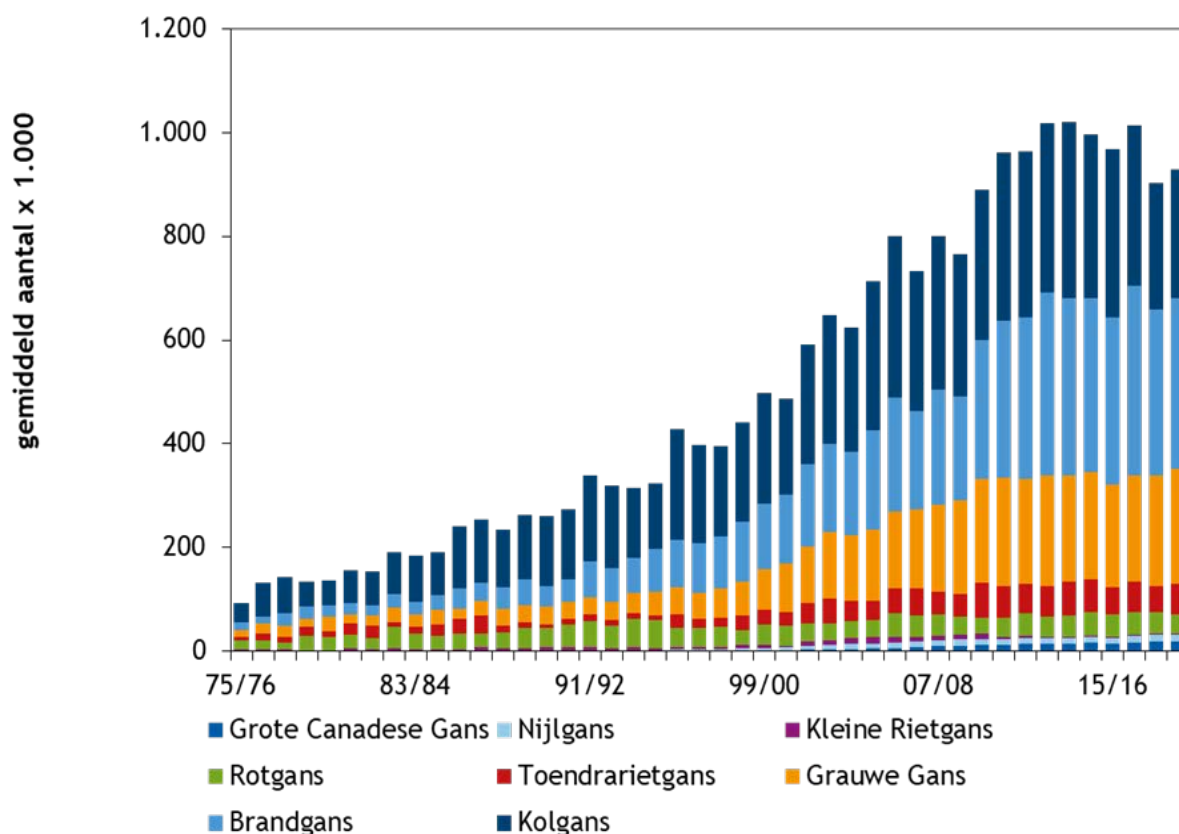
Tabel 3.2: Seizoensmaxima van grauwe gans, brandgans en kolgans, gedurende de winter, op basis van SOVON-tellingen.

Seizoensmaximum 3 ganzensoorten, op basis van SOVON-tellingen			
Winter	Grauwe gans	Brandgans	Kolgans
2011-2012	52.991	28.923	67.305
2012-2013	51.041	28.029	75.351
2013-2014	46.582	20.011	82.195
2014-2015	47.852	21.957	80.152
2015-2016	45.740	20.055	78.093
2016-2017	49.958	25.891	72.500
2017-2018	45.670	27.537	71.068
2018-2019	46.293	21.016	56.400
2019-2020	46.520	26.475	65.859
2020-2021	51.079	25.587	85.288
2021-2022	46.916	31.591	70.195

Figuur 3.2: Trendontwikkeling van de winterpopulaties in Utrecht van de grauwe gans, brandgans en kolgans op basis van SOVON-tellingen. Winter 2011-2012 is als uitgangssituatie genomen en dus geïndexeerd op 1.

Als we kijken naar de landelijke trend, dan zien we een vergelijkbaar beeld. Het aantal ganzen in de winter is de laatste decennia sterk toegenomen, lijkt de laatste jaren af te vlakken en blijft daarmee op een stabiel hoog niveau (zie onderstaande figuur 3.3).

Figuur 3.3: Ontwikkeling ganzenaantallen in het winterhalfjaar, weergegeven zijn de gemiddelde aantallen over alle tellingen (niet persé op hetzelfde moment aanwezig).

Bron: Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon/CBS.

3.3 Conclusie zomer- en winterpopulaties Utrecht

Voor de zomerpopulaties van ganzen geldt dat die van de grauwe gans de afgelopen 10 jaar licht is gedaald. Ook de populaties van brand- en kolgans zijn gedaald.

De winterpopulatie van de grauwe gans is de laatste 10 jaar licht gedaald, die van de brandgans en de kolgans licht gestegen.

3.4 Percentage standganzen

Om het percentage standganzen per soort te kunnen berekenen, hebben we gebruik gemaakt van de verschillende tellingen, afschotgegevens en overlevingscijfers uit de literatuur. Om het aandeel standganzen in de winter te kunnen berekenen, hebben we de berekeningsmethode in onderstaand kader gehanteerd.

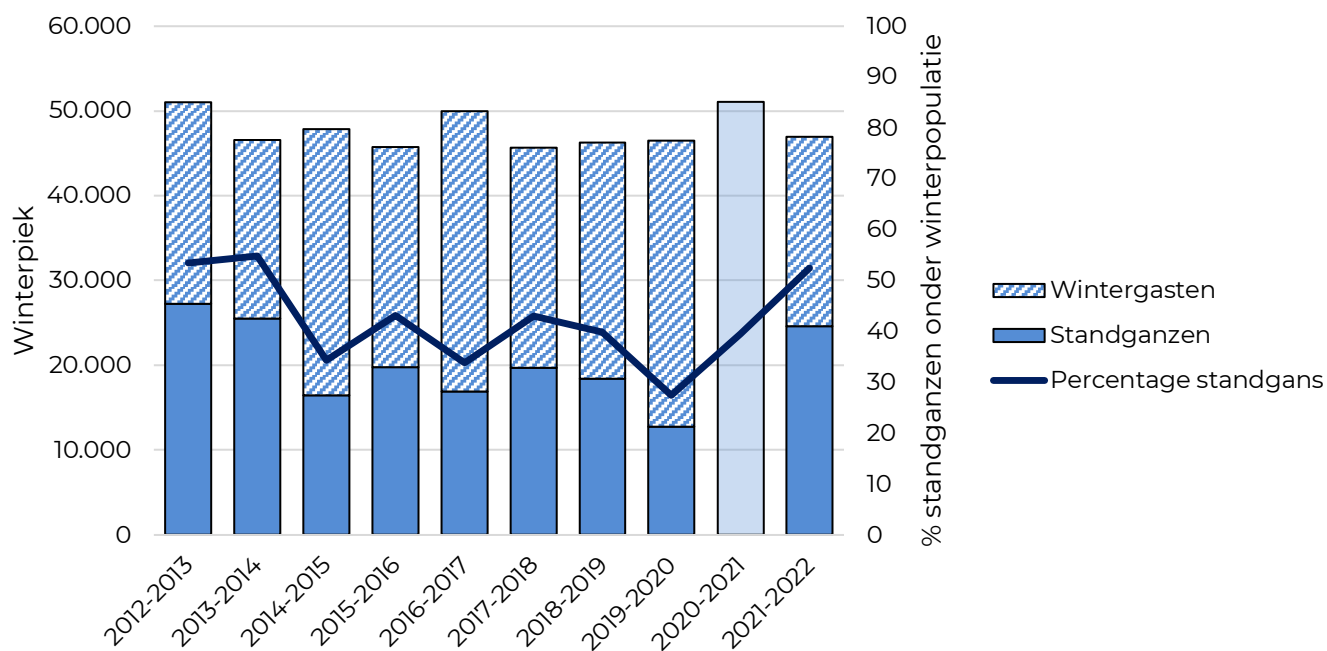
Aantal standganzen in de winter = aantal standganzen tijdens de juli-telling – (minus) het gerapporteerde afschot en gecorrigeerd voor de natuurlijke overleving (voor grauwe gans x 0,991 per maand (Baveco et al., 2012), voor brandgans x 0,999 per maand (NIOO-KNAW / Alterra), voor kolgans x 0,984 (Jongejans et al., 2014)).

3.4.1 Grauwe gans

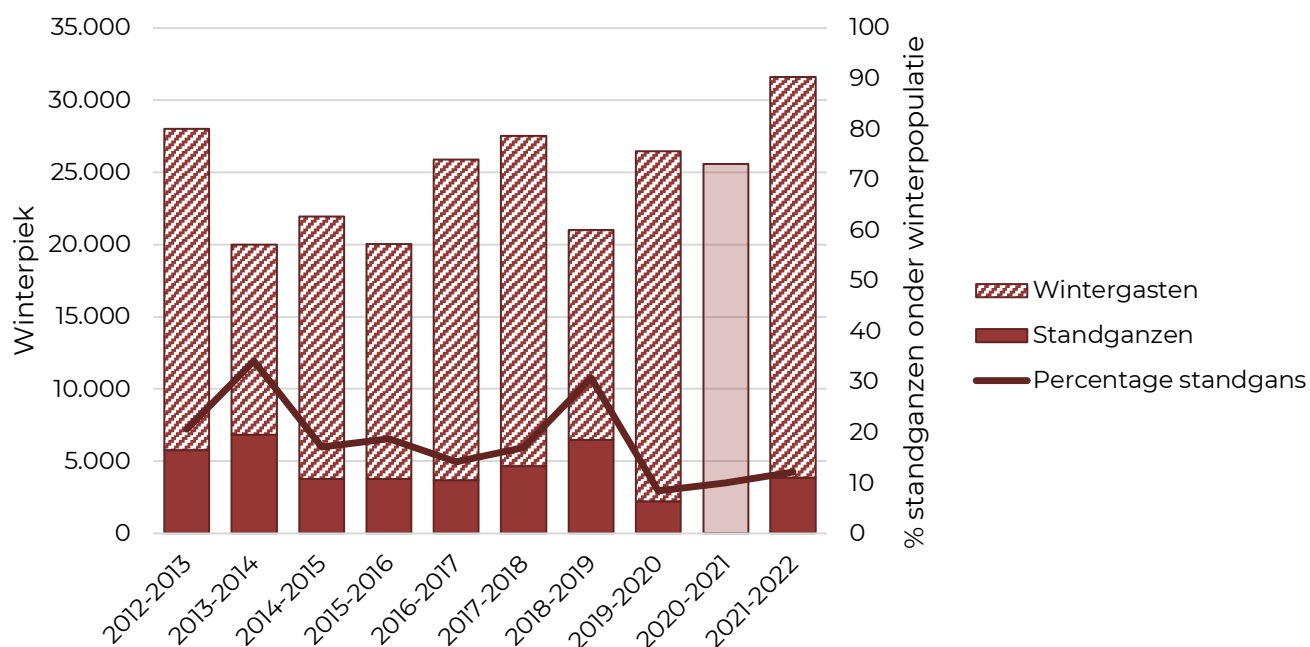
Het percentage standganzen onder de winterpopulatie van de grauwe ganzen nam af tussen 2012-2013 en 2019-2020. In de winter van 2012-2013 kwam dit percentage nog uit op 53%, in de winter van 2019-2020 was dit percentage nog slechts 27% (zie figuur 3.4 op de volgende pagina). In de laatste twee winters is dit percentage echter weer toegenomen tot 52% in 2021-2022. Voor het winterseizoen van 2020-2021 is het percentage standganzen helaas niet te berekenen, aangezien in 2020 geen zomertelling heeft plaatsgevonden vanwege COVID-19. Over de gehele periode bekeken lijkt het percentage aan standganzen dus relatief stabiel. De gevonden 52% aan standganzen in 2021-2022 is lager dan de waarde die Latour et al., 2019 vonden (ongeveer 70%). In die studie is echter niet gecorrigeerd voor het afschot en de overleving van de standganzen tussen juli en januari, waardoor het percentage hoger uitvalt.

3.4.2 Brandgans

Het percentage standganzen onder de winterpopulatie van de brandgans lijkt relatief stabiel en te schommelen tussen grofweg 15% en 30%. In de winter van 2019-2020 zien we een scherpe daling naar 8% (zie figuur 3.5 op de volgende pagina). Dit komt overigens overeen met een daling in dat jaar voor de grauwe gans. Voor het winterseizoen van 2020-2021 is het percentage standganzen helaas niet te berekenen, aangezien in 2020 geen zomertelling heeft plaatsgevonden vanwege COVID-19. Voor de winter van 2021-2022 neemt het percentage weer toe naar 12%.

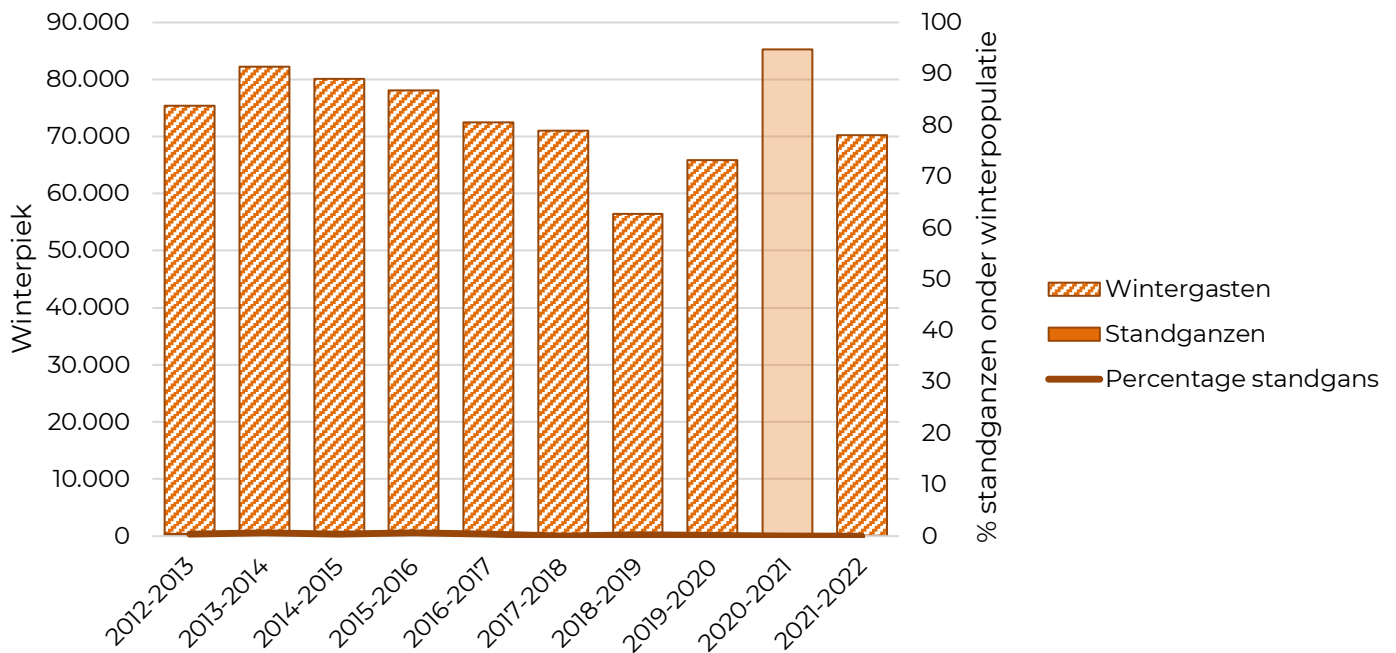
Figuur 3.4: De winterpopulatie van grauwe gans uitgesplitst in het aantal standganzen en het aantal wintergasten (linker as). Op basis van de deze verhouding geven we het percentage standganzen onder de winterpopulatie (rechter as). De gegevens voor 2020-2021 zijn incompleet.

Figuur 3.5: De winterpopulatie van de brandgans uitgesplitst in het aantal standganzen en het aantal wintergasten (linker as). Op basis van de deze verhouding geven we het percentage aan standganzen onder de winterpopulatie (rechter as). De gegevens voor 2020-2021 zijn incompleet.

3.4.3 Kolgans

Het percentage standganzen onder de winterpopulatie van de kolgans is redelijk stabiel en verwaarloosbaar klein (zie figuur 3.6 hieronder). Voor het winterseizoen van 2020-2021 is het standganzenpercentage helaas niet te berekenen, aangezien in 2020 geen zomertelling heeft plaatsgevonden vanwege COVID-19.

Figuur 3.6: De winterpopulatie van de kolgans uitgesplitst in het aantal standganzen en het aantal wintergasten (linker as). Op basis van de deze verhouding geven we het percentage aan standganzen onder de winterpopulatie (rechter as). De gegevens voor 2020-2021 zijn incompleet.

3.4.4 Conclusie percentage standganzen

Het percentage standganzen onder de winterpopulatie van de grauwe gans lijkt de laatste jaren te zijn afgenomen (van 53% in de winter van 2012-2013 naar 27% in de winter van 2019-2020). In 2021-2022 liep dit percentage weer op naar 52%. Over de gehele periode van tien jaar lijkt dit percentage dus stabiel. Het percentage standganzen onder de winterpopulatie van de brandgans lijkt redelijk stabiel. Het schommelt tussen grofweg 15% en 30%. Het percentage standganzen onder de winterpopulatie van de kolgans is redelijk stabiel en verwaarloosbaar klein.

3.5 Percentage ganzen binnen de ganzenrustgebieden

Om het functioneren van de ganzenrustgebieden te kunnen beoordelen, is gekeken naar de mate waarin deze gebieden worden gebruikt door de grauwe gans, brandgans en kolgans. Dit is gedaan op basis van tellingen door Waardenburg Ecology in de maanden januari tot en met maart in 2023, in alle drie de ganzenrustgebieden. Deze aantallen zijn vergeleken met de totale aantallen ganzen in diezelfde maanden in het jaar 2022. Idealiter hadden we deze gegevens willen vergelijken met de totalen in de provincie Utrecht in het jaar 2023. Deze gegevens zijn echter op het moment van schrijven nog niet volledig beschikbaar.

Wat opvalt is dat de grauwe gans geen voorkeur lijkt te hebben voor de ganzenrustgebieden. Van het oppervlak van de provincie bestaat 6,5% uit ganzenrustgebieden (Latour et al., 2019)³. Slechts 4,3% van de grauwe ganzen en 7,4% van de brandgans bevinden zich in deze gebieden. De kolgans lijkt met 16,8% wel een lichte voorkeur te hebben voor de ganzenrustgebieden (zie tabel 3.3 hieronder). Deze percentages zijn lager dan Latour et al. (2019). Uit deze studie kwam namelijk naar voren dat 14% van de grauwe ganzen, 14% van de brandgans en 23% van de kolgans zich tijdens de winterperiode ophielden in de ganzenrustgebieden. Wel komt ook uit deze cijfers naar voren dat van de drie ganzensoorten de kolgans het meest gebruik maakt van de ganzenrustgebieden.

Tabel 3.3: Aantallen ganzen in de ganzenrustgebieden (GRG), geteld door Waardenburg Ecology in de maanden januari t/m maart 2023, afgezet tegen de totale getelde aantallen in de provincie Utrecht in 2022 in diezelfde maanden. Hieruit volgt het percentage aan ganzen dat zich ophoudt in de ganzenrustgebieden.

Soort	Gemiddelde totaal binnen GRG'en (januari-maart 2023)	Gemiddelde Utrecht totaal (januari - maart 2022)	Binnen de GRG'en (%)
Brandgans	1.918	25.746	7,4
Grauwe gans	1.476	34.614	4,3
Kolgans	9.047	53.928	16,8
Totaal	3.074	114.288	10,9

³ Bij deze berekening is het oppervlak aan bosgebieden en bebouwde kom niet meegenomen.

3.5.1 Conclusie percentage ganzen binnen de ganzenrustgebieden

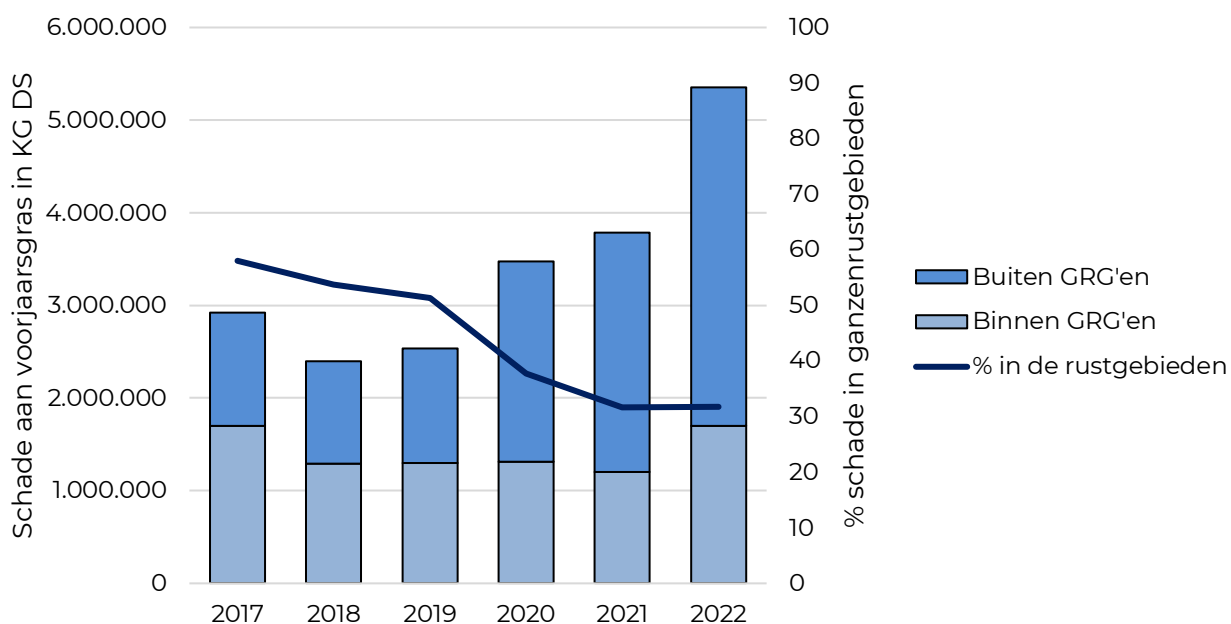
Grauwe ganzen en brand ganzen lijken geen voorkeur te hebben voor de ganzenrustgebieden; zij komen er in mindere of gelijke mate voor vergeleken met wat te verwachten is op basis van willekeur. De kolgans lijkt een lichte voorkeur te hebben voor de ganzenrustgebieden.

3.6 Schade aan voorjaarsgras

Om de schade binnen en buiten de ganzenrustgebieden goed in beeld te krijgen, hebben we gekeken naar schade aan voorjaarsgras. De schade is uitgedrukt in droge stof (omdat schade in euro's een vertekend beeld zou kunnen geven bij veranderende prijzen).

3.6.1 Grauwe gans

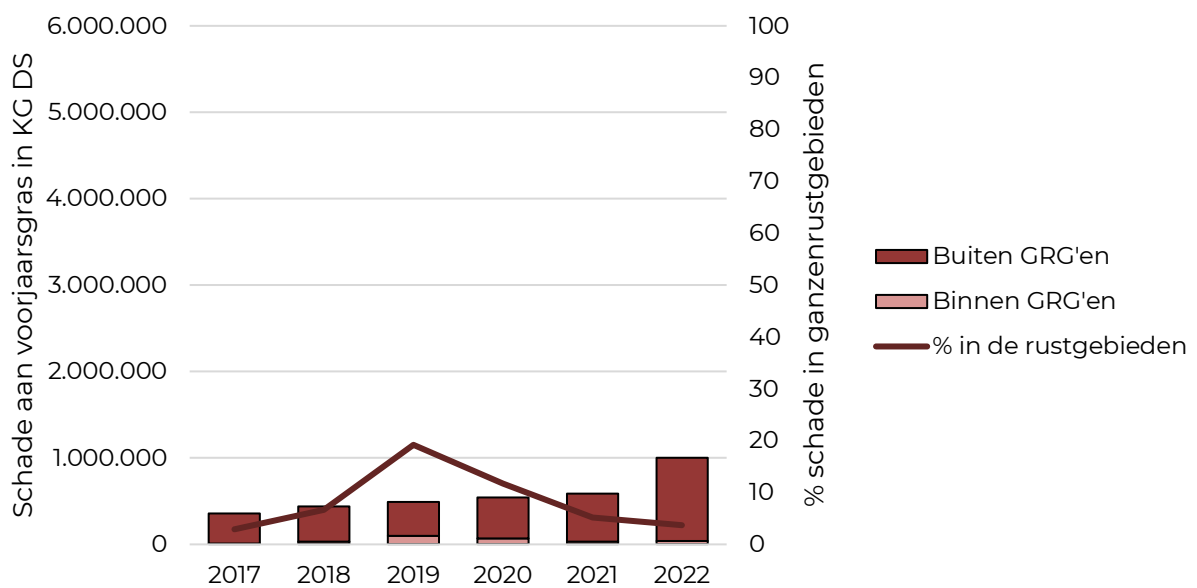
Voor de grauwe gans zien we een sterke toename in schade aan voorjaarsgras, met name buiten de ganzenrustgebieden. De totale schade bedroeg in 2017 ongeveer 2,9 miljoen kilogram droge stof en is in 2022 opgelopen naar ongeveer 5,3 miljoen kilogram droge stof. Het percentage aan schade binnen de ganzenrustgebieden is afgenomen ten opzichte van de totale schade aan voorjaarsgras. In 2017 bedroeg dit percentage ongeveer 58%. In 2022 is dit percentage afgenomen naar ongeveer 32% (zie onderstaande figuur 3.7).

Figuur 3.7: Schade aan voorjaarsgras door de grauwe gans, in kilogram droge stof.

3.6.2 Brandgans

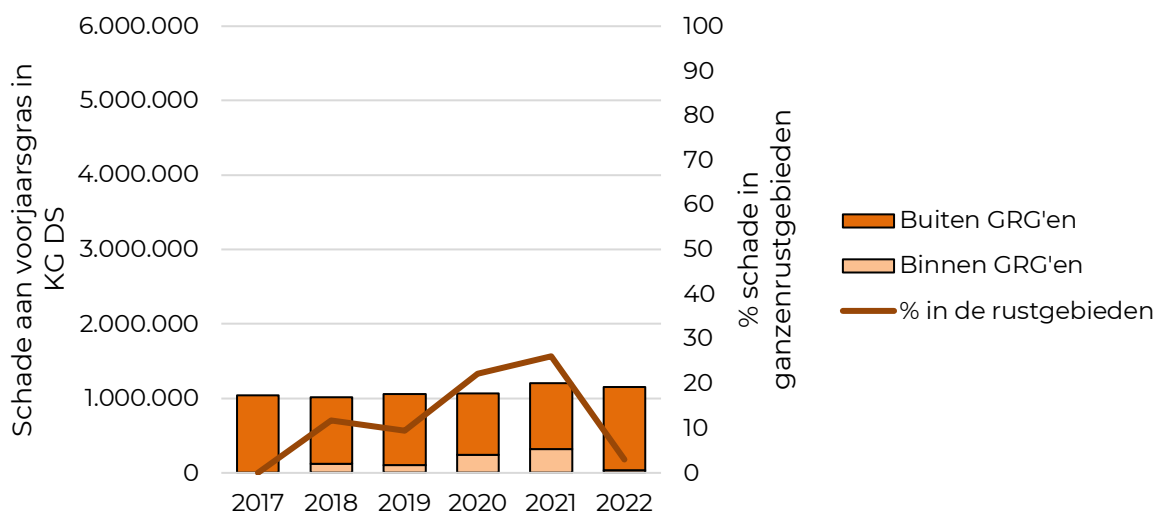
Voor de brandgans zien we een sterke toename in schade aan voorjaargras, met name buiten de ganzenrustgebieden. De totale schade bedroeg in 2017 ongeveer 350.000 kilogram droge stof en is in 2022 opgelopen naar ongeveer 1 miljoen kilogram droge stof. Het percentage aan schade binnen de ganzenrustgebieden schommelt en vertoont geen duidelijke trend, ten opzichte van de totale schade aan voorjaarsgras. In 2017 bedroeg dit percentage ongeveer 3%, in 2019 19% en in 2022 weer 4% (zie onderstaande figuur 3.8).

Figuur 3.8: Schade aan voorjaarsgras veroorzaakt door de brandgans.

3.6.3 Kolgans

Voor de kolgans zien we een lichte toename in schade aan voorjaargras. De totale schade bedroeg in 2017 ongeveer 1,04 miljoen kilogram droge stof en is in 2022 opgelopen naar ongeveer 1,15 miljoen kilogram droge stof. Het schadepercentage binnen de ganzenrustgebieden neemt in eerste instantie toe, ten opzichte van de totale schade aan voorjaarsgras. In 2017 bedroeg het percentage 0%, in 2021 26% (zie figuur 3.9 op de volgende pagina). In 2022 is dit percentage weer gedaald naar 3%.

Figuur 3.9: Schade aan voorjaarsgras veroorzaakt door de kolgans.

3.6.4 Ruimtelijke verspreiding voorjaarschade 2022

Om de schade aan voorjaarsgras nog beter ruimtelijk in beeld te krijgen, hebben we de schade aan voorjaarsgras in het jaar 2022 op een kaart weergegeven. De schade is gesommeerd op postcodeniveau, op basis van vier cijfers (zie figuur 3.10 op de volgende pagina). Wat opvalt is dat de meeste schade voorkomt in het noord/noordoosten en het noordwesten van de provincie.

In de het ganzenrustgebied Noordelijke vechtplassen vinden we substantiële schade. In de overige twee gebieden is de schade relatief beperkt, in vergelijking met overige gebieden in de provincie Utrecht.

3.6.5 Conclusie schade aan voorjaarsgras

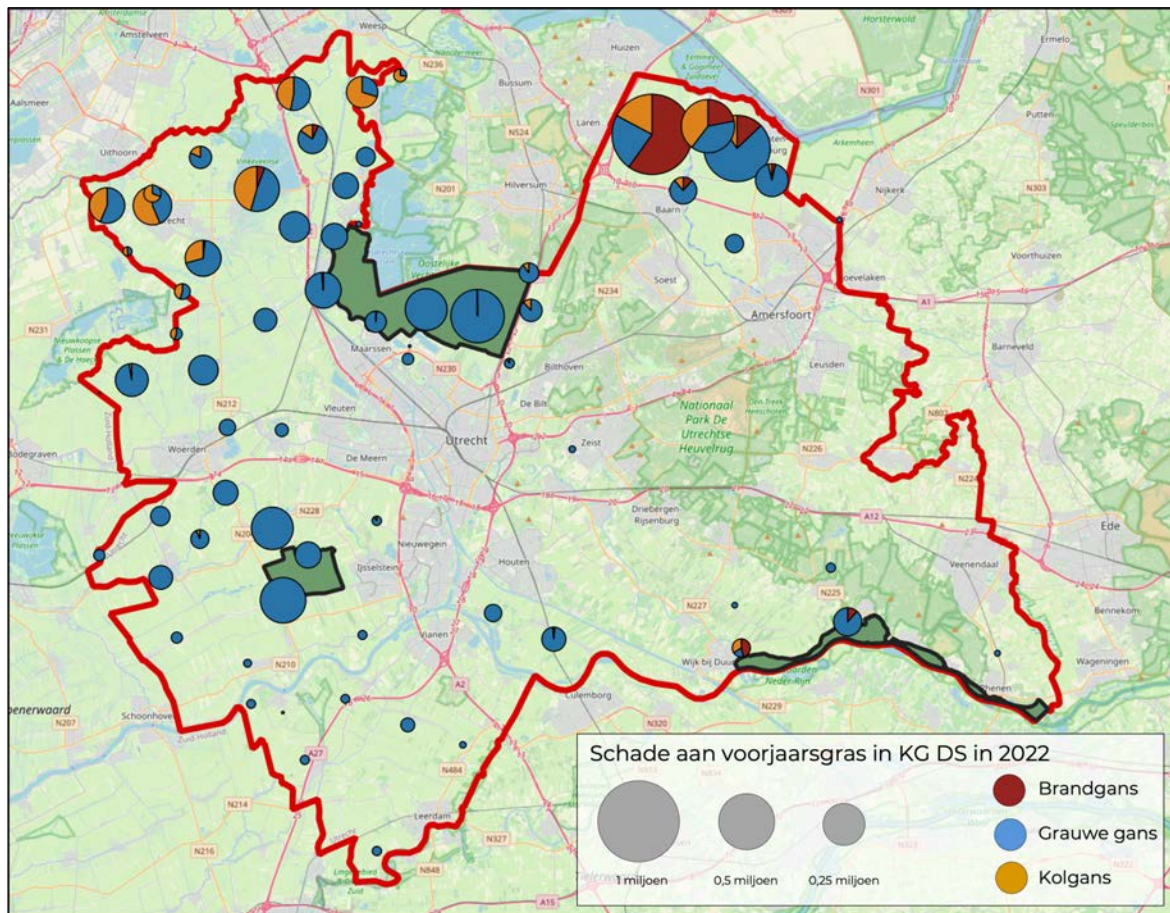
Voor de grauwe gans zien we een sterke toename in schade aan voorjaarsgras. Het percentage schade binnen de ganzenrustgebieden is afgenomen, ten opzichte van de totale schade aan voorjaarsgras (van 58% in 2017 naar 32% in 2022).

Voor de brandgans zien we een sterke toename in schade aan voorjaarsgras, met name buiten de ganzenrustgebieden.

Voor de kolgans zien we een lichte toename in schade aan voorjaarsgras.

Voor de brand- en kolgans is geen duidelijke trend te zien in het percentage schade binnen de ganzenrustgebieden, in vergelijking met de totale schade.

Ruimtelijk gezien valt het grootste deel van de schade aan voorjaarsgras in het noorden en westen van de provincie. Natura2000-gebied Oostelijke Vechtplassen heeft substantiële schade, de overige ganzenrustgebieden hebben relatief weinig schade in vergelijking met overige gebieden in Utrecht.

Figuur 3.10:Schade aan voorjaarsgras in kilogram droge stof in het jaar 2022, gesommeerd op postcodeniveau en uitgesplitst in de verschillende soorten ganzen.

Beperkingen kwaliteit schadegegevens

De conclusie van § 3.6.5 gaat uit van accurate toeschrijving van schade aan de verschillende ganzensoorten en dat die ganzen ook daadwerkelijk verantwoordelijk zijn voor de opgetreden schade. Dit is echter niet met zekerheid te zeggen. Het meld- en taxatieproces is zodanig, dat de soortensamenstelling op het moment van constateren van schade, uiteen kan lopen met het moment van taxeren van schade. Grauwe ganzen en kolgans mengen bijvoorbeeld, waardoor het niet altijd duidelijk is welke soort de schade heeft veroorzaakt. Ook wordt dit niet altijd tot achter de komma gerapporteerd door taxateurs, wegens de praktische uitvoerbaarheid. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in het verschil tussen tellingen en schade bij de kolgans. Op basis van de tellingen in de ganzenrustgebieden, lijkt de kolgans voorkeur te hebben voor de ganzenrustgebieden. Dit is echter niet terug te zien in de schadecijfers.

3.7 Draagkracht huidige ganzenrustgebieden

Tot nu toe hebben we, provinciebreed, de ontwikkeling van de populaties en de schade de afgelopen jaren geanalyseerd. Ook hebben we gekeken naar het aandeel van schade dat binnen- en buiten de ganzenrustgebieden valt. In deze paragraaf gaan we meer specifiek in op de ganzenrustgebieden zelf. We bekijken de samenstelling van deze gebieden en berekenen vervolgens de draagkracht van de ganzenrustgebieden. Deze gegevens leggen we naast tellingen die binnen de ganzenrustgebieden zijn uitgevoerd door Waardenburg Ecology.

3.7.1 Grondgebruik binnen ganzenrustgebieden

De huidige drie ganzenrustgebieden in de provincie Utrecht hebben een totale omvang van bijna 6.300 hectare. Om tot de draagkracht van de verschillende ganzenrustgebieden te komen, zullen we hierna het grondgebruik per ganzenrustgebied in kaart brengen. Hierbij maken we gebruik van de basisregistratie percelen (BRP), (gegevens 2022) en het huidige natuurbeheerplan. Aanvullend maken we gebruik van informatie van het stedelijk gebied. Het overige gebied, wat hiermee niet in kaart wordt gebracht, bestaat uit open wateren, recreatiegebieden of andersoortige bebouwing. In de draagkrachtberekening die we maken, gaan we uit van “grasland, blijvend”, “grasland, natuurlijk” (hoofdfunctie landbouw en natuur) en “grasland, tijdelijk”. De overige gewastypen zijn niet meegenomen in de analyse, aangezien deze niet geschikt worden geacht voor begrazing door ganzen. De omvang van het agrarisch grasland in 2022 in de drie ganzenrustgebieden, wordt gebruikt voor de draagkrachtberekening in 3.7.2. Hiermee volgende we de lijn van Klop & Gundelach, 2014, die vergelijkbaar onderzoek hebben gedaan in Noord-Holland.

Recente of voorgenomen omvorming van agrarisch grasland ten behoeve van natuurontwikkeling (bijvoorbeeld in het kader van Natuurnetwerk Nederland (NNN)) is niet meegenomen. Er is gerekend met het grondgebruik in 2022. Wel is het belangrijk te realiseren dat door natuurrealisatie het areaal agrarisch grasland kan afnemen, en daarmee de draagkracht van het gebied voor ganzen (zie ook beperkingen draagkrachtanalyse kader § 3.7.2).

Lopikerwaard

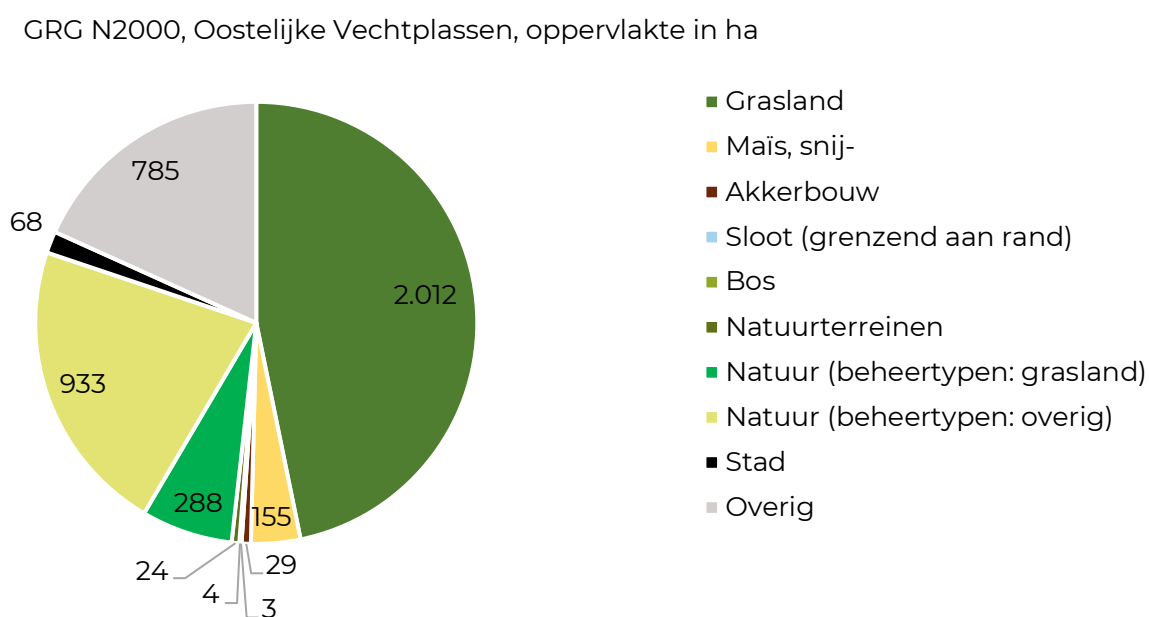
De totale omvang van het Ganzenrustgebied Lopikerwaard bedraagt 952 hectare. Hiervan bestaat 76% (728 hectare) uit grasland. Het overige gebied bestaat deels uit mais, fruitteelt, natuur en overig gebied (zie figuur 3.11 op de volgende pagina).

Figuur 3.11: Grondgebruik binnen GRG Lopikerwaard: 728 hectare (76%) bestaat uit grasland.

N2000 Oostelijke Vechtplassen

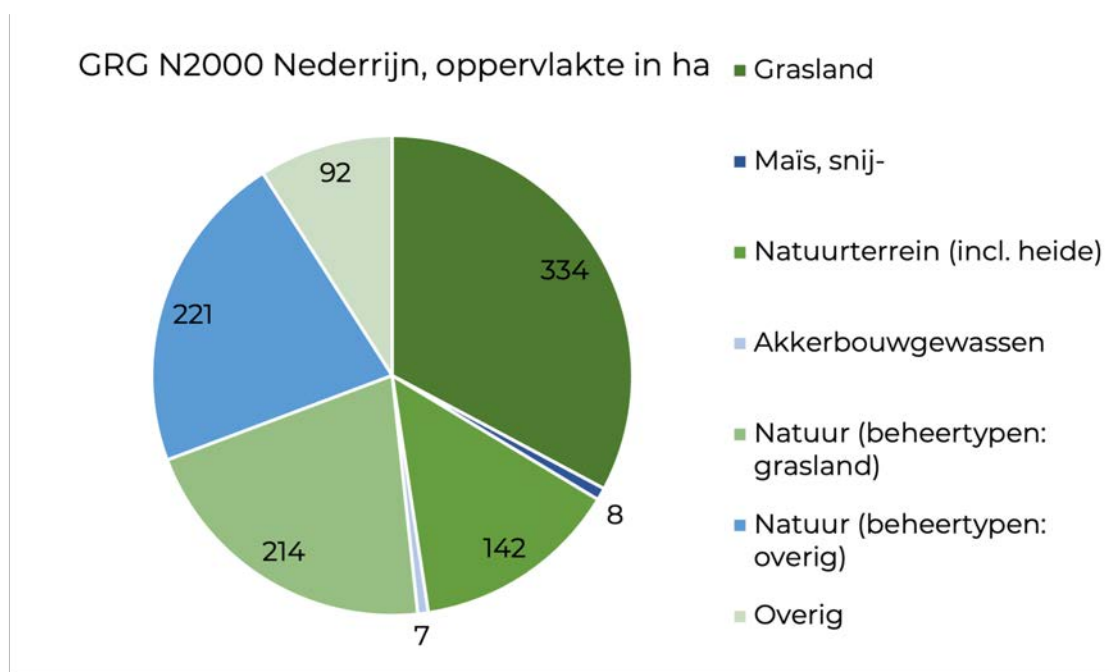
De totale omvang van het ganzenrustgebied Natura2000-gebied Oostelijke Vechtplassen bedraagt 4.301 hectare. Hiervan bestaat 47% (2.012 hectare) uit grasland. Het overige gebied bestaat grotendeels uit natuur, stad en overig gebied (waaronder recreatie) (zie figuur 3.12 hieronder).

Figuur 3.12: Grondgebruik binnen GRG N2000 Oostelijke Vechtplassen: 2.012 hectare (47%) bestaat uit grasland.

N2000 Nederrijn

De totale omvang van het ganzenrustgebied Natura2000-gebied Nederrijn bedraagt 1.019 hectare. Hiervan bestaat 33% (334 hectare) uit grasland. Het overige gebied bestaat grotendeels uit natuur (zie onderstaande figuur 3.13).

Figuur 3.13: Grondgebruik binnen GRG N2000 Nederrijn: 334 hectare (33%) bestaat uit grasland.

3.7.2 Draagkracht huidige ganzenrustgebieden

Op basis van bovenstaande grafieken komen we op een totaal aan beschikbaar grasland van 3.074 hectare (728 + 2.012 + 334), dat geschikt wordt geacht voor begrazing door ganzen in de ganzenrustgebieden.

Voor de draagkrachtberekening zijn we uitgegaan van de waarde die is gevonden door Bos et al., 2008, die ook werd toegepast in vergelijkbaar onderzoek in Noord-Holland (Klop & Gundelach, 2014). Hierbij veronderstellen we dat 1 hectare grasland gelijk staat aan een opvangcapaciteit van 1.359 kolgansdagen in het winterseizoen. Eén kolgansdag komt overeen met de voedselbehoefte van één kolgans op één dag. Dit is een gebruikelijke maat om ganzendruk te meten. Voor de soorten grauwe gans en brandgans worden omrekenfactoren gebruikt. Zo kan het (benodigde of beschikbare) voedselaanbod vergeleken worden. De totale opvangcapaciteit van de ganzenrustgebieden in Utrecht bedraagt dan $3.074 \times 1.359 = 4.177.566$ kolgansdagen. Voor een uitsplitsing per ganzenrustgebied zie tabel 3.4 (volgende pagina).

Tabel 3.4: Oppervlakte aan grasland en kolgansdagen per GRG-gebied.

Gebied	Hectares grasland	Kolgansdagen
Lopikerwaard	728	989.352
N2000 Oostelijke Vechtplassen	2.012	2.734.308
N2000 Nederrijn	334	453.906
Totaal	3.074	4.177.566

Beperkingen draagkrachtanalyse

Bovenstaande draagkrachtberekening kent enkele beperkingen.

Dit zijn:

- Bos et al. (2008) vonden gemiddeld over het jaar geen verschil in benutting tussen grasland onder natuurbeheer en gangbaar (intensief) grasland. Op basis hiervan maken we in deze beoordeling geen onderscheid in draagkracht tussen intensief en extensief grasland. Enkel “productief” grasland is in de berekening meegenomen. Natuurgraslanden zijn niet meegenomen in de berekening. Echter, ook hier zal enig gras vanaf te halen zijn door de ganzen. De werkelijk draagkracht ligt dus waarschijnlijk iets hoger door dit effect.
- Structuurelementen zijn niet meegenomen in de analyse. Sommige graslanden zullen niet benut worden door ganzen vanwege de aanwezige structuurelementen (Krijgsveld et al., 2008). In de Oostelijke Vechtplassen staan hoogspanningsmasten waaronder niet gegraasd wordt door ganzen (signaal uit stakeholdersbijeenkomst). De werkelijke draagkracht zal op basis hiervan dus iets lager uitvallen.
- Andere grasetende soorten, buiten de brandgans, grauwe gans en kolgans om, zijn niet meegenomen in de analyse. Waar ook soorten, als smient, knobbelzwaan en andere ganzensoorten gebruik maken van het grasland, zal de werkelijke draagkracht dus iets lager uitvallen.

3.7.3 Huidige draagkracht afgezet tegen benodigde capaciteit van de gehele provincie Utrecht

Om de benodigde capaciteit voor de provincie Utrecht te berekenen, kijken we naar de aantallen ganzen in de maanden november tot en met maart, aangezien het overgrote deel van de benodigde gansdagen in deze maanden

valt. Dit zijn de maanden waarin het gros van de overwinterende ganzen gebruik maakt van de ganzenrustgebieden. In de berekening nemen we aan dat in de overige maanden geen overwinterende ganzen aanwezig zijn. Voor de brandgans zal dit niet helemaal opgaan, aangezien een deel nog in april wegtrekt. We berekenen het totaal aantal kolgansdagen over de gehele periode, op basis van de tellingen in de verschillende maanden. Hierbij kijken we naar de winter van 2021-2022 (zie tabel 3.5 hieronder). Voor grauwe gans en brandgans rekenen we het aantal gansdagen om naar kolgansdagen, op basis van de gegevens uit Klop & Gundelach, 2014. De correctiefactoren voor grauwe gans en brandgans zijn respectievelijk 1,27 en 0,76.

Tabel 3.5: Aantallen ganzen in de maanden november t/m maart in de provincie Utrecht, voor de berekening van het aantal benodigde kolgansdagen, op basis van de tellingen van SOVON.

Maandelijks tellingen 2021 -2022 in Utrecht, uitgevoerd door SOVON						
Soort	November	December	Januari	Februari	Maart	Totaal aantal kolgansdagen
Grauwe gans	39.341	43.607	46.916	37.615	19.312	7.160.722
Brandgans	3.359	12.534	31.591	22.941	22.707	2.139.361
Kolgans	25.897	52.072	70.195	57.471	34.119	7.234.067
Totaal						16.534.150

De benodigde draagkracht voor de maanden november t/m maart komt dus op 16.534.150 kolgansdagen, op basis van bovenstaande tabel. Ook bij deze draagkrachtberekeningen gelden de kanttekeningen uit kader § 3.7.2.

We kunnen concluderen dat de huidige opvangcapaciteit van de ganzenrustgebieden, van 4.177.566 kolgansdagen, niet toereikend is voor het huidige aantal getelde wintergasten in Utrecht. Als aan alle huidige wintergasten in de provincie Utrecht opvang geboden moet worden, dan zou het totale areaal ganzenrustgebied minstens met een factor 3,96 moeten worden verhoogd. Uitgaande van de huidige 6.272 ha, komt dit neer op $6.272 \times 3,96 = 24.837$ hectare. Aangezien niet al het grasland dat is meegenomen in onze analyse ook daadwerkelijk gebruikt kan worden voor begrazing en bovendien enkel is gekeken naar de soorten grauwe gans, brandgans en kolgans, zal de werkelijk benodigde omvang om alle huidige wintergasten van de hele provincie in ganzenrustgebieden te huisvesten nog substantieel hoger uitvallen.

3.7.4 Huidige draagkracht afgezet tegen getelde aantallen in de ganzenrustgebieden

In de drie ganzenrustgebieden zijn in januari, februari en maart 2023 overdag de aanwezige ganzen geteld en in kaart gebracht, door Waardenburg Ecology. Hiervoor zijn drie keer (eenmaal per maand). alle telgebieden bezocht, van het meetnet watervogels van SOVON binnen het onderzoeksgebied. De focus lag op ganzen, zwanen en grote groepen eenden. Reigers en ooievaars zijn ook standaard geteld in alle telrondes. Andere watervogels zijn niet standaard geteld.

Lopikerwaard

In de Lopikerwaard zijn de aantallen geteld zoals weergegeven in bijlage 1 (paragraaf 3.2). Voor de brandgans, grauwe gans en kolgans bedroegen de gemiddelde aantallen respectievelijk 90, 156 en 1.488 ganzen. Als we deze gemiddelde maandelijkse aantallen extrapoleren over de gehele winterperiode (november tot en met maart), kunnen we een inschatting maken van het totale aantal kolgans-dagen voor de winterperiode in dit gebied. Dit kan eenvoudig door het totaal aantal dagen (van 1 november tot en met 31 maart = 151 dagen) te vermenigvuldigen met het gemiddeld getelde aantal. Voor brandgans en grauwe gans zijn de correctiefactoren toegepast (zie paragraaf 3.7.3); voor de uitkomsten zie tabel 3.6 hieronder. Het aantal berekende kolgansdagen is vervolgens afgezet tegen de berekende draagkracht uit tabel 3.4.

Het aantal kolgansdagen van deze soorten, op basis van de tellingen, blijft ver onder de berekende draagkracht uit paragraaf 3.7.2.

Tabel 3.6: Berekende aantal kolgansdagen van de soorten brandgans, grauwe gans en kolgans, in het ganzenrustgebied Lopikerwaard in de maanden november t/m maart.

Ganzensoort	Gemiddeld getelde aantal	Berekende aantal kolgansdagen (november t/m maart)	Berekende draagkracht GRG in kolgansdagen
Brandgans	90	10.328	
Grauwe gans	156	29.916	
Kolgans	1.488	224.688	
Totaal		264.932	989.352

N2000 Oostelijke Vechtplassen

In het gebied N2000 Oostelijke Vechtplassen zijn de aantallen ook geteld zoals weergegeven in bijlage 1 (paragraaf 3.1). Voor de brandgans, grauwe gans

en kolgans bedroegen de gemiddelde aantallen respectievelijk 335, 882 en 5.091 ganzen. Wanneer we deze gemiddelde maandelijkse aantallen extrapoleren over de gehele winterperiode (november tot en met maart), dan kunnen we een inschatting maken van het totale aantal kolgansdagen over de winterperiode in dit gebied, op dezelfde manier is in de vorige alinea is gedaan voor ganzenrustgebied Lopikerwaard, dus door het totaal aantal dagen (151) te vermenigvuldigen met het gemiddeld getelde aantal. Voor brandgans en grauwe gans zijn de correctiefactoren toegepast (paragraaf 3.7.3). Voor de uitkomsten zie onderstaande tabel 3.7. Het aantal berekende kolgansdagen is vervolgens afgezet tegen de berekende draagkracht uit tabel 3.4. Het aantal kolgansdagen van deze soorten blijft ver onder de berekende draagkracht uit paragraaf 3.7.2, op basis van de tellingen.

Tabel 3.7: Berekende aantal kolgansdagen van de soorten brandgans, grauwe gans en kolgans in het ganzenrustgebied N2000 Oostelijke Vechtplassen in de maanden november t/m maart.

Ganzensoort	Gemiddeld getelde aantal	Berekende aantal kolgansdagen (november t/m maart)	Berekende draagkracht GRG in kolgansdagen
Brandgans	335	38.445	
Grauwe gans	882	169.141	
Kolgans	5.091	768.741	
Totaal		976.327	2.734.308

N2000-Nederrijn

In het gebied N2000-Nederrijn zijn de aantallen geteld zoals weergegeven in bijlage 1 (paragraaf 3.3). Voor de brandgans, grauwe gans en kolgans bedroegen de gemiddelde aantallen respectievelijk 2.095, 945 en 3.140 ganzen. Ook voor dit gebied hebben we de gemiddelde maandelijkse aantallen geëxtrapoleerd voor de hele winter, om een inschatting te maken van het totale aantal kolgansdagen over de winterperiode in dit gebied: het gemiddeld getelde aantal is vermenigvuldigd met 151 (dagen). Voor brandgans en grauwe gans zijn de correctiefactoren toegepast (paragraaf 3.7.3). Voor de uitkomsten zie tabel 3.8 op de volgende pagina. Het aantal berekende kolgansdagen is vervolgens afgezet tegen de berekende draagkracht uit tabel 3.4. Het aantal kolgansdagen van deze soorten op basis van de tellingen overstijgt de berekende draagkracht uit paragraaf 3.7.2; het aantal kolgansdagen is grofweg 2x hoger dan de draagkracht.

Tabel 3.8: Berekende aantal kolgansdagen van de soorten brandgans, grauwe gans en kolgans in het ganzenrustgebied N2000-Nederrijn in de maanden november t/m maart.

Ganzensoort	Gemiddeld getelde aantal	Berekende aantal kolgansdagen (november t/m maart)	Berekende draagkracht GRG in kolgansdagen
Brandgans	2.095	240.422	
Grauwe gans	945	181.223	
Kolgans	3.140	474.140	
Totaal		895.785	453.906

3.7.5 Huidige draagkracht afgezet tegen internationale taakstelling

Tenslotte is gekeken naar wat vanuit de internationale taakstellingen nodig is om wintergasten voldoende rust te bieden. Hierbij hebben gebruik gemaakt van de bouwstenen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000, opgesteld door SOVON. We hebben uit deze documenten de aantallen voor de provincie Utrecht gehaald en daar 5% van de Rijkswateren⁴ bij opgeteld. Op basis van deze aantallen hebben we de benodigde kolgansdagen voor de winterperiode (november tot en met maart) berekend.

De vraag is of de huidige ganzenrustgebieden genoeg voedsel bieden om de streefaantallen wintergasten op te vangen. Uit de berekening blijkt dat het aantal kolgansdagen dat nodig is om de streefaantallen wintergasten te huisvesten (een kleine 3,9 miljoen kolgansdagen), onder het huidige aantal beschikbare kolgansdagen in de ganzenrustgebieden blijft (een kleine 4,2 miljoen; zie onderstaande tabel 3.9). Kortom: in theorie bieden de ganzenrustgebieden genoeg draagkracht voor de aantallen uit de internationale taakstelling.

Tabel 3.9: Berekende aantal benodigde kolgansdagen van de soorten brandgans, grauwe gans en kolgans op basis van streefaantallen voor de winterpopulatie (bouwstenen van SOVON). Deze zijn vervolgens afgezet tegen het beschikbare aantal kolgansdagen op basis van de huidige ganzenrustgebieden.

Ganzensoort	Aantallen Utrecht + 5% Rijkswateren	Benodigde kolgansdagen (november t/m maart)	Beschikbare kolgansdagen GRG'en
Brandgans	8.200	1.572.514	
Grauwe gans	4.025	461.909	
Kolgans	12.200	1.842.200	
Totaal	24.425	3.876.623	4.177.566

⁴ Conservatieve inschatting van Utrechts aandeel Rijkswateren.

3.7.6 Conclusie huidige draagkracht en getelde aantallen

Van de drie Utrechtse ganzenrustgebieden is het relatieve aandeel grasland in de Lopikerwaard het grootst (Lopikerwaard: 76%, Oostelijke Vechtplassen: 47%, Nederrijn: 33%).

De totale opvangcapaciteit van de ganzenrustgebieden in Utrecht bedraagt 4.177.566 kolgansdagen. De benodigde draagkracht in de provincie Utrecht komt op 16.534.150 kolgansdagen, op basis van tellingen voor de maanden november t/m maart. We concluderen dat de huidige opvangcapaciteit van de ganzenrustgebieden niet toereikend is om alle huidige wintergasten in de provincie Utrecht opvang te bieden. Als men dat zou willen, zou het areaal ganzenrustgebied met minstens een factor 3,96 (24.837 hectare) moeten worden verhoogd.

Kijkend naar de draagkracht per gebied, blijven de aantallen ganzen in Lopikerwaard en N2000 Oostelijke Vechtplassen ver onder de berekende draagkracht van de gebieden. Echter, in N2000-Nederrijn is het aantal kolgansdagen tweemaal hoger dan de draagkracht.

Wanneer we het benodigde aantal kolgansdagen baseren op de streef-aantallen uit de bouwstenen van SOVON, dan blijkt dat de huidige ganzenrustgebieden theoretisch voldoende draagkracht bieden om het aantal wintergasten een plek te kunnen geven, ook volgens de internationale taakstelling.

4. NATUURDOELSTELLINGEN

Overheden moeten voldoen aan verschillende doelstellingen. Soms versterken deze doelstellingen en soms zijn ze tegenstrijdig. In dit hoofdstuk geven we een kort overzicht van natuurdoelstellingen in de provincie Utrecht, die kunnen conflicteren met de aanwezigheid van grote groepen ganzen. Dit is specifiek onderzocht met oog voor de locaties van de huidige drie ganzenrustgebieden.

4.1 Natuurtypen

Ganzen kunnen overbegrazing veroorzaken en daarmee de habitat van andere soorten aantasten. Dit gaat met name om oevervegetatie en rietland (Van den Wyngaert, 2003; Bakker et al. 2013; Veen et al. 2013; Sarneel et al. 2014; Bakker et al. 2018).

Kijkend naar de 'Index Natuur en Landschap' (een indeling van alle natuur- (beheer)typen die in Nederland voorkomen (BIJ12, s.d.), dan vormen de ganzen vooral een risico voor **N05 Moerassen** (gemaaid rietland, veenmoeras en dynamisch moeras), **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N06.02 Trilveen** (beide natuurtypen zijn aanwezig in de Oostelijke Vechtvlakten en Nederrijn).

In het NNN wordt gepoogd een aaneengesloten stelsel van natuurgebieden binnen Nederland aan te leggen en wordt ingezet op agrarisch natuurbeheer. Moeras en trilveen maken ook deel uit van de landschapstypen binnen het NNN in de provincie Utrecht.

Ganzen kunnen door bemesting (eutrofiëring) ook schade aanbrengen aan schrale natuurtypen (Hoogendoorn en de Ruijter, 2011). Dergelijke natuurtypen hebben geen baat bij een toename aan stikstof en fosfaat. Dit is aan de orde bij **N10, N11 en N12 (vochtige en droge schraalgraslanden en rijke graslanden en akkers)** (deze natuurtypen zijn aanwezig in alle drie de ganzenrustgebieden). Echter, voor ganzen is in deze gebieden weinig passend voedsel te vinden, zij zullen de voorkeur geven aan eiwitrijk grasland.

4.2 Rietvogels

Een afname in riethabitat, door overbegrazing van ganzen, kan een negatief effect hebben op de grote karekiet (Van der Winden & Dreef 2018), de purperreiger (Bakker et al. 2018; van der Winden & Van Beusekom 2019) en de roerdomp (van der Winden & Van Beusekom 2019). Voor verschillende moerasvogels gelden N2000-instandhoudingsdoelstellingen. In de Lopikerwaard kunnen beheerpakketten voor Leefgebied Dooradering worden afgesloten voor de 'purperreiger'.

4.3 Weidevogels

Onderzoek naar de effecten van ganzen op weidevogels levert vooralsnog geen harde resultaten op. In een aantal studies kon geen negatief effect van ganzen op weidevogels worden bewezen (Kleijn e.a. 2009; Kleijn e.a. 2011); Roodbergen e.a. 2019). In een ander onderzoek merkten Kleijn et al. (2010) dat bij aanwezigheid van grauwe ganzen weidevogels langer op hun nest bleven zitten, dit zou het broedsucces kunnen verhogen, maar gaat ten koste van foerageertijd. Tegelijkertijd ervaren veel grondgebruikers een negatief effect, zie ook hoofdstuk 6. Stakeholders.

In de Lopikerwaard kunnen beheerpakketten voor Leefgebied Open grasland worden afgesloten, voor **'aanvalsplan grutto'** en **'weidevogelrandzone'**. In de andere twee ganzenrustgebieden niet. Geen van alle ganzenrustgebieden heeft N13 vogelgraslanden.

Figuur 4. Grutto.

4.4 Waterkwaliteit

Ganzen kunnen zowel een direct negatief effect hebben op de waterkwaliteit (via bemesting (Brouwer & Van den Broek, 2010)), als een indirect negatief effect (aantasting van oevervegetatie en daarmee het zuiverend effect dat die vegetatie heeft). In water wortelende vegetatie, zoals riet, wordt door de **Kader Richtlijn Water** (KRW) als indicator gebruikt voor de doelstelling 'goed ecologisch potentieel'.

4.5 Natura2000-gebieden

De Natura 2000-gebieden zijn aangewezen onder de Vogel- en habitatrichtlijn. De gebieden zijn geselecteerd op basis van het voorkomen van soorten en habitattypen, die vanuit Europees oogpunt bescherming nodig hebben. Utrecht kent tien Natura2000-gebieden, waaronder de Oostelijke Vechtplassen (overlap met ganzenrustgebied Oostelijke Vechtplassen) en de Rijntakken (overlap met ganzenrustgebied Nederrijn)(Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, s.d).

In het kader van dit rapport, met de focus op ganzenrustgebieden, zijn potentieel conflicterende doelstellingen geïnventariseerd (op basis van literatuur of signalen uit interviews), binnen deze twee Natura 2000-gebieden (lijst is een selectie, zie voor volledig overzicht www.natura2000.nl):

- H6510A & H6510B - Glanshaver- en vossenstaarthooilanden
- A021 – Roerdomp
- A022 - Woudaap
- A298 - Grote karekiet
- A041 – Kolgans
- A043 - Grauwe gans
- A045 – Brandgans
- A156 – Grutto

4.6 Conclusie natuurdoelstellingen

Sommige natuurdoelstellingen conflicteren met de aanwezigheid van ganzen. Grote aantallen ganzen kunnen een probleem vormen voor oevervegetatie en rietland, en daarmee de rietvogels die leven in die habitats (conflicterend met bepaalde natuurbeheertypen en N2000-instandhoudingsdoelstellingen). Ganzen kunnen zowel een direct negatief effect op de waterkwaliteit hebben, (via bemesting), als een indirect negatief effect (aantasting van oevervegetatie en daarmee het zuiverend effect dat die

vegetatie heeft) Onderzoek naar de effecten van ganzen op weidevogels levert vooralsnog geen harde resultaten op.

5. WETGEVING EN BELEID

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de internationale wettelijke kaders, gericht op soort- en gebiedsbescherming, de landelijke kaders met alle afspraken waaraan een provincie zich dient te houden en het huidige Utrechtse beleid ten aanzien van de ganzenrustgebieden. We onderzoeken ook het ganzenbeleid van een aantal andere provincies, om te zien of daar oplossingen gevonden zijn die ook in Utrecht zouden kunnen worden toegepast.

5.1 Internationale wettelijke kaders

Een provincie is op twee manieren gebonden aan internationale kaders: de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn en de afspraken die in een breder kader binnen het Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds (AEWA) worden gemaakt.

5.1.1 Europese Vogel- en Habitatrichtlijn

De Vogel- en Habitatrichtlijn (bestaande uit richtlijnen 92/43/EEG en 2009/147/EG) is opgesteld om de biodiversiteit in de Europese Unie te behouden, door middel van soort- en gebiedsbescherming. In de richtlijn wordt aangegeven welke planten en dieren en welke natuurlijke habitats beschermd moeten worden.

Binnen de EU wordt biodiversiteit beschermd in een netwerk van Natura-2000-gebieden. Waar een vogelsoort in een gebied in belangrijke mate aanwezig is en gesproken kan worden van een sleutelpopulatie, kan het gebied worden aangewezen als een Vogelrichtlijngebied. Dan moet het beheer van het gebied gericht zijn op instandhouding van die - en andere - aangewezen vogel- en habitatrichtlijnsoorten.

De Vogelrichtlijn richt zich alleen op instandhouding van alle '*natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de EU-lidstaten*'. Deze soorten worden genoemd op de Europese "List of birds of the European Union" (2018). Verschillende inheemse ganzensoorten zijn beschermd in

Natura2000-gebieden. Uitheemse soorten, zoals de nijlgans zijn niet beschermd.

Voor de brandgans moeten beschermingsmaatregelen worden genomen; met name door het aanwijzen van speciale beschermingszones (SBZ) (Bijlage I van de Vogelrichtlijn, artikel 4 lid 1 van de Vogelrichtlijn).

De kolgans en grauwe gans zijn trekvogels, waarvoor beschermende maatregelen moeten worden genomen, met name met betrekking tot broed-, rui- en overwinteringsgebieden (artikel 4 lid 2 van de Vogelrichtlijn). Daarbij is bijzondere aandacht voor watergebieden.

De kolgans, grauwe gans en Canadese gans (groot en klein) vallen daarnaast onder artikel 7 lid 2 van de Vogelrichtlijn, Bijlage II/B; *'op deze soorten mag, vanwege hun populatieniveau, hun geografische verspreiding en de omvang van hun voortplanting in de hele gemeenschap, worden gejaagd volgens de bepalingen van de nationale jachtwetgeving. De lidstaten zien erop toe dat de jacht op deze soorten de pogingen tot instandhouding die in hun verspreidingsgebied worden ondernomen, niet in gevaar brengt'*.

5.1.2 African Eurasian Waterbird Agreement (AEWA)

In 1995 is de AEWA overeengekomen. Het verdrag is gericht op een gecoördineerde bescherming en beheer van trekkende watervogels. De focus ligt op de migratieroutes ('flyways') die deze vogels gebruiken. Tijdens hun trektocht zijn watervogels aangewezen op *wetlands* waar zij kunnen rusten en foerageren. De landen die onder de AEWA vallen, zijn landen in Afrika, het Midden-Oosten, Europa, Centraal-Azië, Groenland en de Canadese archipel. Voor de trekganzen is een apart platform: de European Goose Management Platform (EGMP). De AEWA European Goose Management International Working Group is daarvoor het belangrijkste coördinatie- en besluitvormingsorgaan.

Binnen het AEWA kan voor een soort een International Single Species Action Plans (ISSAP) worden opgesteld, waarin voor de komende tien jaar beschreven staat hoe deze soort beschermd kan worden. Voor soorten die zorgen voor conflicten met andere doelstellingen, worden International Single Species Management Plans (ISSMP) opgesteld. Voor zowel de grauwe gans als de brandgans zijn in 2018 ISSMPs opgesteld.

Zo nodig kunnen soorten worden opgesplitst in management units (MU). Bij de brandgans en grauwe gans zijn bijvoorbeeld de stand- of zomerganzen en de trek- of winterganzen te zien als twee verschillende management units.

Op basis van de ISSMPs worden werkplannen opgesteld om tot acties te komen. In deze plannen worden per soort en per management unit een

favourable reference value (FRV) gegeven. De FRV is een ondergrens van het aantal dieren waar landen zich aan committeren, gebaseerd op drie factoren; populatieomvang, verspreiding en beschikbaar habitat. De FRV ligt boven de *minimum viable population (MVP)*: het aantal dat nodig is om een soort in stand te houden (BIJ12, 2023).

5.2 Nederlandse wettelijke kaders

5.2.1 Wet Natuurbescherming

De bescherming van inheemse dier- en plantensoorten is in Nederland geregeld met de Wet natuurbescherming (Wnb), die op 1 januari 2017 inging en vermoedelijk per 1 januari 2024 zal worden opgenomen in de Omgevingswet. De Wet natuurbescherming is grotendeels gebaseerd op de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn en regelt ook de jacht.

De Wet natuurbescherming bevat een algemene zorgplicht (artikel 1.11); iedereen moet voldoende zorg dragen voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. De wet verbiedt:

1. Het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1).
2. Het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het wegnemen van nesten (artikel 3.1 lid 2).
3. Het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3).
4. Het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 leden 4 en 5).
5. Het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2).

De wet werkt volgens het 'nee-tenzij' principe: schadelijke handelingen tegen beschermde inheemse soorten zijn verboden, tenzij een uitzondering geldt. In de Omgevingswet zijn deze verboden straks terug te vinden in art. 11.37 lid 1 en art. 11.38 lid 1 Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en hebben hun wettelijke basis in art. 5.1 lid 2 Omgevingswet.

De Wet Natuurbescherming geeft het Rijk en de provincies (artikel 3.3 lid 2 en 3) de mogelijkheid om vogelsoorten in bepaalde gevallen vrij te stellen van bescherming (en dus afschot mogelijk te maken), op grond van de volgende voorwaarden:

- a) Er bestaat geen andere bevredigende oplossing
- b) Zij is nodig:
  - › in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
  - › in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
  - › ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
  - › ter bescherming van flora of fauna;
  - › voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt, of

- › om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan.
- c) De activiteit leidt niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de betreffende soort”.

Onder de Omgevingswet zullen dezelfde drie voorwaarden terugkomen, terug te vinden in art. 8.74j Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).

In een aantal provincies zijn soorten als de grauwe gans aangewezen als soort die belangrijke schade veroorzaakt, onder de Wet Natuurbescherming. Die mogelijkheid bestaat in art. 3.15 lid 3 Wet natuurbescherming en straks in art. 11.42 lid 2 Bal. In provinciale verordeningen is dan vastgesteld dat - onder voorwaarden - door grondgebruikers bepaalde maatregelen tegen deze soort genomen mogen worden, ter voorkoming van schade.

Voor voorwaarde c, een **goede staat van instandhouding (GSvl)** van een soort, wordt in de praktijk vaak het 1%-mortaliteitscriterium (ORNIS-criterium) gebruikt. Dit wordt door de Raad van State aanvaard. Afschot mag de GSvl niet in gevaar brengen. Daarom zal niet snel een onbegrensde ontheffing worden afgegeven. Er zullen tijden/plekken moeten worden aangewezen waar niet geschoten wordt; bijvoorbeeld de ganzenrustgebieden. Op die manier zijn de ganzenrustgebieden vanuit juridisch oogpunt noodzakelijk, voor de GSvl van een soort. De GSvl is ook een belangrijke restrictie in het timen van de winterrust.

5.2.2 Natura2000-gebieden

De Wet Natuurbescherming bevat een aantal regels voor de aanwijzing (art. 2.1 Wnb; straks art. 2.44 lid 1 Omgevingswet) en het beheer (art. 2.2 t/m 2.6 Wnb; straks met name art. 2.18 lid 1 sub g en art 3.8 lid 3 Omgevingswet) van Natura2000-gebieden. Andere natuurgebieden vallen niet onder de wet, maar de wet eist van provincies dat zij gebieden aanwijzen voor het NNN en geeft provincies de bevoegdheid om bijzondere provinciale natuurgebieden en landschappen aan te wijzen.

5.2.3 Foerageergebieden

In 2003 is het Beleidskader Faunabeheer ingegaan, waarin gezamenlijke afspraken zijn gemaakt en vastgelegd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), het Interprovinciaal Overleg (IPO), LTO, Natuurmonumenten, SBB, de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (voorheen KNJV) en Vogelbescherming Nederland, om enkele problemen met de overwinterende ganzen op te lossen.

Het beleidskader kent twee uitgangspunten:

1. Het streeft naar een duurzame instandhouding van overwinterende ganzen en smienten, vanwege de internationale verantwoordelijkheid van Nederland voor beschermde soorten (Vogelrichtlijn).
2. Het geeft aan dat de omvang en toename van de schade door overwinterende ganzen en smienten nu zo groot is, dat beheer noodzakelijk is.

Om de landbouwschade door overwinterende ganzen te beperken, en deze soorten toch in stand te houden, worden foerageergebieden gerealiseerd. Het ministerie van LNV heeft de provincies gevraagd om deze foerageergebieden aan te wijzen. Het provinciale quotum voor de foerageergebieden in Utrecht was 1.611 ha (2% van het landelijk quotum). Voor de aanwijzing van de foerageergebieden werden een aantal criteria geformuleerd in het Beleidskader Faunabeheer (2007):

- Minimumomvang van 500 hectare (en 300 hectare als het foerageergebied grenst aan storingsvrije gebieden).
- Zoveel mogelijk overlap met Vogelrichtlijngebieden
- Zoveel mogelijk passend binnen de toenmalige Ecologische Hoofdstructuur (EHS; nu NNN)
- Zoveel mogelijk overlap met beheersgebieden met weidevogelbeheer
- Aansluitend aan, of in de nabijheid van, slaapplekken van ganzen
- Bij voorkeur gebieden waar veel schadevergoedingen zijn uitgekeerd.

De begrenzing van foerageergebieden heeft geen consequenties voor de bestemming van de betreffende gronden. Deze bestemming wordt bepaald door het vigerend bestemmingsplan, vastgesteld door de gemeente. Wel is een vaststellingsprocedure doorlopen om die gebieden aan te wijzen (waarbij Afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht wordt toegepast, dus met inspraakmogelijkheden).

5.2.4 Ganzenakkoord

In 2012 sloten de provincies (in het IPO) en zeven natuur- en landbouworganisaties (de 'Ganzen-7') een Ganzenakkoord. Dit akkoord beoogde ganzenpopulaties in Nederland duurzaam in stand te houden, op een niveau waarbij een goed evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de populaties en de risico's die daarmee samenhangen. Het akkoord zou 1 januari 2014 in werking treden, maar sneuvelde in december 2013, omdat vanuit de achterban van LTO geen steun meer was voor de winterrust. Hierna hebben de provincies, verantwoordelijk voor het faunabeleid, de regie over dit dossier overgenomen.

5.3 Huidig ganzenbeleid Utrecht

5.3.1 Utrechts ganzenakkoord

De provincie Utrecht wil het ganzenbeheer zo veel mogelijk vormgeven in lijn met de afspraken uit het oorspronkelijk nationale ganzenakkoord. Het uitgangspunt hierbij is een intensief beheer van standganzen in de zomerperiode: van 1 maart tot 1 november en winterrust in de periode van 1 november tot 1 maart, met uitzondering van beheer op kwetsbare gewassen (niet zijnde overjarig grasland). En daarnaast de reductie van paarvormende grauwe ganzen in de periode 1 februari tot 1 maart (Fauna-beheerplan Utrecht).

De uitvoer van het ganzenbeheer verloopt via het 'Projectteam Ganzen Utrecht' (PGU). Hierin nemen alle G7 partijen (De12Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit, LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, SBB en Vogelbescherming⁵ Nederland), deel, evenals de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging en provincie Utrecht.

In 2014 is de zomerganzenreductie volgens opgave gehaald en daarmee de winterrust veiliggesteld. De ingediende motie 26 gaf aan om rustgebieden aan te wijzen, die voldoende capaciteit hebben voor de huidige populatie overwinterende ganzen. Het aanwijzen van die rustgebieden in 2015 was het laatste onderdeel voor de uitvoer van het Ganzenakkoord Utrecht (College van Gedeputeerde Staten, 2015).

5.3.2 Ganzenrustgebieden

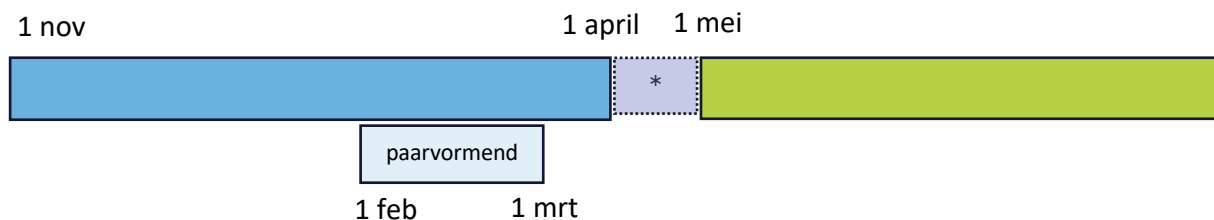
Op 10 maart 2015 zijn, in navolging van het Ganzenakkoord, drie ganzenrustgebieden aangewezen in Utrecht (figuur 1). De werkwijze om tot deze gebieden te komen, is terug te lezen in het stuk van Gedeputeerde Staten van Utrecht (2007).

In de rustgebieden mogen winterganzen tussen 1 november en 1 april niet verjaagd worden. In Utrecht komen grondgebruikers, met percelen gelegen in ganzenfoerageergebied, in aanmerking voor de automatische taxatie. Naast een tegemoetkoming in de schade ontvangt de grondgebruiker een vergoeding van € 50,- per schadehectare, vermeerderd met € 16,67 per schadehectare voor elke maand waarin na 1 april winterrust geldt en schade is vastgesteld (BIJ12, s.d.).

---

⁵ De Vogelbescherming heeft zich landelijk teruggetrokken uit onvrede over de garanties voor winterrust

In de ganzenrustgebieden geldt:

- Niet: verjaging/bejaging trekganzen
- Wel: jacht andere soorten na 12.00 (300 m afstand tot minimaal 100 foeragerende ganzen)
- Wel: tussen 1 feb en 1 mrt afschot paarvormende grauwe ganzen (bovenstaande voorwaarden), worden ook toegepast in Oostelijke Vechtpassen (gegevens van het fauna registratie system (FRS)).
- Wel: Populatiereductie ganzen, op alle gewassen

*Brandganzenrustperiode: alleen van toepassing bij N2000 Nederrijn.

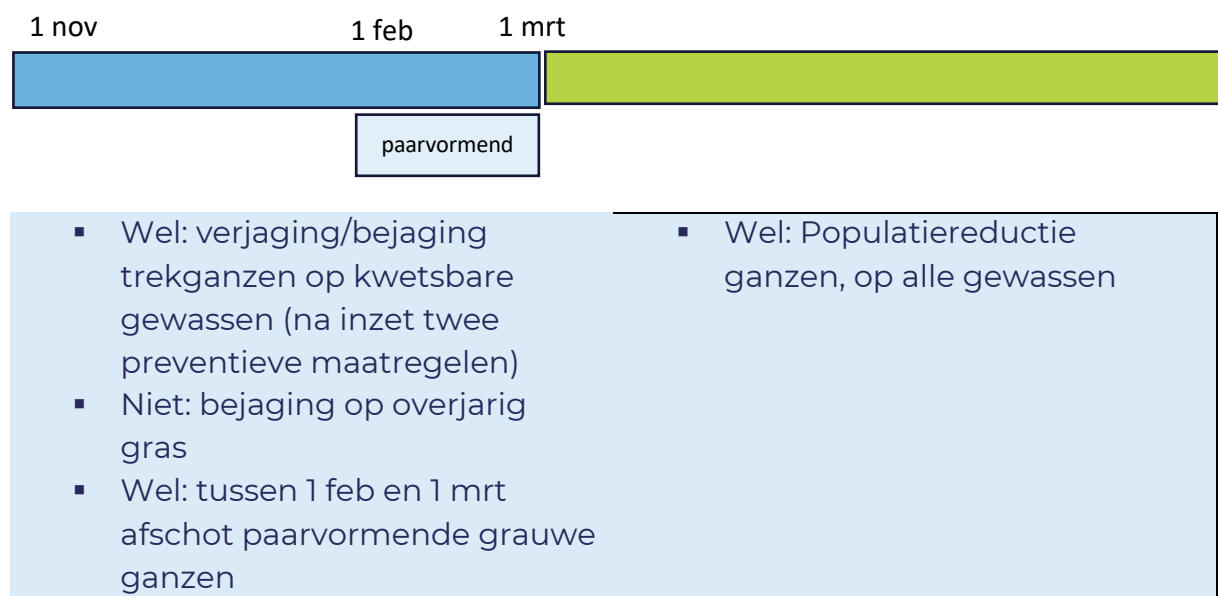
Figuur 5.1: Overzicht van maatregelen binnen de ganzenrustgebieden van Utrecht.

Een aantal zaken mag wel binnen de rustgebieden (Vergunningverlening Natuur en Landschap, 2015):

- Normale agrarische en waterschap werkzaamheden:
  - › Rollen, slepen, bemesten, greppelen
  - › Normaal regulier onderhoud van watergangen, walkanten, dammen, dijken, duikers en drainagesystemen
  - › Baggeren (maar bagger niet verder dan 10 m uit de slootkant neerleggen of uitsmeren.
- Natuurbeheer:
  - › Zoeken van nesten van weidevogels, markeringsstokken en nestbescherming
- Jacht, beheer en schadebestrijding:
  - › 'Tot 12 uur zijn jacht, beheer en schadebestrijding in ganzenrustgebieden niet toegestaan, om de ganzen in de gelegenheid te stellen om vanuit de slaapplaatsen zonder verstoring te zoeken naar plaatsen om te foerageren.'
  - › 'Na 12 uur zijn jacht, beheer en schadebestrijding toegestaan, zolang een afstand van tenminste 300 m tot groepen van minimaal 100 foeragerende ganzen in acht wordt genomen.'

- › ‘Daarnaast is het toegestaan om maximaal 3 dagen per jachtveld per seizoen ook voor 12.00 uur te jagen. Dit is onder de voorwaarde dat deze activiteit niet twee keer in hetzelfde gebied plaatsvindt en een afstand van tenminste 300 m tot groepen van minimaal 100 foeragerende ganzen in acht wordt genomen.’

Buiten de ganzenrustgebieden geldt:

Figuur 5.2 Overzicht van maatregelen buiten de ganzenrustgebieden van Utrecht.

5.3.3 Verjaging en ondersteunend afschot buiten rustgebieden

Het ganzenakkoord beoogt een reductie van de schade veroorzaakt door grauwe ganzen tot het schadeniveau van 2005. Om in 2019 (met 2 jaar verlengd, was 2017) uit te komen op een schadeniveau dat vergelijkbaar is met het referentiejaar 2005, is berekend dat jaarlijks ongeveer 23.000 overzomerende grauwe ganzen uit de populatie verwijderd moeten worden (Provincie Utrecht, s.d.).

Buiten de ganzenrustgebieden geldt een provinciale vrijstelling voor de grauwe gans: van 1 november tot 1 april, van een half uur voor zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang mag, bij (dreigende) belangrijke schade, verjaging met ondersteunend afschot plaatsvinden, op percelen met nog oogstbare akker- en tuinbouwgewassen en bepaalde typen grasland, alsmede direct aangrenzende percelen (FBE Utrecht, s.d.). Dit mag alleen als vooraf minimaal een akoestisch én een visueel preventief middel is ingezet, conform de voorwaarden van de preventiekit faunaschade (module ganzen BIJ12). De vrijstelling is niet geldig op zon- en feestdagen.

5.4 Ganzenbeleid Provincies

Alle provincies hebben foerageergebieden ingericht voor overwinterende ganzen, in navolging van de oproep van LNV aan de provincies, in 2003. In sommige provincies werden deze 'winterrustgebied' genoemd, in andere 'foerageergebied' of 'rust- en foerageergebied'.

In het beleidskader Faunabeheer maakte LNV duidelijk dat verjaging, indien nodig met ondersteunend afschot, van grauwe ganzen, kolganzen en ook smienten, op schadepercelen noodzakelijk was, buiten foerageergebieden. Op die manier kon gebruik worden gemaakt van het 'lerend vermogen' van ganzen. De verwachting was dat de ganzen, als zij zouden worden verjaagd naar de aangewezen foerageergebieden, op den duur, de agrarische gronden met kwetsbare gewassen zouden gaan mijden (Ministerie van LNV 2003, p. 2-3).

In deze paragraaf gaan we in op de aanpak die provincies gekozen hebben. Het gaat dan zowel om de aanpak binnen de ganzenfoerageergebieden als de aanpak daarbuiten, gedurende de wintermaanden. We beogen niet een uitputtend overzicht te geven van populatiebeheer in het zomerhalfjaar. De focus ligt met name op het ganzenbeleid in de winter, ook de aan Utrecht grenzende provincies hebben onze aandacht. Het beleid in aangrenzende provincies kan mogelijk een effect hebben op de populatie en de schade in Utrecht. Ganzen kunnen immers gemakkelijk 'migreren', over provinciegrenzen. Strenger of juist minder streng beleid kan daarbij een rol spelen. Daarnaast onderzoeken we of in andere provincies vernieuwende oplossingen zijn bedacht, om winterrust te bieden aan winterganzen, maar tegelijkertijd de schade aan voorjaarsgras te beperken.

In de volgende paragrafen geven we eerst de aanpak weer van de provincies die aan Utrecht grenzen én nog werken met ganzenfoerageergebieden. Het gaat om Noord- en Zuid-Holland en Gelderland. Daar voegen we Fryslân aan toe, omdat deze provincie in hoge mate met ganzen te maken heeft en, samen met de Provincie Noord-Holland, de hoogste schadecijfers laat zien. Na deze provincies gaan we in op de aanpak in drie provincies, die de ganzenfoerageergebieden hebben afgeschaft, te weten Limburg, Flevoland en Overijssel. De laatste twee provincies grenzen eveneens aan Utrecht. Alle informatie komt uit de faunabeheerplannen van de genoemde provincies.

5.4.1 Provincies met ganzenrustgebieden

Noord-Holland

In de provincie Noord-Holland is 6.080 ha aan rust- en foerageergebied in en rondom Natura2000-gebieden aangewezen in het zuidoostelijke deel van de provincie (Polder Zeevang, Waterland-Oost en Vechtstreek). Het gaat hier om Natura2000-gebieden waar instandhoudingsdoelstellingen voor ganzen als niet-broedvogel gelden.

In figuur 5.3 op de volgende pagina is weergegeven welke maatregelen van toepassing zijn, in en rond de wintermaanden, binnen en buiten de rust- en foerageergebieden (FBP 2021-2024). Net als in de provincie Utrecht heeft de provincie Noord-Holland naast rust- en foerageergebieden, ook winterrust voor ganzen buiten foerageergebieden ingesteld.

De faunabeheereenheid heeft in dit nieuwste faunabeheerplan (FBP) de volgende vernieuwingen voorgesteld⁶:

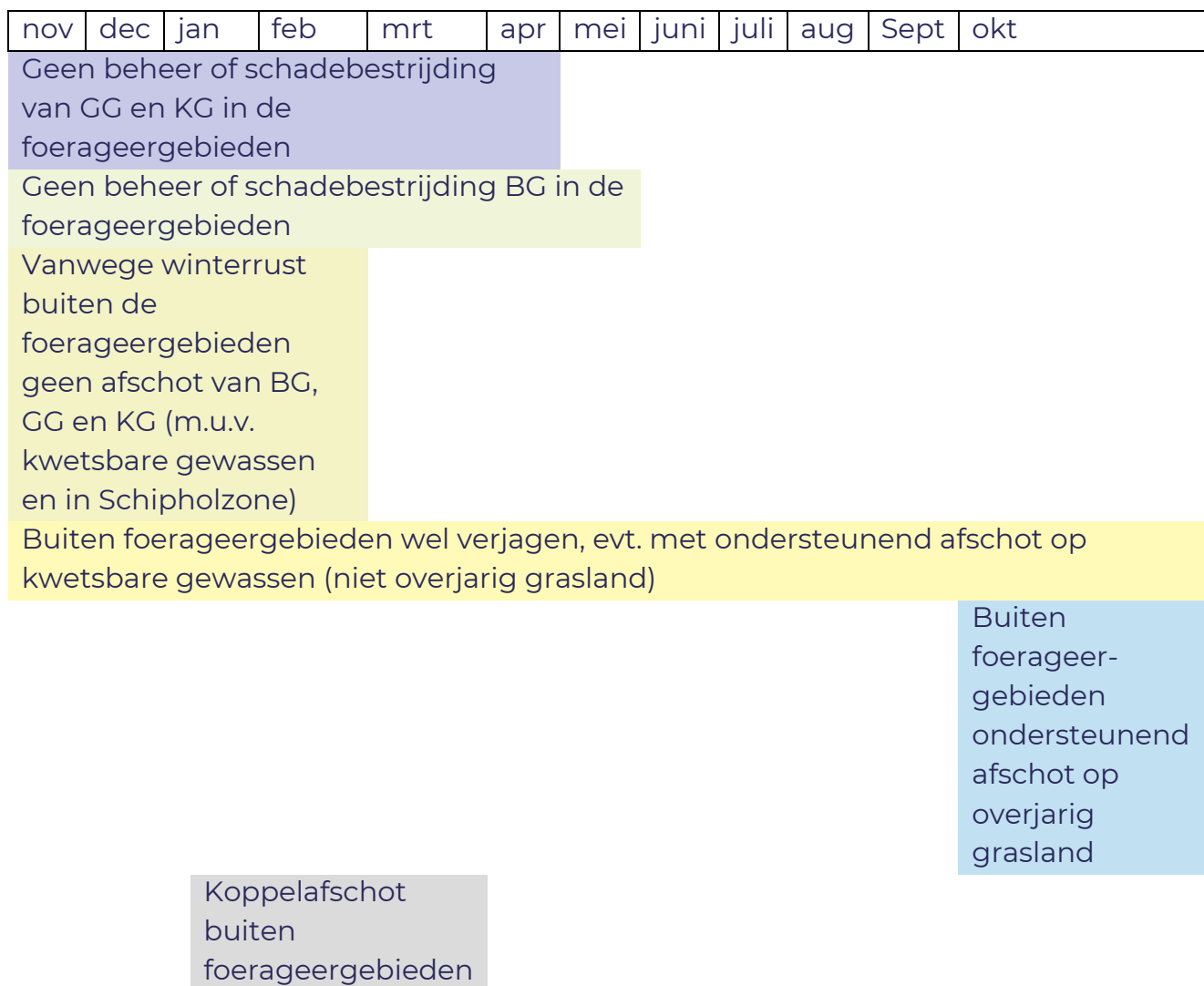
1. Gebieden hernoemen tot rustgebieden en opnieuw begrenzen. Met een 'rafelrand' zouden rustgebieden niet optimaal benut worden.
2. Systematische en frequente verjaging rondom deze gebieden, om winterganzen meer te concentreren in de rustgebieden en zo schade aan agrarische percelen buiten de rustgebieden te beperken.
3. Verhoging van het eigen risico bij schade buiten rustgebieden. Van de schade wordt 100% vergoed in rust- en Natura2000-gebieden en een buffer eromheen, daarbuiten 80% (was 95%).
4. Gecoördineerde regionale ganzenbeheerteams voor ganzenbeheer, vooral in natuur- en waterrijke gebieden en op recreatieterreinen, met medewerking van de terreinbeherende organisaties (TBO's), met coördinatie vanuit de FBE.
5. Uitvoeringsplannen voor elk Natura2000-gebied om ook daar ganzenbeheer mogelijk te maken.
6. Aanpassingen ter beperking van de administratieve lastendruk, bijvoorbeeld door ganzenbeheer in Natura2000-gebieden op te nemen als 'bestaand gebruik'.

Tegelijkertijd benoemt de FBE als mogelijk nadeel van rustgebieden een verhoogde overleving van standganzen en daarmee populatiegroei. Deze mogelijke bijwerking zet ook het draagvlak voor rustgebieden onder grondgebruikers onder druk (FBP, p. 60).

---

⁶ Het gaat om een voorstel: deze vernieuwingen zijn niet per definitie (al) van kracht.

Als toelichting op de als punt 5 genoemde vernieuwing in het ganzenbeleid: in de beheerplannen voor Natura2000-gebied Polder Zeevang en Natura-2000-gebied Oostelijke Vechtplassen, is al voorzien dat van 1 februari-1 april ook hier koppelafschot van brandgans, grauwe gans en Canadese gans (spec) mag plaatsvinden, van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang. Voor het deel van het Natura2000-gebied Oostelijke Vechtplassen in provincie Utrecht is hiervoor nog geen 'passende beoordeling'.

Figuur 5.3 Overzicht van het ganzenbeheer in Noord-Holland.

Zuid-Holland

In de Provincie Zuid-Holland zijn drie ganzenrustgebieden aangewezen op agrarische grond, dichtbij de grens met de provincie Utrecht (Reeuwijk e.o., Alblasserwaard-Noord en Alblasserwaard-Zuid). Daarnaast zijn er veel

Natura2000-gebieden met instandhoudingsdoelstelling voor verschillende ganzen als niet-broedvogel.

Omdat Zuid-Holland maar zeer beperkt overwinterende grauwe ganzen heeft, maar wel een groeiende populatie standganzen, die bovendien het grootste aandeel in de schade heeft, is het beheer in de wintermaanden in de huidige beheerplanperiode sterk gericht op het reduceren van de standganzenpopulatie, buiten de voor ganzen beschermde gebieden. Dit is een stap omhoog op de escalatieladder. Provincie Utrecht wil de effecten van deze nieuwe maatregel op de populatie goed monitoren.

In onderstaande figuur 5.4 zijn de maatregelen weergegeven, die van toepassing zijn in en rond de wintermaanden binnen en buiten de ganzenrustgebieden (op basis van het Faunabeheerplan 2022-2027).

nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	Sept	okt
Winterrustperiode Noordelijke Delta											
Winterrustperiode Delfland en Schieland, Veenweiden en Zuid-Holland-Noord											
Verjagend afschot van kolganzen op kwetsbare gewassen buiten natuur- en ganzenrustgebieden op kwetsbare gewassen met lokmiddelen											
Beheerafschot van grauwe ganzen buiten natuurgebieden in beheer bij TBO's en buiten ganzenrustgebieden											

Figuur 5.4 Overzicht van het ganzenbeheer in Zuid-Holland.

De faunabeheereenheid heeft in dit nieuwste faunabeheerplan (FBP) de volgende vernieuwingen voorgesteld⁷:

1. Het beter benutten van bestaande beheermaatregelen door afspraken te maken in regiogroepen voor een meer gecoördineerd beheer in natuurgebieden, en in ontheffingen uitvoerders meer duidelijkheid te bieden over wat is toegestaan, om terughoudendheid in de uitvoering te voorkomen.
2. Beheermogelijkheden in de winter verkennen. Het doden van koppelvormende grauwe ganzen gebeurt in februari maar op kleine schaal. Ganzenbeheerteams kunnen ervoor zorgen deze bestaande mogelijkheid meer wordt ingezet en wordt gecoördineerd.
3. Inzet van lokmiddelen om ganzen goed onder schot te krijgen. Bij te grote schootsafstanden worden ganzen immers wel geraakt, maar niet gedood. Uit onderzoek binnen het AEWA-programma blijkt dat 26% van de standganzen en 16% van de trekganzen in Nederland hagel bij zich draagt (crippling).

Gelderland

In de provincie Gelderland zijn meerdere ganzenrustgebieden, vooral gelegen langs de rivieren en bij het Veluwerandmeer. Voor een groot deel overlappen de rustgebieden met waterrijke Natura2000-gebieden. Alleen in Natura2000-gebied Rijntakken (waar Natura2000-gebied Nederrijn in de provincie Utrecht deel van uitmaakt) gelden instandhoudingsdoelstellingen voor de grauwe gans als niet-broedvogel.

Op basis van het Faunabeheerplan deelplan ganzen 2020-2026 zijn de maatregelen in figuur 5.5 op de volgende pagina van toepassing, in en rond de wintermaanden, binnen en buiten de ganzenrustgebieden.

Ten opzichte van de vorige beheerplanperiode heeft de provincie de winterrustperiode voor de grauwe gans verkort, om meer mogelijkheden te hebben, om de groei van de standpopulatie grauwe ganzen al vroeg in het seizoen te beperken. De schadebestrijding in de wintermaanden, is verruimd naar een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang, buiten de rustgebieden en vogelrichtlijngebieden. Ook kiest de provincie voor 'regionale ganzencoördinatie op WBE-niveau, dit ter ondersteuning en motivering' (FBP, p. 40).

---

⁷ Het gaat om een voorstel: deze vernieuwingen zijn niet per definitie (al) van kracht.

Verder wil Gelderland nog geen vernieuwingen in het ganzenbeleid voorstellen. Provincie Gelderland wil eerst vooral de resultaten van de uitvoering van het bestaande beleid goed monitoren. Ze wil bij de evaluatie van haar beleid ook meer inzicht in de verwachte populatietrends op verschillende vliegroutes, in AEWA-verband. De provincie maakt zich zorgen over populatiemodellen, die met name een extreme groei van de populatie grauwe ganzen laten zien (FBP, p. 17). Daarnaast geeft zij aan dat Nederland binnen AEWA in verschillende management units zit en zo moet bijdragen aan de instandhouding van populaties op uiteenlopende trekroutes. Voor de grauwe gans draagt Nederland in management unit 1 en 2 mede zorg voor respectievelijk Noorse én Zweedse broedpopulaties, die beide door Nederland trekken en/of daar rusten; in management unit 3 gaat het om de populatie grauwe ganzen die Nederland niet of beperkt verlaat. Voor de brandgans heeft Nederland een verantwoordelijkheid voor de Russische/Duitse en Nederlandse populatie, die ook weer is onderverdeeld in 3 management units. Provincie Gelderland geeft aan moeite te hebben met de opdeling van deelpopulaties in management units, omdat in de praktijk in de wintermaanden geen onderscheid kan worden gemaakt tussen deze deelpopulaties (FBP, p. 17).

nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	Sept	okt
Winterrustperiode grauwe gans in rustgebieden											
Uitsluitend bejaging buiten rustgebieden en Vogelrichtlijngebieden om schade aan landbouwgewassen te voorkomen en te beperken, op overjarig gras mag alleen op GG worden gejaagd											
			Bejaging van koppelvormende ganzen is toegestaan in de hele provincie ter beperking van de stand								

Figuur 5.5 Overzicht van het ganzenbeheer in Gelderland

Fryslân

Voor de provincie Fryslân baseren we ons op het FBP 2014-2019, dat werd verlengd tot 2021, evenals de startnotitie uit 2022 voor het nieuwe ganzenbeleid, dat zal worden vastgelegd in het eerstvolgende FBP.

Fryslân telt 21.000 ha aan 'soort-specifieke' foerageergebieden. In 2017 werd de winterrustperiode in deze gebieden verlengd van 1 januari-1 maart tot 1 november-1 april. Er is een grote overlap met Natura2000-gebieden waar instandhoudingsdoelstellingen gelden voor verschillende ganzensoorten. In de startnotitie geeft Provincie Fryslân aan dat het 'push- en pullsysteem', waarbij ganzen buiten de foerageergebieden worden verjaagd en binnen de foerageergebieden rust en voedsel vinden, heeft gewerkt. Van de getaxeerde schade vindt 60-75% plaats binnen de foerageergebieden. Fryslân heeft de meeste schade, samen met Noord-Holland. Beide provincies keerden elk bijna € 12 miljoen uit aan tegemoetkomingen in faunaschade. Provincie Fryslân stelt daarom ook een aanscherping voor van haar *Guozzenoanpak*.

In figuur 5.6 op de volgende pagina is weergegeven welke maatregelen van toepassing zijn in en rond de wintermaanden.

In de startnotitie worden de volgende vernieuwingen voorgesteld⁸:

1. Geactualiseerde ontheffingen
2. Meer maatwerk per ganzensoort en per gebied.
3. Ervoor zorgen dat de uitvoering voor uitvoerders beter te begrijpen wordt met duidelijkere regels en ook minder regels en voorschriften.
4. Instandhouding van weidevogels gaat boven instandhouding van ganzen, vanwege de slechtere staat van instandhouding van weidevogels.

---

⁸ Het gaat om een voorstel: deze vernieuwingen zijn niet per definitie (al) van kracht.

Voor de provincie Utrecht kan de uitspraak van de Afdeling bestuursrecht van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2022:3909) interessant zijn. Daarin komt het effect op de gunstige staat van instandhouding van soorten aan bod:

Bij besluit van 9 oktober 2018 heeft het college van gedeputeerde staten van Fryslân het faunabeheerplan 'Winterganzen Fryslân 2018-2020', dat de Stichting Faunabeheereenheid Fryslân heeft vastgesteld, goedgekeurd. Deze zaak gaat over het faunabeheerplan dat de Faunabeheereenheid heeft vastgesteld en de goedkeuring die het college aan dat plan heeft gegeven. Daarnaast gaat deze zaak over de vaststelling door het college van het maximale aantal kol-, brand- en grauwe ganzen, dat met gebruik van de vrijstelling mag worden gedood.

Figuur 5.6 Overzicht van het ganzenbeheer in Fryslân

5.4.2 Provincies zonder ganzenrustgebieden

Flevoland

In de Provincie Flevoland was in totaal 1.345 ha ganzenfoerageergebied, deels in de kop van de Noordoostpolder (545 ha) en deels in het rivierduingebied (800 ha). Daarnaast hebben de vele Natura2000-gebieden in en om de provincie Flevoland (Oostvaardersplassen, Lepelaarsplassen, IJsselmeer, Marker- en IJmeer, Zwarte Meer, Ketelmeer en Vossemeer, Eemmeer en Gooimeer Zuidoever, de Wieden) een belangrijke functie als foerageergebied en rui- en rustplaats voor onder meer ganzen. In de Natura2000-gebieden worden beschermde ganzensoorten doorgaans jaarrond niet verstoord of bejaagd, omdat deze activiteiten een nadelig effect kunnen hebben op ganzen en andere Vogelrichtlijnsoorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden. Zeven van de acht Flevolandse Natura2000-gebieden voldoen ruim aan hun instandhoudingsdoelstellingen voor ganzen, de Oostvaardersplassen haalt de instandhoudingsdoelstelling van de grauwe gans als niet-broedvogel echter niet (FBP Flevoland, p. 156).

In 2011 zijn de twee bovengenoemde ganzenfoerageergebieden komen te vervallen. De getaxeerde schade binnen deze gebieden was gering. In onderstaande figuur 5.7 is weergegeven welke maatregelen mogen worden toegepast buiten de N2000-gebieden in en rond de wintermaanden.

nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt
Provinciale vrijstelling om grauwe ganzen te verontrusten zonder GSvl te beïnvloeden buiten N2000-gebieden											
Verzoek om ontheffing voor verjaging met ondersteunend afschot van BG, GG en KG op kwetsbare gewassen (niet grasland of groenbemesters) buiten N2000											
				Verjaging met ondersteunend afschot van GG van zonsopgang tot zonsondergangschot op alle gewassen							

Figuur 5.7 Overzicht van het ganzenbeheer in Flevoland

Overijssel

Provincie Overijssel had in 2004 vier ganzenfoerageergebieden aangewezen. Bij elkaar gaat het om een oppervlakte van 3011 ha, voornamelijk grasland, deels beheerd door agrariërs en deels door TBO's. Op het moment van aanwijzen was het aantal ganzen/ha in de foerageergebieden twee keer zo hoog als het aantal ganzen erbuiten (Hendriksma en Bremer, 2007).

Provincie Overijssel beoordeelde de ganzenrustgebieden toch niet als positief en heeft deze daarom weer afgeschaft.

Wel hebben vijf Natura2000-gebieden die (deels) in Overijssel liggen, een foerageer-, rust- en slaapfunctie voor ganzensoorten als niet-broedvogel.

In figuur 5.8 is aangegeven welke maatregelen op basis van het faunabeheerplan 2019-2024 gelden in en rond de wintermaanden.

Bij de verjaging met ondersteunend afschot in het winterhalfjaar is het gebruik van lokmiddelen noodzakelijk, om ervoor te zorgen dat overzomerende ganzen binnen schootsafstand komen (FBP, p. 42).

nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt
Ontheffing voor verjaging met ondersteunend afschot van BG, GG en KG in gebieden met veel schade (ook op blijvend grasland), met gebruik van lokmiddelen											

Figuur 5.8 Overzicht van het ganzenbeheer in Overijssel

Provincie Overijssel had eerder een vergunning afgegeven voor het verjagen met ondersteunend afschot, van grauwe ganzen, kol- en brandganzen, op agrarische percelen in en rond de Overijsselse Natura-2000-gebieden. Deze is in maart van dit jaar door de rechtbank vernietigd, omdat mogelijk negatieve effecten op broedvogels in deze gebieden onvoldoende waren onderzocht.

Vernieuwend in de provincie Overijssel is het werken volgens het 'hand-aan-de-kraan-principe'. Dit houdt in dat een continue monitoring plaatsvindt van winterganzen, om te borgen dat het aantal overwinterende ganzen niet onder de doelaantallen van de instandhoudingsdoelstelling komen.

Voor overwinterende ganzen wordt jaarlijks achteraf bepaald of het schadeniveau van 2005 al is bereikt. Als dit in een jaar het geval is, worden de schade-bestrijdingsmaatregelen in het volgende jaar aangepast. Bewaakt wordt dat niet meer geschoten wordt, dan het verschil in aantal ganzen tussen aan de ene kant het gemiddelde van de wintertellingen van de afgelopen 5 jaar en aan de andere kant het aantal van de instandhoudingsdoelstelling (FBP 2019-2024, p. 40).

Limburg

Er was een winterrustgebied in de Maasplassenregio, circa 600 ha groot. In het Faunabeheerplan 2022-2026 is dit komen te vervallen. De provincie merkte dat het winterrustgebied nagenoeg niet door trek ganzen werd gebruikt. In het FBP wordt dat verklaard door het feit dat het in het winterrustgebied geen geschikt opvanggebied was voor ganzen, omdat er weinig grasland is. In Limburg waren ook 'gedooggebieden' voor ganzen in de zomer, waar ganzen in de zomermaanden niet verjaagd mochten worden. Deze gedooggebieden waren ingesteld met hetzelfde doel: ganzen en schade concentreren, om de totale door ganzen veroorzaakte schade te beperken. Omdat de kosten niet opwogen tegen de baten, zijn in de nieuwe beheerplanperiode ook deze gedooggebieden afgeschaft.

In het FBP 2022-2026 is het ganzenbeheer verder vereenvoudigd, door de winterperiode voor alle beschermde ganzensoorten gelijk te trekken. Wel wordt nog onderscheid gemaakt tussen twee regio's: de Maasplassenregio en de rest van de provincie (zie onderstaande figuur 5.9).

Nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt
Ruime ontheffing voor het doden van GG om de stand te reduceren in Maasplassenregio											
						Ruime ontheffing voor het doden van GG buiten Maasplassenregio					
			Ontheffing voor koppelvormende GG buiten Maasplassenregio								
Beperkte ontheffing voor GG en BG op of nabij een schadeperceel met kwetsbare gewassen											
						Beperkte ontheffing voor GG en BG op of nabij schadepercelen op alle gewassen					

Figuur 5.9 Overzicht van het ganzenbeheer in Limburg.

5.4.3 Schadecijfers per provincie

In deze paragraaf kijken we naar de schadecijfers per provincie, om iets te kunnen zeggen over de effectiviteit van de werkwijze van de verschillende provincies. Belangrijk doel van het beleid is immers beperking van de schade, vooral de schade buiten de aangewezen rustgebieden.

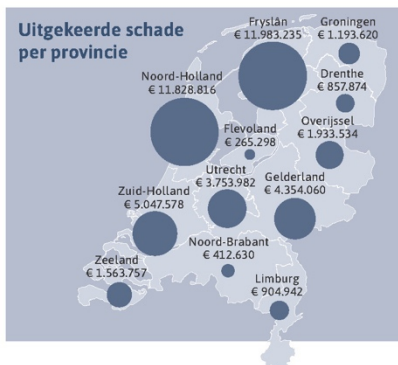
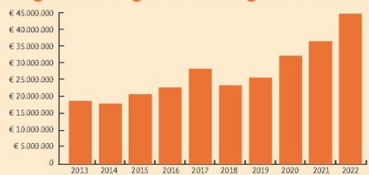
In 2022 keerden de provincies voor ruim € 44 miljoen uit aan tegemoetkomingen in de schade. In figuur 5.10 op de volgende pagina, is in het staafdiagram linksboven een flinke toename te zien is, in vergelijking met 2021 en voorgaande jaren. In het cirkeldiagram rechtsboven is te zien dat voor alle provincies tezamen ruim driekwart van de schadevergoedingen (€ 35,8 miljoen) wordt uitgekeerd vanwege schade door ganzen. Het leeuwendeel van deze ganzenschade wordt toegeschreven aan de grauwe gans. Linksonder is te zien dat in Fryslân en Noord-Holland de hoogste bedragen worden uitgekeerd. Deze twee provincies zijn samen goed voor meer dan 50% van alle getaxeerde ganzenschade in Nederland (Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade 2021, p. 32). Utrecht staat op de vijfde plaats. Ten slotte is rechtsonder te zien dat het grootste deel van de gemelde schade, waarvoor tegemoetkomingen worden uitgekeerd, schade aan grasland betreft.

Cijfers faunaschade 2022

Dit zijn de cijfers van tegemoetkomingen in schade die BIJ12 in het schadejaar 2022 namens de provincies heeft uitgekeerd. Het schadejaar loopt van 1 november 2021 tot en met 31 oktober 2022.

Uitgekeerde tegemoetkomingen in 2022 door alle provincies samen: **€ 44.100.362**

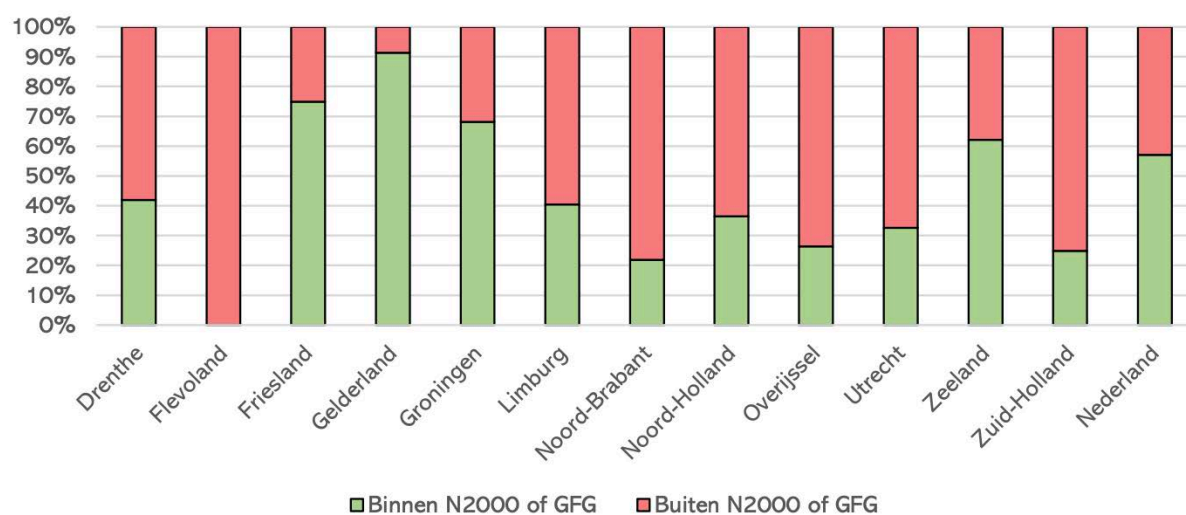
Uitgekeerde tegemoetkomingen sinds 2013

Figuur 5.10 Cijfers faunaschade 2022 (bron: BIJ12)

In 'Ganzen zonder grenzen' stelt de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade (2021) dat, wat hen betreft, de redenering achter rust- en foerageergebieden overeind blijft. 'Bied voldoende rust en ruimte om het welkome deel van de populaties trekganzen op te vangen en zet daarbuiten in op effectieve verjaging, eventueel met ondersteunend afschot.' De raad vervolgt: 'Een herkenbare aanduiding van gebieden waar gastvrijheid voorop staat, is de enige legitimatie om elders tot ingrijpen te kunnen besluiten.' (Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade 2021, p. 12). Tegelijkertijd concludeert de raad dat de aanvankelijk uniforme werkwijze niet in alle provincies het gewenste effect heeft gehad.

In figuur 5.11 hieronder is het percentage schade aan voorjaarsgras binnen ganzenfoerageer- en Natura2000-gebieden en daarbuiten weergegeven, voor alle provincies in 2020.

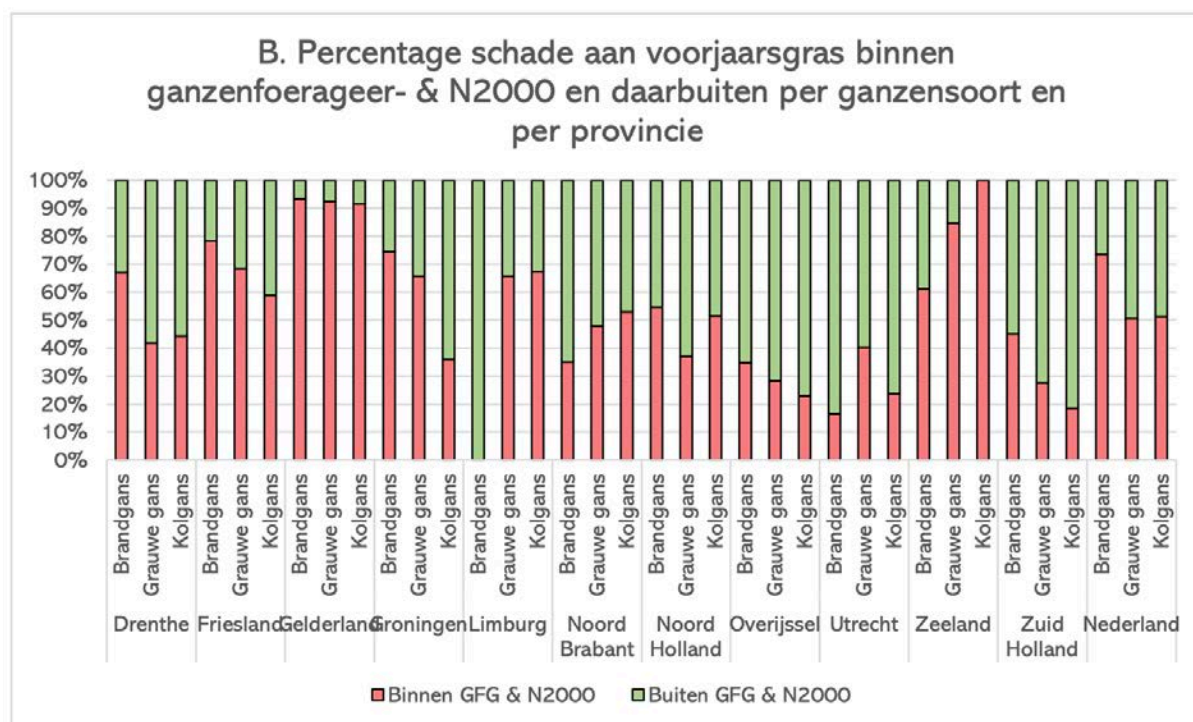
Figuur 5.11 Percentage schade aan voorjaarsgras binnen ganzenfoerageer- en Natura2000-gebieden en daarbuiten, per provincie, in 2020 (Bron: Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade 2021, p. 39).

Wat opvalt is dat vooral de provincie Gelderland - en in iets mindere mate ook de provincies Fryslân en Groningen - erin slagen de schade aan voorjaarsgras buiten de foerageer- en Natura2000-gebieden te beperken. Het grootste deel

van de schade vindt plaats in de beschermde gebieden. De door hun gevolgde aanpak lijkt daarmee redelijk effectief⁹.

Veel provincies slagen er niet in de schade aan voorjaarsgras te concentreren in de beschermde gebieden; provincie Utrecht is hierin niet de enige. Noord-Brabant, Zuid-Holland en Overijssel laten een nog iets ongunstiger beeld zien dan Utrecht. Voor Overijssel is het beeld echter iets vertekend, vanwege het ontbreken van ganzenfoerageergebieden. De schade aan voorjaarsgras in Natura2000-gebieden is beperkt. Het leeuwendeel van agrarische percelen waar schade kan optreden, ligt buiten deze Natura2000-gebieden. Voor Flevoland geldt dat in versterkte mate. Deze provincie heeft zeer waterrijke Natura2000-gebieden zonder voorjaarsgras, waardoor alle schade aan voorjaarsgras buiten de beschermde gebieden plaatsvindt.

In figuur 5.12 hieronder is per provincie weergegeven welke ganzensoorten een aandeel hebben in de schade aan voorjaarsgras.

Figuur 5.12: Percentage schade aan voorjaarsgras binnen ganzenfoerageer- en N2000-gebieden en daarbuiten per ganzensoort en per provincie (Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade 2021, p. 39).

⁹ In deze vergelijking is geen rekening gehouden met de verhouding van het areaal binnen Natura2000- en ganzenfoerageergebieden en het totale areaal in de provincie; die verhouding kan per provincie verschillen.

Als we naar heel Nederland kijken (meest rechterkolom), dan zien we dat de brandgans veruit het grootste aandeel heeft in de schade aan voorjaarsgras in de foerageer- en Natura2000-gebieden. Blijkbaar benut de brandgans de beschermde gebieden het beste, landelijk gezien.

In de provincie Utrecht vindt juist het grootste deel van de schade aan voorjaarsgras buiten de beschermde gebieden plaats en lijkt de grauwe gans de soort te zijn die de meeste schade veroorzaakt.

De raad concludeert dat grote verschillen bestaan tussen provincies. Om een voorbeeld te geven vergelijken we de provincies Fryslan en Noord-Holland, de provincies met de hoogste schade. De totale omvang van de rustgebieden verschilt sterk: in Fryslan is het areaal aan rustgebied drie keer zo groot. Ook zijn grote verschillen te zien tussen de ganzensoorten die de schade veroorzaken en de periode waarin de schade optreedt. In Fryslân vindt 95% van de schade plaats tussen begin november en eind mei en wordt de meeste schade toegekend aan de brandgans. In Noord-Holland heeft maar 66% van de schade betrekking op voorjaarsgras, is het aandeel schade aan zomergras met 30% juist hoog en hebben grauwe ganzen het grootste aandeel in de schade. Overigens is het oppervlak aan ganzenfoerageergebied in Fryslân driemaal zo groot. De raad pleit daarom voor regionaal maatwerk, binnen helder, landelijke uniforme uitgangspunten.

Tijdens de interviews werd door sommige respondenten gesuggereerd dat het beleid in Flevoland minder streng is en het beleid in Noord-Holland strenger is dan in Utrecht, waardoor ganzen vanuit beide provincies gemakkelijk naar Utrecht zouden kunnen migreren. Door afschot in de Schipholzone zouden inderdaad ganzen naar Utrecht kunnen worden verjaagd. In Flevoland ontbreken rustgebieden. Dit zou kunnen betekenen dat er geen belemmeringen zijn om te verjagen, en op landbouwpercelen veel ganzen verjaagd worden. Tegelijkertijd zijn er veel waterrijke Natura2000-gebieden, beheerd door TBO's, die niet inzetten op verjaging. Door de vele factoren die tegelijkertijd een rol spelen, is het moeilijk om het effect van het beleid in aangrenzende provincies op de aantallen in Utrecht in te schatten.

5.5 Conclusie

Er is internationaal beleid (AEWA en Europese vogelrichtlijn) en nationaal beleid (Wet natuurbescherming), waarmee provincies rekening moeten houden. Elke provincie heeft zijn eigen ganzenbeleid. Veelal is schadepreventie daarbij het belangrijkste. In rust- en Natura2000-gebieden mogen overwinterende ganzen niet verontrust worden om de instandhoudings-

doelstellingen niet in gevaar te brengen. Omdat met de bescherming van winterganzen in deze gebieden tegelijkertijd ook standganzen beschermd worden, is een aantal provincies bezig om ook in de winterperiode in rust- en Natura2000-gebieden in te grijpen op koppelvormende ganzen. Drie provincies hebben helemaal geen ganzenrustgebieden.

6. STAKEHOLDERS

Om de tweede en derde onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zijn interviews gehouden met diverse stakeholders. Er is gevraagd naar het belang dat zij hechten aan de ganzenrustgebieden en of zij nog suggesties hebben voor het optimaliseren van de gebieden. Gesproken is met agrariërs/collectieven, jagers, terreinbeherende organisaties, natuur- en dierenbeschermingsorganisaties, de faunabeheereenheid, overheden en waterschappen (zie bijlagen 2 en 3). Voor elk van deze groepen vatten we in dit hoofdstuk de afgegeven signalen en verbeter-suggesties samen.

6.1 Individuele grondgebruikers en agrarische samenwerkingsverbanden

Deze groep bestaat uit zo'n tien agrariërs en leden/vertegenwoordigers van LTO en de agrarische collectieven. Niet zelden is een individuele agrariër aangesloten bij meerdere samenwerkingsverbanden (en soms ook jager, zie daarvoor 6.5.2). De agrariërs waarmee we hebben gesproken, hebben een bedrijf in één van de drie ganzenrustgebieden of in het ganzencluster Noord-Oost (geen rustgebied, maar wel winterrust en shade).

6.1.1 Signalen

- Draagvlak
  - › Algemeen: zolang de shade draaglijk is, werken agrariërs graag mee aan het beleid. Men geeft aan dat men in het verleden, toen er minder ganzen waren, best tevreden was met de ganzenrustgebieden. Bij de huidige hoge aantallen ganzen treedt verslumping en vervolgschade op; dan gaat het draagvlak snel achteruit.
  - › Draagvlak regio's: in Eemland en Montfoort heeft eerder de vraag gespeeld of daar een ganzenrustgebied moest komen. In Montfoort was best veel bereidwilligheid, maar de provincie wees het idee af in verband met de natuur. Dat heeft weerstand opgeroepen bij de agrariërs. In Eemland was te weinig draagvlak,

omdat men net de ruilverkaveling achter de rug had. De agrariërs die wij gesproken hebben in Eemland, geven nog steeds aan geen behoefte te hebben aan een ganzenrustgebied.

- › Taxatie en schadevergoeding: alleen de getaxeerde schade wordt vergoed. Er is ongenoegen over de wijze waarop de taxatie plaatsvindt. Het is moeilijk om een goed referentieperceel te vinden. En na de taxatie van de zomerschade is er nog vervolgschade, die niet meer wordt getaxeerd. Ook als men vroeg wil weiden is schadetaxatie moeilijk. In het voorjaar wordt ganzen- schade gemeten: dan meet men alleen graslengte, geen verslemping en dergelijke, dus volgschade krijgt men niet vergoed. Herinzaai wordt ook vaak niet vergoed. Ook zijn er veel opmerkingen over de hoogte van de tegemoetkoming. Van de schadevergoeding kan niet evenveel vervangend veevoer, van even goede kwaliteit, gekocht worden. De respondenten willen eigenlijk geen voer aankopen, het pakt voor hen ongunstig uit bij de opgave van de hoeveelheid eiwit van eigen land voor de kringloopwijzer. De vergoedingen zijn blijven hangen op tien jaar geleden, terwijl de schade is toegenomen. Schade op natuurgronden wordt niet getaxeerd/niet opgegeven.
- › Eendenkooien: in zuidwest Utrecht zijn veel eendenkooien, daarom mag je daar niet verjagen met ondersteunend afschot. De agrarische natuurvereniging (ANV) fungeerde als trekker, om te zorgen dat er een rustgebied kwam. Die plek is dus gekozen omdat de ganzen er al waren.
- Populaties en schade: ganzen foerageren ook grotendeels buiten ganzenrustgebieden. Naar verhouding is er steeds meer voorjaars- schade buiten de rustgebieden. De agrariërs hebben het idee dat de voorjaars- schade grotendeels door standganzen wordt veroorzaakt. De populatie lijkt te groot voor de huidige ganzenrustgebieden. In het noorden en westen van de provincie denkt men dat er veel migratie is van ganzen vanuit Flevoland en Noord- en Zuid-Holland. Er is behoefte aan afstemming tussen provincies onderling.
- Ganzensoorten: grauwe ganzen veroorzaken minder schade dan brand- ganzen. Brandganzen grazen het gras kort af en trekken de wortels eruit. Bovendien zitten zij vaak in hele grote groepen. De brandganzen gingen rond 1 mei weg, maar het beeld vanuit cluster noordoost, is dat dat nu steeds later wordt (een kleine groep blijft zelfs in Nederland broeden) en dat de aantallen brandganzen toenemen. De taxatie is nu op 8 mei, terwijl de brandgans tot half mei aanwezig is en men pas na 15 mei iets tegen de brandgans mag doen. De timing loopt spaak.
- Beleid: het ganzenbeheerplan ging vooral uit van overzomeraars; die populatie moest worden verminderd; daar is het beleid op geënt. Maar er is nu vooral overlast door wintergasten die de eerste snee opeten (maar ook grote schade opleveren aan de tweede snede).

- Data: tijdens de zomertelling in juli is er risico op een ondertelling; als er veel graanresten liggen in Flevoland, dan vliegen de ganzen daarheen en worden ze niet geteld in Utrecht.
- Weidevogels: de boeren die zich actief inzetten voor weidevogelbeheer zijn niet enthousiast over ganzen. Bij veel ganzenvraat is er weinig dekking voor de pullen van weidevogels. Verder bestaat het gevaar dat je ook weidevogels verjaagt met het ver- of bejagen van ganzen.
- Klimaatverandering: trek ganzen blijven langer in Nederland door klimaatverandering. Minder strenge winters zorgen voor betere grasgroei.
- Grondgebruik: steeds meer agrariërs stoppen, waardoor veel gebieden natuur worden. De resterende bedrijven hebben daardoor meer schade.
- Onkruid: door ganzen krijg je open plekken en daardoor eerder last van onkruid. Hoe bestrijd je dat zonder chemie?
- Kruidrijk grasland: op kruidrijk grasland lijkt meer ganzenschade te zijn, zeker als er veel vlinderbloemigen in het mengsel zitten.
- Vogelgriep: bij vogelgriep mocht niet bejaagd worden, in verband met risico op verspreiding van de ziekte. Aanvullend: op 27 januari 2023 heeft de minister besloten dat jacht- en faunabeheer niet langer standaard beperkt (dan wel praktisch verboden) is in nieuwe regio's waar een geval van vogelgriep is vastgesteld.

6.1.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied

- Herzie de schaderegeling op basis van de huidige condities, zodat agrariërs in staat zijn voldoende veevoer van goede kwaliteit in te kopen om het verlies te compenseren.
- Maak natuurgebieden aantrekkelijker voor ganzen.
- Instellen van een plafond voor stand ganzen, waarbij aantallen boven dat plafond afgeschoten mogen worden. Als er een duidelijk maximum is, geeft dat rust.
- Er is angst dat een ganzenrustgebied een opmaat vormt naar strengere natuurbescherming. Hier moet heldere communicatie over zijn.
- Zorg voor gebiedsgericht beheer (een faunabeheerplan voor het Groene Hart), dat provincie-overstijgend is. De drie plassen bij Loosdrecht (Noord-Holland), Vinkeveen (Utrecht) en Nieuwkoop (Zuid-Holland) liggen in drie verschillende provincies.
- Intensiveer het beheer van stand ganzen; zet vooral in op voorjaarsbeheer.
- Zorg voor een gecoördineerd beheerteam vanuit de provincie, in overleg. Tegelijkertijd, als wordt overgegaan op professioneel beheer, bestaat het risico dat veel vrijwilligers ermee stoppen.

6.2 Terreinbeherende organisaties

Onder deze groep vallen SBB en Natuurmonumenten. SBB beheert grond in de Lopikerwaard bij de eendenkooi van Broek en Blokland en in polder Mijnden, Natuurmonumenten beheert onder andere grond in het Noorderpark.

6.2.1 Signalen

- Doelstellingen
  - › Algemeen: op de websites van beide organisaties valt het officiële standpunt ten aanzien van ganzen te lezen:
Standpunt Natuurmonumenten: *“Natuurmonumenten wil dat de trekganzen die in ons land komen overwinteren met rust worden gelaten. Nederland heeft daar ook internationale afspraken over gemaakt. In ruil voor deze winterrust laat Natuurmonumenten in de zomer bedrijven toe die zomerganzen zullen vangen”*.
Standpunt SBB: *“Ganzen horen bij Nederland, vinden wij. Maar de aanwezigheid van grote aantallen ganzen levert economische schade op voor de landbouw. Soms lijdt ook de natuur eronder, vooral in gebieden waar ganzen oorspronkelijk niet voorkwamen. Wij werken daarom samen met provincies, natuurorganisaties en andere belanghebbenden aan het terugdringen van schade door ganzen. Zonder overigens de andere natuurwaarden uit het oog te verliezen”*.
  - › In de gebieden van SBB en Natuurmonumenten wordt vaak ingezet op een **botanische doelstelling**. Dit kan botsen met een ganzenrustgebied. De bemesting door ganzenmest is niet goed voor schrale plantensoorten. In verband met ecologische schade heeft men liever geen ganzen in Natura2000- en kwelwatergebieden. Ook met het oog op de **waterkwaliteit** wil men niet teveel ganzen. Daarnaast kunnen ganzen oevervegetatie opeten en zo de habitat aantasten van **moerasvogels** (bijvoorbeeld grote karekiet, zoals beschreven in een nieuwsbericht van Natuurmonumenten).
- Vegetatie: de gebieden die de TBO's beheren in een ganzenrustgebied zijn niet specifiek ingericht voor ganzen; de planten die er groeien zijn voor ganzen niet de meest aantrekkelijke planten, ten opzichte van Engels raaigras bij melkveehouders.
- Recreatie: om winterrust te creëren worden de gebieden afgesloten voor recreatie, dit wordt gefaciliteerd door SBB.
- Afstemming: de TBO's stemmen het beheer af met elkaar en de FBE, WBE en de provincie.

6.2.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied

- Liefst geen ganzenrustgebieden meer in Natura2000- en kwelwatergebieden in verband met ganzenvraat aan riet. Onderzoek of andere plekken meer geschikt zijn.
- Meer gebieden aankopen voor opvang van ganzen en andere fauna; dit past in de discussie van een gebiedsaanpak; onderzoek of de landbouwtransitie hiervoor kansen biedt.

6.3 Jagers

Voor deze groep is gesproken met drie individuele jagers en een vertegenwoordiger van de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging.

6.3.1 Signalen

- Effectiviteit: de ganzenrustgebieden lijken niet effectief. Ganzen blijven buiten de rustgebieden foerageren omdat het gras erbuiten van betere kwaliteit is.
- Andere soorten: er is een parapluwerking voor exoten als de nijlgans en Canadese gans; zij profiteren van de bescherming in de ganzenrustgebieden.
- Waterkwaliteit en biodiversiteit: jagers benoemen negatieve neven-effecten van ganzen op waterkwaliteit en biodiversiteit (verdringing andere soorten en schade aan riet).
- Beheer: bij voorkeur zoveel mogelijk volwassen grauwe ganzen schieten bij populatiebeheer, vóóordat ze gaan broeden. Ganzen schieten op het nest stuit op bezwaren van jagers (weidelijkheid).
- Koppelvorming: de voorkeur geniet te mogen schieten op adulte ganzen, die koppelend gedrag laten zien; dat is goed waarneembaar. Nu mag geschoten worden op koppels, maar de jagers maken zich zorgen dat dit leidt tot een discussie en/of handhaving, omdat gedrag van de gans anders wordt geïnterpreteerd. De voorwaarden zijn onwerkbaar: na het schieten van één gans van een koppel vliegt de rest op, dus je schiet er maximaal één of twee. Koppelend gedrag zou al moeten gelden, dan kan je een stap eerder ingrijpen. Koppelvorming kan al in december plaatsvinden of pas in maart; dat ligt aan het weer. Er mag pas officieel gejaagd worden op koppelvormende grauwe ganzen vanaf 1 februari; men zou eigenlijk al eerder willen ingrijpen.
- Draagvlak: het draagvlak bij jagers om later in het seizoen in te grijpen is klein; als de overheid niet aan de voorkant wil ingrijpen, dan wil de jager niet aan de achterkant bijdragen om ganzen van het nest te schieten. Jagers lopen dan het risico om door de omgeving gezien te

worden als de boeman, als zij schieten terwijl al pullen om het nest lopen.

- Er zijn geen beheerteams in jachtvelden nodig (behalve misschien bij klaverbladen, langs snelwegen en eventueel binnen de bebouwde kom). Het verzoek is om de huidige jagers als professionals in het faunabeheer meer gereedschappen te geven.

6.3.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied

- Liefst eerder ingrijpen: als vanaf 1 maart geschoten mag worden in de ganzenrustgebieden, dan worden automatisch ook paarvormende ganzen geschoten. Dan ben je de groei voor: *“één gans in de winter zijn er vijf in de zomer”*. Als je daarbij wintergasten niet mag verstoren wordt het wel ingewikkeld dit goed uit te voeren.
- Beter gras aanbieden in de rustgebieden.
- Er zijn nu teveel verschillen tussen provincies; in een regio zou hetzelfde beleid moeten gelden, anders vliegen de ganzen naar het gebied waar ze het minst verstoord worden en het beste gras vinden.

6.4 Natuurbeschermingsorganisaties

Er is gesproken met de vogel- en dierenbescherming. De dierenbescherming is lid van het bestuur van de FBE.

6.4.1 Signalen

- Doelstellingen:
  - › Standpunt Dierenbescherming: Populatiebeheer loslaten en alleen nog weren en verjagen. Op de website staat vermeld: “De Dierenbescherming vindt het dan ook onbegrijpelijk en onacceptabel dat jagers, boeren, politiek en overheden de ‘oplossing’ blijven zoeken in het doden van honderdduizenden ganzen per jaar. Met behulp van de juiste landinrichting, in combinatie met verjaging, kan het gedrag van ganzen worden gestuurd en daarmee overlast worden voorkomen. Belangrijk is dat er twee soorten gebieden kunnen worden onderscheiden: niet-ganzengebieden (bewust onaantrekkelijk maken) en ganzengebieden (rustgebieden)”.
  - › Standpunt Vogelbescherming (website): “De Vogelbescherming is tegen het doden van inheemse overwinterende ganzen en smienten uit het oogpunt van schadebestrijding, omdat ganzen en smienten in een groot deel van de wintermaanden weinig schade aanrichten. Daarnaast heeft Nederland een belangrijke internationale verantwoordelijkheid ten aanzien van overwinterende ganzen. Zij verdienen daarom een gastvrije ontvangst. De Vogelbescherming vindt dat in het geval van belangrijke schade aan gewassen een reële financiële vergoeding

uitgekeerd dient te worden aan de gedupeerden. De Vogelbescherming is tegen afschot en het schudden en prikken van eieren van ganzen in en nabij grote natuurgebieden, waaronder Natura2000-gebieden”.

- › Controleer of de doelen in het ganzenrustgebied overeenkomen met de Natura2000-doelen.
- **Ganzenrustgebieden:** een ganzenrustgebied is een plek waar ganzen welkom zijn; dit is een noodzakelijke bouwsteen als je op andere plekken ganzen wil weren/verjagen. Meer rustgebieden zou de bereidheid om te verjagen kunnen vergroten, omdat de ganzen dan niet rechtstreeks naar de burens vliegen. Goed om te onderzoeken of de huidige rustgebieden groot genoeg zijn en op de juiste plek liggen.
- **Let op recreatiedruk:** wandelaars met honden kunnen ook verstoring van ganzen in de rustgebieden veroorzaken.
- **Biodiversiteit:** de grote karekiet heeft last van rietvraat door ganzen. In gebieden met weidevogels geven boeren aan dat er minder weidevogels zijn door ganzen. Geen kennis van onderzoek dat keihard aantoonde dat dat effect heeft op het voedselaanbod. Kan ook erg van de soort en locatie afhankelijk zijn. Voorbeeld: op Terschelling en Schiermonnikoog is het gras enorm kort door de ganzen, maar daar broeden de weidevogels ook in heel kort gras. Hierdoor zijn weidevogels gevoeliger voor predatie. Maar op de Waddeneilanden is de predatiedruk lager dan in andere delen van Nederland.

6.4.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied

- Meer gebieden inrichten; bijvoorbeeld binnen een 5 km radius van huidige ganzen hotspots.
- Jaarrond rustgebieden; bij verjaging en wering in de zomer moet er ook ‘onderdak’ zijn.
- Meer stimulatie voor agrariërs om actief te verjagen of deel te nemen aan rustgebieden.

6.5 Faunabeheereenheid

De faunabeheereenheid (FBE) coördineert de uitvoering van verantwoord en duurzaam faunabeheer in de provincie Utrecht. Op basis van monitoringsgegevens en wetenschappelijke en maatschappelijke inzichten worden provinciale faunabeheerplannen opgesteld. De FBE zorgt voor monitoring en informatieverschaffing en zorgt dat ingrijpen alleen volgens het opgestelde faunabeheerplan gebeurt.

De FBE vertegenwoordigt verschillende geledingen met elk eigen belangen. In het bestuur van de FBE Utrecht zijn verschillende partijen vertegen-

woordigd, te weten: Utrechts particulier grondbezit, SBB, de jagersvereniging en NOJG, LTO-Noord, het Utrechts Landschap, Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap en de dierenbescherming. Verder zijn er vier ganzenclusters in de provincie, elk met een eigen clusterhoofd. Er is gesproken met een vertegenwoordiger van de FBE en een vertegenwoordiger van elk van de vier clusters.

6.5.1 Signalen

- Effectiviteit: In grote lijn worden de rustgebieden gezien als effectief; de schade wordt geconcentreerd in de ganzenrustgebieden. Er is wel twijfel of de gebieden goed liggen en groot genoeg blijven, als de populaties groeien.
- Grondgebruik: in Utrecht is veel grasland, over de gehele provincie verspreid. Dat maakt effectieve verjaging lastig.
- Noodzaak: het is een maatschappelijke verantwoordelijkheid om ganzen foerageer- en slaapplek te bieden. De gebieden zijn nodig om het beheer in de rest van de provincie te rechtvaardigen en ondersteunen; zonder rustgebieden zou je de ontheffing voor de hele provincie kwijtraken. Bovendien loop je dan het risico dat verjaging met ondersteunend afschot niet effectief is, omdat de dieren nergens heen kunnen vluchten voor rust.
- Risico: het rustgebied Oostelijke Vechtplassen heeft mogelijk een positieve invloed op de standpopulatie (groei); dit komt omdat water en broedgelegenheid dichtbij elkaar zijn en foerageergelegenheid is in het ganzenrustgebied.
- Brandgans: de brandgans vreet het gras korter dan de grauwe gans. De populatie brandganzen neemt toe en de vogels blijven een maand langer (waarin niet ingegrepen mag worden)¹⁰.
- Regio's: De Lopikerwaard is aangewezen omdat daar toentertijd veel ganzen zaten. In Natura2000-gebied Nederrijn zijn de brandganzen geen standganzen, dus zijn er minder 'side-effects'. De oostelijke Vechtplassen worden als effectief ervaren door de agrariërs; er zijn veel ganzen en er is veel schade, maar deze wordt vergoed. Veel leden van de fbe zijn zelf ook jager.
- Eemland: in Eemland is geen rustgebied, maar wel veel schade door verschillende ganzensoorten. Maar zolang de aantallen ganzen per soort laag blijven, mag er niet ingegrepen worden (onder de 5.000 geen ondersteunend afschot).
- Brandganzen: brandganzen blijven langer door de klimaatverandering; de vraag is: hoe gaan we daarmee om?

---

¹⁰ Signaal overeenkomstig met signaal vanuit agrariërs (6.5.1.)

6.5.2 Suggesties optimaliseren ganzenrustgebied

Het is het meest effectief om in de eerste helft van het jaar de volwassen ganzen af te schieten, die zorgen immers voor reproductie (dat werkt beter dan het afschieten van de jongere dieren in de tweede helft van het jaar). Nu mogen paarvormende ganzen afgeschoten worden in februari en maart. Het meest effectief is ganzen te schieten op hun nest, maar jagers hebben ethische bezwaren daartegen (niet weidelijk).

Zie het Duitse model, waarbij wildschade wordt verhaald op de jager; dat werkt effectief. Kanttekening daarbij is dat in Duitsland de jager verantwoordelijk is om schade te voorkomen, in Nederland is dat de grondgebruiker.

6.6 Waterschappen

Er is gesproken met drie waterschappen, waarvan een deel van hun werkgebied in provincie Utrecht ligt: Vallei en Veluwe, Amstel Gooi en Vecht en de Stichtse Rijnlanden. Voor allen geldt dat zij geen specifiek ganzenbeleid voeren. Zij kunnen zich voorstellen dat ganzen een probleem vormen voor de waterkwaliteit; tot nu toe is dat alleen actief gesignaleerd bij zwemlocaties. Ook wordt herkend dat bij de aanleg van natuurvriendelijke oevers het belangrijk is om jonge aanplant te beschermen tegen ganzenvraat (bijvoorbeeld met gaas).

7. CONCLUSIES EN TOEKOMSTSCENARIO'S

7.1 Conclusies

Op basis van de tellingen en data-analyses kunnen we de volgende conclusies trekken en daarmee onderzoeksvraag 1 beantwoorden.

7.1.1 Tellingen

- De zomerpopulatie van de grauwe gans is in de gehele Provincie Utrecht de afgelopen 10 jaar redelijk stabiel gebleven, terwijl die van brand- en kolgans zijn gedaald. De winterpopulaties van alle drie de soorten zijn stabiel hoog. Dit is conform het landelijke beeld.
- Voor de periode 2021-2022 is het percentage standganzen onder de winterpopulatie van de grauwe gans ongeveer 50%, onder de brandgans zo'n 10% en onder de kolgans verwaarloosbaar klein.
- Het aantal grauwe ganzen in de ganzenrustgebieden is lager dan je op basis van willekeur zou verwachten (en lager dan bleek in de evaluatie van Latour et al. in 2019)., dit geldt in mindere mate ook voor het aantal brandganzen. Het aantal kolgansen is groter dan verwacht. Anders gezegd: de kolgans lijkt een voorkeur te hebben voor de ganzenrustgebieden, de grauwe gans en brandgans niet.

7.1.2 Schadecijfers

- In de afgelopen jaren is de totale gemelde schade aan voorjaarsgras verder toegenomen; vooral 2022 kende een sterke toename. De stijging in de schade vindt vooral plaats buiten de ganzenrustgebieden. De flinke stijging van gemelde schade en uitgekeerde tegemoetkomingen die in 2022 in Utrecht te zien is, is in lijn met de landelijke trend. Naast de stijgende prijzen voor de aankoop van ruwvoer, wijt BIJ12 deze trend aan het toenemend aantal aanvragen voor tegemoetkomingen. BIJ12 denkt dat grondgebruikers beter de weg weten te vinden om een tegemoetkoming aan te vragen. In dit onderzoek geven de schadecijfers - uitgedrukt in DS en in euro - geen verschillen op en lijken de

toenemende schadecijfers niet te wijten aan een stijging van de grasprijs.

- De toenemende schade aan voorjaarsgras wordt vooral veroorzaakt door grauwe gans en brandgans. Vooral de schade door de grauwe gans vindt in toenemende mate buiten de GRG plaats (van 42% in 2017 naar 68% in 2021). De brandgans laat geen trend zien. Schade door de kolgans laat maar een lichte toename zien, wat wellicht te wijten is aan de wijze van taxeren.
- De schade aan voorjaarsgras is niet gelijkmatig over de provincie verdeeld; de meeste schade vindt plaats in het noorden van de provincie (door zowel grauwe, kol- en brandgans) en het westen (voornamelijk grauwe gans).
- Kanttekening: de conclusies gaan uit van accurate toeschrijving van schade, aan de juiste ganzensoort. In praktijk kan de soortensamenstelling echter uiteenlopen op het moment van constateren van schade en het taxatiemoment.

7.1.3 Grondgebruik

De huidige drie ganzenrustgebieden in de provincie Utrecht hebben een totale omvang van bijna 6.300 ha, waarvan 3.074 ha aan grasland. Het grondgebruik in de drie ganzenrustgebieden loopt uiteen: het aandeel grasland is 76% in de Lopikerwaard, 47% in Natura2000-gebied de Oostelijke Vechtplassen en 33% in Natura2000-gebied Nederrijn. Wel is sprake van een omvorming van agrarische graslanden naar een natuurbestemming, onder andere in het kader van de NNN-realiseringsactie; dit kan een nadelig effect hebben voor de opvang van ganzen.

7.1.4 Draagkracht

- Uitgaande van de omvang van de agrarische graslanden, hebben de ganzenrustgebieden in theorie een totale opvangcapaciteit van 4.177.566 kolgansdagen. Als alle wintergasten in de provincie Utrecht opvang geboden moet worden, dan zouden de ganzenrustgebieden in theorie met een factor 3,96 verhoogd moeten worden¹¹.
- Als het aantal getelde ganzen binnen de ganzenrustgebieden vergeleken wordt met de draagkracht van de drie verschillende gebieden, dan blijven de aantallen in de Lopikerwaard en Natura2000-gebied Oostelijke vechtplassen onder de berekende draagkracht, terwijl de aantallen in Natura2000-gebied Nederrijn twee keer hoger zijn dan de draagkracht.

---

¹¹ Let op; dit is een hypothetische berekening, waarvoor een aantal aannames gedaan, zie 3.6.3.

- Op papier bieden de ganzenrustgebieden voldoende foerageermogelijkheden voor de aantallen die de provincie moet beschermen volgens de internationale taakstelling.

7.1.5 Beantwoording onderzoeksvraag 1

Hoe effectief zijn de ganzenrustgebieden?

De ganzenrustgebieden zijn verre van effectief, nog minder effectief dan Latour et al. in 2019 al vaststelden.

De uitgevoerde draagkrachtanalyse laat zien dat de drie ganzenrustgebieden in theorie van voldoende omvang zijn, om te voldoen aan de internationale taakstellingen voor bescherming van trekkende en overwinterende ganzen. In de praktijk is er echter geen sprake van een concentratie van ganzen in de ganzenrustgebieden. De doelstelling om de schade buiten de ganzenrustgebieden te beperken tot een acceptabel schadeniveau wordt daarmee niet gehaald. De afgelopen jaren laten juist een toenemende ganzenschade zien buiten de ganzenrustgebieden, terwijl de populaties ganzen in de wintermaanden de afgelopen jaren redelijk stabiel gebleven zijn.

Het doel om met ganzenrustgebieden en winterrust foerageergelegenheid en rust te bieden aan winterganzen wordt voor brandgans en kolgans redelijk gehaald, gezien het lage aandeel standganzen. Bij de grauwe gans is het aandeel standganzen met circa 50% veel hoger; dat betekent dat tijdens de winterrustperiode niet alleen rust wordt geboden aan winterganzen, maar ook aan standganzen.

In de ganzenrustgebieden worden ganzen beter beschermd dan in de rest van de provincie, waar ook winterrust heerst, maar ook instrumentarium is om schade te voorkomen. In de praktijk lijken de maatregelen 'verjaging' en 'afschot van koppelvormende ganzen (vanaf 1 februari tot 1 maart)' buiten de ganzenrustgebieden weinig te worden gebruikt. Daarmee is het contrast tussen de ganzenrustgebieden en de omgeving in de praktijk kleiner dan op papier.

In de gesprekken geven agrariërs aan weinig heil te zien in verjaging, omdat ganzen daarmee van het ene naar het andere perceel worden verplaatst en ook weer terugkomen. De jagers geven aan dat ze de regelgeving over koppelvorming onvoldoende duidelijk vinden en daarmee niet goed uitvoerbaar (zie ook de interviews in hoofdstuk 6).

7.1.6 Beanwoording onderzoeksvraag 2

Op basis van de interviews kunnen we onderzoeksvraag 2 beantwoorden.

Welke waarde hebben de ganzenrustgebieden voor diverse stakeholders?

- Agrariërs waren in het verleden best tevreden met de ganzenrustgebieden, vanwege de helderheid die zij boden qua regelgeving en schadevergoeding. Maar door de grote aantallen ganzen en de vervolgschade die na de voorjaarschade nog ontstaat, gaat het draagvlak achteruit. De schadevergoeding vindt men te laag en de aankoop van veevoer past niet bij kringlooplandbouw. Tegelijkertijd speelt de angst dat de ganzenrustgebieden een opmaat vormen voor strengere regelgeving.
- Andere regio's (dan de huidige ganzenrustgebieden) zijn in het verleden ook besproken als potentieel rustgebied, maar hiervoor was op die locaties geen draagvlak. In het cluster noordoost ontbreekt dit draagvlak nog steeds, ondanks de schade die ook hier ervaren wordt.
- Een aantal natuurdoelstellingen kan botsen met de doelstelling van een ganzenrustgebied. Ganzenvraat brengt schade toe aan riet en andere oevervegetatie, met nadelige effecten voor onder andere riet- en moerasvogels. Met name in de broedtijd en tijdens de rui zijn standganzen aanwezig in riet-, moeras- en oevervegetatie. Ook op natuurgraslanden hebben ganzen een ongunstig effect: door het veelvuldig betreden ontstaan gemakkelijk kale plekken en treedt verslemping op. De ganzenpoep levert bovendien meststoffen, terwijl voor het behoud of versterking van de botanische waarden juist verschraling beoogd wordt. Ook in wateren waar grote groepen ganzen verblijven heeft de ganzenpoep een nadelig effect: op de waterkwaliteit door toevoeging van nutriënten (guanotrofiëring). Er wordt vaak geopperd dat ganzen- en weidevogeldoelstellingen niet goed samengaan.
- Jagers grijpen liever vroeg in het seizoen in om de ganzenpopulatie te beheren, voordat de populatie zich uitbreidt en pullen rondlopen. In een ganzenrustgebied mag dat niet (pas populatiereductie na 1 april/1 mei).
- Juridisch gezien zijn ganzenrustgebieden een instrument, om onderscheid te kunnen maken tussen gebieden waar wel en geen verjaging mag plaatsvinden (al dan niet met ondersteunend afschot). Als ganzen zich daadwerkelijk binnen de ganzenrustgebieden gaan concentreren, zijn ganzenrustgebieden een effectief instrument om de gunstige staat veilig te stellen, van instandhouding van ganzen die beschermd zijn als niet-broedvogel.
- Waterschappen hebben geen actief ganzenbeleid.

7.1.7 Beantwoording onderzoeksvraag 3

Welke ideeën leven onder stakeholder, om de ganzenrustgebieden te optimaliseren?

- Eerder (vanaf 1 maart) kunnen ingrijpen in de ganzenrustgebieden.
- Vereenvoudiging van de voorwaarden voor het afschieten van koppels ganzen, zodat al kan worden ingegrepen bij koppelend gedrag (in plaats van als de koppels al gevormd zijn).
- De ganzenrustgebieden of gebiedsgrenzen verplaatsen. Mogelijk kan dit samengaan met de huidige landbouwtransitie.
- De ganzenrustgebieden afschaffen.
- Inzet op een regionale aanpak, in samenwerking met aangrenzende provincies.
- Oprichting van een beheerteam vanuit de provincie, in overleg met jagers.
- Ganzen in de rui vangen.
- In ganzenrustgebieden jaarrond rust instellen.
- Agrariërs meer stimuleren om ganzen actief te verjagen.
- Agrariërs meer stimuleren om deel te nemen aan de ganzenrustgebieden.

Overheden moeten voldoen aan verschillende, soms conflicterende, doelstellingen. Aanwezigheid van grote getalen ganzen kan een probleem vormen voor oevervegetatie en rietland, en daarmee de rietvogels die in die habitat leven (conflicterend met bepaalde natuurbeheertypen en Natura2000-instandhoudingsdoelstellingen). Ganzen kunnen zowel een direct negatief effect hebben op de waterkwaliteit (via bemesting), als een indirect negatief effect (aantasting van oevervegetatie en daarmee het zuiverend effect dat die vegetatie heeft). Onderzoek naar de effecten van ganzen op weidevogels levert vooralsnog geen harde resultaten op.

7.1.8 Beantwoording onderzoeksvraag 4

Elke provincie heeft zijn eigen ganzenbeleid. Op basis van de literatuur en interviews met experts kunnen we onderzoeksvraag 4 beantwoorden.

Op welke manier bieden andere provincies winterrust en hoe is dat onderbouwd?

1. Beleid loopt na aanvankelijke uniforme aanpak sterk uiteen.
2. Alle provincies zetten preventie van schade op nummer 1. Veel provincies willen dat meer gedaan wordt aan preventie, om zo minder te hoeven inzetten op bestrijden en vergoeden van schade. Provincie Noord-Holland refereert aan de eigen verantwoordelijkheid die de grondgebruiker heeft, om zelf faunaschade te voorkomen. Fauna-

schade komt pas voor rekening van de overheid, als de overheid de grondgebruiker belemmeringen oplegt om schade te voorkomen.

3. In rust- en Natura2000-gebieden bestaan inderdaad belemmeringen, omdat overwinterende ganzen niet verontrust mogen worden om instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar te brengen. Een tegemoetkoming in de schade is dan terecht.
4. Omdat met de bescherming van winterganzen in deze gebieden tegelijkertijd ook standganzen beschermd worden, is een aantal provincies bezig om in rust- en Natura2000-gebieden ook in de winterperiode in te grijpen op koppelvormende ganzen.
5. Drie provincies laten zien dat voor het beschermen van winterganzen rustgebieden niet persé nodig zijn. Met name provincie Overijssel kiest voor een flexibele aanpak, die het mogelijk maakt in te grijpen op schade hotspots, terwijl door continue monitoring de instandhoudingsdoelstellingen worden veiliggesteld.

7.2 Toekomstscenario's

Agrariërs ervaren door ganzen in toenemende mate schade aan hun grasland. Voor zowel agrariërs als overheden brengt deze schade hoge kosten met zich mee. Overheden staan voor de uitdaging maatregelen in te zetten om de schade te beperken, zonder daarmee de instandhouding van trekkende en overwinterende ganzen in gevaar te brengen.

De mogelijkheden om in de wintermaanden in ganzenrustgebieden schadebeperkende maatregelen in te zetten zijn beperkt. Buiten de ganzenrustgebieden zijn wel maatregelen mogelijk ter preventie van schade, die echter maar weinig lijken te worden benut.

Het is een overweging om populatiebeheer van standganzen (met name grauwe ganzen) ook vanaf 1 februari te laten plaatsvinden in de rustgebieden. Gezien het feit dat grauwe ganzen ondervertegenwoordigd zijn in de rustgebieden, zal dit echter maar een gering effect hebben. Populatiebeheer van standganzen zal dus vooral buiten de rustgebieden moeten plaatsvinden en op verschillende momenten in het jaar. Aanbevelingen voor het populatiebeheer van standganzen doen wij echter niet, want de focus van het onderzoek ligt op kansen voor het optimaliseren van het ganzenbeleid gedurende de wintermaanden.

We concluderen dat de ganzenrustgebieden op dit moment niet efficiënt zijn. Hierna schetsen we een aantal opties voor verbetering van het ganzenbeleid gedurende de wintermaanden, voor Provincie Utrecht.

7.2.1 Scenario's winterbeleid - met ganzenrustgebieden

Er zijn een aantal opties denkbaar waarbij ganzenrustgebieden als instrument blijven bestaan.

- Het verplaatsen van gebieden/gebiedsgrenzen lijkt logisch, gezien de concentraties van ganzen en olopende schade buiten de ganzenrustgebieden.
Belangrijke voorwaarden zijn:
  - › Draagvlak vanuit de stakeholders (vanuit zowel landbouw als natuur).
  - › De gebieden moeten van voldoende omvang zijn en dusdanig begrensd dat concentraties van ganzen binnen de rustgebieden vallen, zodat instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar komen.
  - › Er is voldoende geschikt voedsel voor de ganzen binnen de rustgebieden. Daarbij moet bewaakt worden dat in de herbegrensde rustgebieden geen verandering van het grondgebruik plaatsvindt. Als agrarische bedrijven in een ganzenrustgebied stoppen met de bedrijfsvoering en de grond natuurgrond wordt, zal het type gras minder aantrekkelijk zijn voor ganzen en neemt de draagkracht van het gebied af, waardoor ganzen gemakkelijk zullen migreren naar de meer eiwitrijke graslanden buiten de rustgebieden.
- Versterkt inzetten op **schadepreventie buiten de ganzenrustgebieden** met verjaging met ondersteunend afschot en het afschieten van koppelvormende grauwe ganzen. De voorwaarden voor het afschieten van **koppelvormende ganzen** zullen moeten worden vereenvoudigd, om te zorgen dat deze maatregel in praktijk wordt toegepast. Lokmiddelen kunnen worden ingezet om ervoor te zorgen dat koppelvormende ganzen op schootsafstand zijn van winterganzen. Wij adviseren een gecoördineerde aanpak op gebiedsniveau (waar nodig provinciegrensoverschrijdend) om effectiviteit en motivatie te verhogen (zie p.26 van Advies Toekomstbestendig Ganzenbeheer Utrecht, 2022).
- Het **contrast tussen de maatregelen binnen en buiten de ganzenrustgebieden** kan worden vergroot door buiten de ganzenrustgebieden de winterrust te versoepelen, bijvoorbeeld door de winterrustperiode voor grauwe ganzen in te korten, in combinatie met bovenstaande extra inzet op schadepreventie.
- Tot slot is het mogelijk om de **gebieden aantrekkelijker** te maken voor ganzen (ook genoemd in Advies Toekomstig Ganzenbeheer Utrecht). De ganzenrustgebieden worden nu onderbenut, vooral door grauwe ganzen. We zien dit spoor echter niet als kansrijk. Ganzen kiezen voor eiwitrijk gras nabij water. Het bemesten van grasland in de huidige rustgebieden strookt niet met andere beleidsdoelstellingen in die regio's. Het risico is bovendien groot dat de ganzen vervolgens alsnog kiezen voor een andere locatie.

7.2.2 Scenario's winterbeleid - zonder ganzenrustgebieden

In dit scenario wordt geen onderscheid gemaakt tussen ganzenrustgebieden en daarbuiten; de ganzenrustgebieden worden afgeschaft, zoals ook gebeurd is in de provincies Flevoland, Overijssel en Limburg.

In deze aanpak verleent de provincie ontheffingen die gericht ingezet kunnen worden in gebieden met veel schade. Juist daar zal dan verjaging plaatsvinden met ondersteunend afschot en jacht op koppelvormende ganzen; waardoor daar de schade naar verwachting zal afnemen. Grondgebruikers zetten actief in op preventieve maatregelen om schade te voorkomen, voorafgaand aan - en tijdens - deze acties.

Als ganzen zich verplaatsen, waardoor de schade zich op andere plekken concentreert, kunnen de ontheffingen worden ingezet in het gebied waar de schade zich op dat moment voordoet. Deze aanpak biedt meer flexibiliteit om in te grijpen bij schade, terwijl continue gemonitord wordt of de GSvl van beschermde soorten niet in gevaar komt. Overijssel noemt dit het 'de-hand-aan-de-kraan-principe' (Faunabeheerplan Overijssel 2019-2024).

Aan de bescherming van ganzen als niet-broedvogel in Natura2000-gebieden wordt niet getornd. Daarbuiten worden echter geen specifieke gebieden aangewezen om de GSvl van ganzen veilig te stellen.

Binnen Natura2000-gebieden kan wel in de maanden februari en maart beheer van standganzen plaatsvinden, onder voorwaarden (jacht op koppelvormende grauwe ganzen), zoals in een aantal Natura2000-gebiedsbeheerplannen in Noord-Holland al is opgenomen. Het gaat om een gebiedsgerichte aanpak, onder coördinatie van de FBE, waar bij voorkeur ook TBO's aan meewerken. Juridisch gezien lijkt het verstandig dergelijke vormen van populatiebeheer van standganzen in Natura2000 op te nemen als 'bestaand gebruik'.

Belangrijke voorwaarden bij deze aanpak zijn:

- Primair inzetten op preventie van schade, uit te voeren door de grondgebruiker.
- Continue monitoring van winterganzen (met data van WBE's, SOVON en AEWA), om steeds te blijven voldoen aan de GSvl (vastgelegd in de provinciale streefstanden zoals de favourable reference values en de instandhoudingsdoelstellingen in de Natura2000-gebieden).
- De voorwaarden voor het afschieten van koppelvormende ganzen zullen moeten worden vereenvoudigd, om te zorgen dat deze maatregel in de praktijk wordt toegepast. Lokmiddelen kunnen worden ingezet om ervoor te zorgen dat koppelvormende ganzen op schootsafstand zijn van winterganzen. Wij adviseren een gecoördineerde aanpak op gebiedsniveau (waar nodig provinciegrensoverschrijdend) om effectiviteit en motivatie te verhogen.

REFERENTIES

- AEWA Administrative Authority (1995), Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds, Den Haag
- Bakker, E. S., Sarneel, J. M., Gulati, R. D., Liu, Z., & van Donk, E. (2013). Restoring macrophyte diversity in shallow temperate lakes: biotic versus abiotic constraints. *Hydrobiologia*, 710, 23-37.
- Bakker, E.S., Veen, C.G.F., Ter Heerdt, G.J.N., Huig, N. & Sarneel, J.M. (2018). High Grazing Pressure of Geese Threatens Conservation and Restoration of Reed Belts. *Frontiers in Plant Science* 9: 1649.
- Baveco J.M., Kleijn D., de Lange H.J., Lammertsma D.R., Voslamber B. & Melman Th.C.P. (2012). Populatiemodel voor Grauwe Gans; enkele scenarioberekeningen voor aantalsregulatie Grauwe Gans. Alterra-rapport 2445. Alterra, Wageningen.
- BIJ12 (2023). Introductie in de internationale bescherming en beheer van ganzen vanuit AEWA. Opgehaald van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/04/Samenvatting-en-introductie-internationale-bescherming-en-beheer-van-ganzen-vanuit-AEWA.pdf>
- BIJ12 (s.d.), Module ganzen. Opgehaald van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-ganzen/>
- BIJ12 (s.d.). Vergoeding in ganzenrust- en foerageergebieden. Opgehaald van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/tegemoetkoming-aanvragen/vergoeding-ganzenrust-en-foerageergebieden/>
- BIJ12. (sd). Index Natuur en Landschap. Opgehaald van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/index-natuur-en-landschap/#onderdeel-natuurtypen/>
- Bos, D., Nolet, B.A., Boudewijn, T., van der Jeugd, H.P. & Ebbinghe, B.S. (2008). Capacity of accommodation areas for wintering geese in the Netherlands: field tests of first principles. A&W-rapport 1197. Altenburg & Wymenga bv, Veenwouden.
- Brouwer, E. & van den Broek, T.G.Y. (2010). Ganzen brengen landbouw naar het ven. *De Levende Natuur* 111 (1): 60-62.
- College van Gedeputeerde Staten (2015). Statenbrief: het aanwijzen van ganzenrustgebieden - voor trekkende en overwinterende ganzen
- College van Gedeputeerde Staten (2015). Statenbrief: Het aanwijzen van ganzenrustgebieden voor trekkende en overwinterende ganzen.
- De Overlaat (2014). Faunabeheerplan Fryslân 2014-2029. Wirdum.

- Dierenbescherming (s.d.). De jacht op ganzen is barbaars. Opgehaald van <https://www.dierenbescherming.nl/werkzaamheden/dierenbeleid-beinvloeden/dossiers/ganzen>
- Europese Commissie (2018). EU Bird List (2018-08-21)
- Europese Commissie, 1992, Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna
- Europese Commissie, 2009, RICHTLIJN 2009/147/EG van het Europees parlement en de Raad 2009 inzake het behoud van de vogelstand
- Faunabeheereenheid Limburg (2020). Faunabeheerplan 2020-2026. Roermond.
- Faunabeheereenheid Utrecht (2023). Jacht en faunabeheer niet langer beperkt of verboden in regio's met vogelgriep. Opgehaald van <https://www.faunabeheereenheid.nl/utrecht/ACTUEEL/Nieuws/ArticleID/27763/JACHT-EN-FAUNABEHEER-NIET-LANGER-BEPERKT-OF-VERBODEN-IN-REGIOS-MET-VOGELGRIEP>
- Faunabeheereenheid Zuid-Holland (2021). Faunabeheerplan Ganzen Zuid-Holland 2022-2027. Den Haag.
- FBE Noord-Holland (2020). Faunabeheerplan Ganzen Noord-Holland 2021-2023. Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland. Haarlem.
- FBE Utrecht (s.d.), Grauwe Gans. Opgehaald van <https://www.faunabeheereenheid.nl/utrecht/DIERSOORTEN/Utrecht-diersoorten/grauwe-gans>
- Gedeputeerde Staten van Utrecht (2007). Aanwijzing en begrenzing foerageergebieden voor overwinterende ganzen en smienten.
- Gedeputeerde Staten van Utrecht (2007). Aanwijzing en begrenzing foerageergebieden voor overwinterende ganzen en smienten.
- Gedeputeerde Staten (2017). Besluit van GS van Utrecht, team Vergunningverlening Natuur en Landschap, behorend bij briefnummer 81A9341B
- Geese.org. (geraadpleegd, 2023). Population dynamic parameters of barnacle geese in the Netherlands - NIOO-KNAW / Alterra.
- Hendriksma, P.W. en P. Bremer (2007), Effect van de aanwijzing van foerageergebieden op overwinterende ganzen in Overijssel.
- Hoogendoorn, L., & de Ruijter, Q. (2011). Overzomerende ganzen in gebieden van Staatsbosbeheer Regio-Oost. Van Hall Larenstein
- Jongejans E., Nolet B.A., Schekkerman H., Koffijberg K. & de Kroon H. (2015). Naar een effectief en internationaal verantwoord beheer van de in Nederland overwinterende populatie Kolganzen. Sovon-rapport 2014/56, CAPS-rapport 2014/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- Kleijn, D. & Bos, D. (2010). Een pilotstudie naar de interactie tussen broedende weide- vogels en Brandganzen. *De Levende Natuur* 111(1): 64-67.
- Kleijn, D., van der Hout, J.J., Jansman, H.A.H., van Kats, R.J.M., Knecht, E., Lammertsma, D., Müskens, G.J.D.M. & Melman, T.C.P. (2011). Hebben grauwe ganzen een negatief effect op weidevogels? *Alterra-rapport 2233*. Alterra, Wageningen.
- Kleijn, D., van Winden, E., Goedhart, P. & Teunissen, W. (2009). Evaluatie opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 10. Hebben over- winterende ganzen invloed op de weidevogelstand? *Alterra-rapport 1771*. Alterra, Wageningen.
- Klop, E. & Gundelach, J. (2014). Beoordeling opvangcapaciteit voor ganzen binnen Vogelrichtlijngebieden en ganzenrustgebieden in Noord-Holland. *A&W-rapport 2028*. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- Krijgsveld, K.L., Smits, R.R. & van der Winden, J. (2008). Verstoringsgevoeligheid van vogels: update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Rapportnr. 08-173, Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Latour, J.B., Stahl, J., Klop, E., Pot, M. & Roodbergen, M. (2019). Evaluatie Ganzenbeheer Utrecht 2013–2018. *A&W-rapport 2572*. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden & Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Latour, J.B., Stahl, J., Klop, E., Pot, M. & Roodbergen, M. (2019). Evaluatie Ganzenbeheer Utrecht 2013–2018. *A&W-rapport 2572*. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden & Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade (2021). Ganzen zonder grenzen. Advies voor robuust en gebiedsgericht ganzenbeheer.
- Minister van LNV, t Interprovinciaal Overleg (IPO), de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO), de Vereniging Natuurmonumenten (NM), Staatsbosbeheer (SBB), de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (voorheen KNJV) en Vogelbescherming Nederland (VB) (2003). Beleidskader faunabeheer. Opgehaald van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29200-xiv-58-b1>
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (sd). N2000 in Nederland. Oostelijke Vechtplassen. Opgehaald van <https://www.natura2000.nl/gebieden/noord-holland/oostelijke-vechtplassen>
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (sd). N2000 in Nederland. Rijntakken. Opgehaald van <https://www.natura2000.nl/gebieden/gelderland/rijntakken>

- Natuurmonumenten (2021). Grote karekiet: klein van stuk, groot van waarde. Opgehaald van <https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/fort-kijkuit/nieuws/grote-karekiet-klein-van-stuk-groot-van-waarde>
- Natuurmonumenten (s.d.). Ganzen. Opgehaald van <https://www.natuurmonumenten.nl/standpunten/ganzen>
- Provincie Noord-Holland (2021), Beheerplan Natura 2000 gebied Polder Zeevang en Natura 2000 beheerplan Oostelijke Vechtpassen.
- Provincie Utrecht (s.d.). Jacht en schadebestrijding. Opgehaald van <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/natuur/jacht-en-schadebestrijding#ganzenbeheer>
- Raad van State (2022). ECLI:NL:RVS:2022:3909. Opgehaald van <https://www.recht.nl/rechtspraak/uitspraak/?ecli=ECLI:NL:RVS:2022:3909>
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2015). Natura 2000-beheerplan Oostvaardersplassen (78).
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2022). Basisregistratie gewaspercelen. Opgehaald van: data.overheid.nl.
- Rijksoverheid (2017). Wet Natuurbescherming. Opgehaald van https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01#Hoofdstuk3_Paragraaf3.1_Artikel3.3
- Roodbergen, M., Kleyheeg, E., Alefs, P. & Teunissen, W. (2019). Effecten van ganzen op weidevogels in Zuid-Holland. Sovon-rapport 2019/35. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Sarneel, J. M., Huig, N., Veen, G. F., Rip, W., & Bakker, E. S. (2014). Herbivores enforce sharp boundaries between terrestrial and aquatic ecosystems. *Ecosystems*, 17, 1426-1438.
- Smallegange, A.P. en J. Nuisl (2014), Faunabeheerplan 2014-2019. Renswoude: Faunabeheereenheid Utrecht.
- SOVON. (2022). Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000. A041 Kolgans.
- SOVON. (2022). Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000. A043 Grauwe gans.
- SOVON. (2022). Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000. A045 Brandgans.
- Staatsbosbeheer (s.d.). Ganzen horen bij Nederland. Opgehaald van <https://www.staatsbosbeheer.nl/wat-we-doen/flora-en-fauna/ganzen>
- Stichting Faunabeheereenheid Gelderland (2020). Faunabeheerplan Deelplan Ganzen 2020-2026. Arnhem.
- Stichting Faunabeheereenheid Overijssel (2018). Faunabeheerplan 2019-2024. Deventer.
- Stichting Faunabeheereenheid Utrecht (2019). Faunabeheerplan Utrecht 2019-2025. Renswoude.

- Van Bommel Faunawerk (2018). Faunabeheerplan Flevoland 2019-2023. Wageningen.
- Van den Wyngaert, I. J. J., Wienk, L. D., Sollie, S., Bobbink, R., & Verhoeven, J. T. A. (2003). Long-term effects of yearly grazing by moulting Greylag geese (*Anser anser*) on reed (*Phragmites australis*) growth and nutrient dynamics. *Aquatic Botany*, 75(3), 229-248.
- Van der Winden, J. & Dreef, C. (2019). Effecten van ganzen op moerasvogelhabitat in de Oostelijke Vechtplassen. Literatuurstudie in verband met instandhoudingsdoel- stelling Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen. Rapport 2019-04, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.
- Van der Winden, J. & van Gernerden, J. (2018). Inventarisatie van waterrietkragen in de Reeuwijkse plassen. Verkenning van knelpunten en oplossingen voor rietkragen als leefgebied voor de grote karekiet. Utrecht, Jan van der Winden Ecology.
- Veen, G.F., Sarneel, J.M., Ravensbergen, L., Huig, N., van Paassen, J., Rip, W. & Bakker, E.S. (2013). Aquatic grazers reduce the establishment and growth of riparian plants along an environmental gradient. *Freshwater Biology* 58: 1794-1803.
- Vergunning verlening Natuur en Landschap (2015). Brief Winterrust ganzen
- Vogelbescherming (s.d.). Standpunt ganzen en smienten. Opgehaald van <https://www.vogelbescherming.nl/over-ons/standpunten/standpunt-ganzen-en-smienten#:~:text=Vogelbescherming%20vindt%20dat%20de%20populaties,kunnen%20spelen%20in%20grote%20natuurgebieden.>
- Werkgroep Ganzenbeheer Utrecht (2022). Advies Toekomstig Ganzenbeheer

BIJLAGEN

Bijlage 1: Rapportage tellingen ganzenrustgebieden
provincie Utrecht (Waardenburg Ecology)

**Verspreiding en aantallen
ganzen in ganzenrustgebieden
Provincie Utrecht**

Resultaten van tellingen in de winter van 2022-2023.

C. Heunks
Y.H.T.H. van der Horst
G. Jenniskens

**WAARDEN
BURG**
Ecology

we
consult
nature.

Verspreiding en aantallen ganzen in ganzenrustgebieden Provincie Utrecht.

Resultaten van tellingen in de winter van 2022-2023.

C. Heunks, Y.H.T.H. van der Horst & G. Jenniskens

Verspreiding en aantallen ganzen in ganzenrustgebieden Provincie Utrecht.

Resultaten van tellingen in de winter van 2022-2023.

C. Heunks, Y.H.T.H. van der Horst & G. Jenniskens.

Status uitgave: definitief

Rapportnummer:	23-151
Projectnummer:	22-0432
Datum uitgave:	1 juni 2023
Projectleider:	drs. C. Heunks
Tweede lezer:	drs. T.J. Boudewijn
Oprachtgever:	CLM Onderzoek en Advies BV Postbus 62 4100 AB Culemborg
Referentie opdrachtgever:	Oprachtbevestiging per email (D. Keuper, dd. 7 juni 2022)
Akkoord voor uitgave:	R.C. Fijn MSc
Foto kافت en hoofdstukpagina's:	A. Karels (kolgans, voorkant) / M. Bonte (grauwe gans, binnenblad) / M. Bonte (brandgans, header hoofdstukpagina's)
Datum akkoord:	1 juni 2023

Graag citeren als: Heunks, C., Y.H.T.H. van der Horst & G. Jenniskens, 2023. Verspreiding en aantallen ganzen in ganzenrustgebieden Provincie Utrecht. Resultaten van tellingen in de winter van 2022-2023. Rapport 23-151. Waardenburg Ecology, Culemborg.

Trefwoorden: Ganzen, Utrecht, ganzenrustgebieden, winterrust

Waardenburg Ecology is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Waardenburg Ecology. Opdrachtgever hierboven aangegeven vrijwaart Waardenburg Ecology voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

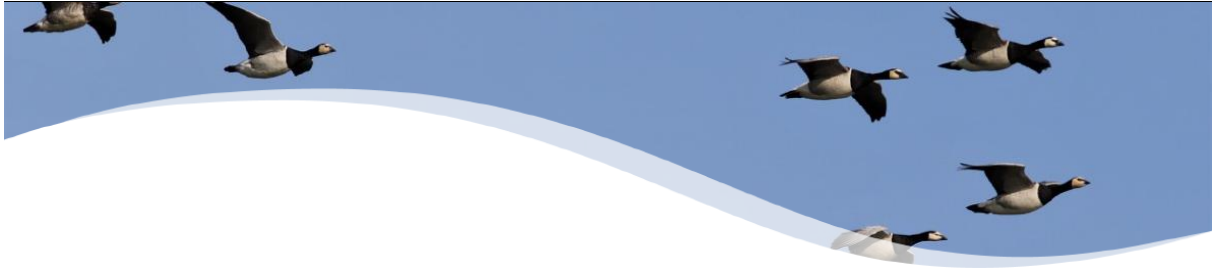
© Waardenburg Ecology / CLM

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Waardenburg Ecology, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Waardenburg Ecology is een handelsnaam van Bureau Waardenburg BV. Lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus. Het kwaliteitsmanagementsysteem is gecertificeerd door EIK Certificering overeenkomstig ISO 9001:2015. Waardenburg Ecology hanteert als algemene voorwaarden de DNR 2011, tenzij schriftelijk anders wordt overeengekomen.

Waardenburg Ecology Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg, 0345 512710
info@waardenburg.eco, www.waardenburg.eco

Voorwoord

De provincie Utrecht heeft CLM Onderzoek en Advies opdracht gegeven een evaluatie uit te voeren van de ganzenrustgebieden en bijbehorend beleid. Om invulling te geven aan de uitvraag van de Provincie heeft CLM Waardenburg Ecology (voorheen Bureau Waardenburg) gevraagd om tellingen van ganzen in de ganzenrustgebieden uit te voeren in de winter van 2022/2023. In voorliggende rapportage worden de resultaten van deze tellingen gepresenteerd.

Aan de totstandkoming van dit rapport werkte mee:

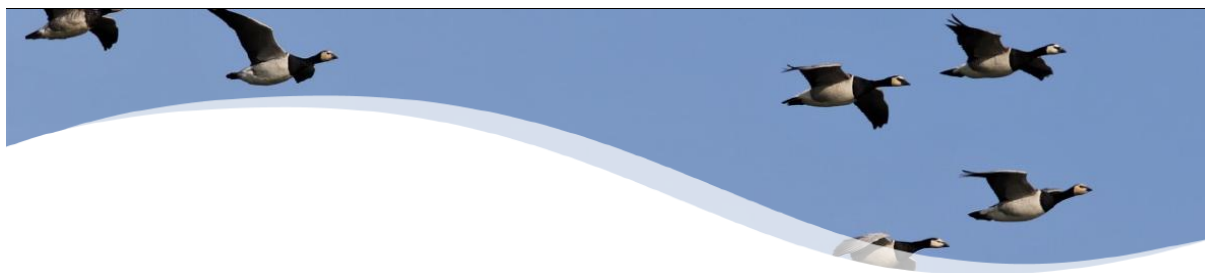
Youri van der Horst	Veldwerk en rapportage
Guus Jenniskens	Veldwerk
Camiel Heunks	Projectleiding en rapportage
Tom Raats	GIS-ondersteuning en kaartvervaardiging
Theo Boudewijn	Kwaliteitscontrole

Vanuit CLM is het project begeleid door Dirk Keuper. Met André van Kleunen (SOVON) heeft afstemming plaatsgevonden over de tellingen die door hun vrijwilligers en Waardenburg Ecology zijn uitgevoerd. Hij heeft gegevens aangeleverd uit de telgebieden in rustgebied Nederrijn. Wij bedanken hen voor de plezierige samenwerking.

Disclaimer

De studie betreft een beoordeling van de huidige aanwezigheid van beschermde soorten planten en dieren. Deze beoordeling is gebaseerd op bronnenonderzoek, veldonderzoek en deskundigenoordeel. Veldonderzoek is altijd een momentopname. Waardenburg Ecology waarborgt dat het onderzoek is uitgevoerd door deskundige onderzoekers volgens de gangbare standaardmethoden. Het bureau is niet aansprakelijk voor waarnemingen van soorten door derden en waarnemingen die na afronding van de studie bekend worden gemaakt.

Inhoud

Voorwoord	4
1 Inleiding	6
2 Methode en onderzoeksgebied	7
2.1 Ganzenrustgebieden	7
2.1.1 Overdag aanwezige ganzen	8
2.1.2 Slaapplaatsen	9
2.2 Berekening (kol)gansdagen	11
3 Resultaten	12
3.1 Noorderpark	12
3.1.1 Aantallen en verspreiding	12
3.1.2 Gebruik ganzenrustgebied	15
3.2 Lopikerwaard	17
3.2.1 Aantallen en verspreiding	17
3.2.2 Gebruik ganzenrustgebied	20
3.3 Uiterwaarden Nederrijn	21
3.3.1 Aantallen en verspreiding	21
3.3.2 Gebruik ganzenrustgebied	24
4 Discussie en conclusies	26
Literatuur	28
Bijlage I Telgebieden watervogels meetnet SOVON	29
Bijlage II Soortkaarten Noorderpark	31
Bijlage III Soortkaarten Lopikerwaard	36
Bijlage IV Soortkaarten Nederrijn	41

1 Inleiding

Om schade aan landbouwpercelen door ganzen te beperken wordt sinds 2013, via het Projectteam Ganzenbeheer Utrecht (PGU), uitvoering gegeven aan het Utrechtse ganzenakkoord. Winterrust voor een aantal soorten is onderdeel van het akkoord. Het beheer van de ganzenrustgebieden is in 2019 geëvalueerd door Altenburg & Wymenga (Latour *et al.* 2019). Op grond van die evaluatie en actuele ontwikkelingen zoals de toenemende schade buiten de rustgebieden, ziet de Provincie anno 2022 de noodzaak om het beheer in de ganzenrustgebieden nogmaals tegen het licht te houden. Zij heeft CLM daarom opdracht gegeven om te adviseren ten aanzien van een nieuw te vormen ganzenbeleid en het daaruit volgende ganzenbeheerplan. De werkgroep Toekomstbestendig ganzenbeheer Utrecht (met daarin vertegenwoordigers uit de landbouw, natuur, jacht en provincie), die een advies uit gaat brengen aan Gedeputeerde Staten dat als bouwsteen zal dienen voor het nieuwe ganzenbeleid, heeft eerder aangegeven behoefte te hebben aan meer inzicht in de effectiviteit van ganzenrustgebieden en welke verbeteringen mogelijk zijn. Om invulling te geven aan de uitvraag van de Provincie heeft CLM Waardenburg Ecology (voorheen Bureau Waardenburg) gevraagd om tellingen van ganzen uit te voeren in de ganzenrustgebieden in de winter van 2022/2023. In voorliggende rapportage worden de resultaten van deze tellingen gepresenteerd.

Kolgen

2 Methode en onderzoeksgebied

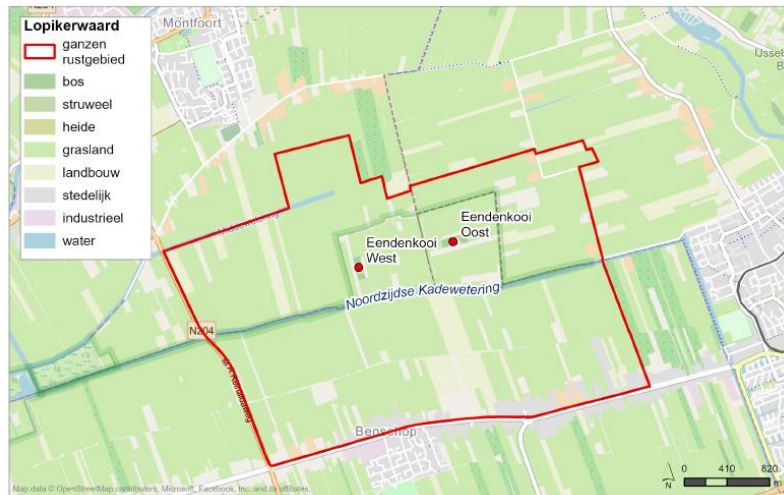
2.1 Ganzenrustgebieden

In Utrecht zijn drie ganzenrustgebieden aangewezen (Figuur 2.1 t/m Figuur 2.3). Winterganzen mogen hier in beginsel niet opzettelijk worden verontrust tussen 1 november en 1 april (of 1 mei als het gaat om rustgebieden die voor brandgans zijn aangewezen: dit geldt voor het Natura 2000-gebied Nederrijn). Ook zijn andere versturende activiteiten binnen deze rustgebieden ingeperkt (zoals jacht en schadebestrijding op andere soorten). Ten behoeve van de beoogde populatiereductie van standganzen is afschot mogelijk van koppelvormende grauwe- en brandganzen van 1 februari tot 1 april (grauwe gans) en van 15 maart tot 1 mei (brandgans).

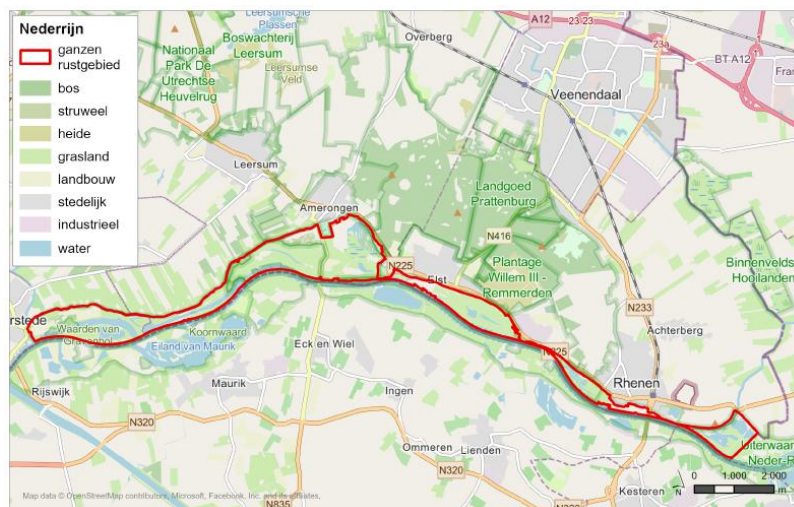
De begrenzing van het onderzoeksgebied (waarbinnen de ganzen voor deze opdracht zijn geteld) is mede bepaald door de ligging en begrenzing van telvakken van het meetnet watervogels van SOVON. Het onderzoeksgebied is hierdoor iets ruimer dan alleen de rustgebieden.

Figuur 2.1 Ligging van rustgebied **Noorderpark** ten Noorden van Utrecht.

Figuur 2.2 Ligging van rustgebied **Lopikerwaard** ten Westen van IJsselstein.

Figuur 2.3 Ligging van rustgebied **Nederrijn** tussen Wijk bij Duurstede en Rhenen.

2.1.1 Overdag aanwezige ganzen

In de drie ganzenrustgebieden zijn in januari, februari en maart 2023 overdag de aanwezige ganzen geteld en in kaart gebracht. Hiervoor zijn alle telgebieden van het meetnet watervogels van SOVON binnen het onderzoeksgebied driemaal bezocht (eenmaal per maand). Hierbij lag de focus op ganzen, zwanen en grote groepen eenden.

Reigers en ooievaars zijn ook standaard geteld in alle telrondes. Andere watervogels zijn niet standaard geteld.

In Bijlage I is een overzicht opgenomen van de ligging en begrenzing van de verschillende telgebieden van het meetnet watervogels van SOVON in en rondom de rustgebieden. In rustgebied Nederrijn bleken alle telgebieden van het meetnet (RG3230, RG3212 en RG3211) al jaren op rij geteld te worden door een vaste teller. Hiervoor is met SOVON afgesproken dat we voor dit onderzoek gebruik maken van de telgegevens uit het meetnet en overdag dus niet zelf zijn gaan tellen. In plaats daarvan zijn de andere twee rustgebieden binnen een iets ruimere begrenzing geteld dan de begrenzing van de betreffende rustgebieden. Telgebieden die zich uitstrekken tot buiten de grens van een rustgebied zijn volledig onderzocht (dus inclusief de delen die buiten de grens van het rustgebied vallen).

De aanpak van de tellingen overdag is conform de richtlijn van SOVON (Hornman *et al.* 2012). De aanwezige ganzen zijn digitaal (als stippen) op een tablet ingevoerd, hiervoor is gebruik gemaakt van de app Avimap. Gelet op de doelstelling van de rustgebieden en de context van het onderzoek ligt de focus op grauwe gans, kolgans en brandgans, maar ook andere talrijke ganzensoorten en smienten zijn geteld. Verstoringen en andere bijzonderheden die van invloed kunnen zijn op de resultaten werden genoteerd. De tellers waren uitgerust met een verrekijker en telescoop.

De tellingen zijn uitgevoerd vanaf de openbaar toegankelijke wegen en paden met de auto, fiets en lopend (afhankelijk van het terrein). De ganzenrustgebieden zijn integraal geteld op overdag aanwezige ganzen, met uitzondering van grootschalige moerasgebieden zoals trekgraten Kievitsbuurt, Polder Maarseveen, Maarseveense plassen, Molenpolder, Tienhovense plassen en Polder Westbroek. Deze gebieden zijn slecht toegankelijk en vereisen daarom een grote onderzoeksinspanning. Bovendien zullen de ganzen die zich overdag in deze gebieden ophouden geen schade veroorzaken aan graslandpercelen, waardoor deze in de context van dit onderzoek minder relevant zijn.

De tellingen zijn, conform de landelijke tellingen van het meetnet watervogels, uitgevoerd rond het midden van de maand.

2.1.2 Slaapplaatsen

In aanvulling op de integrale telling van overdag aanwezig ganzen zijn in de ganzenrustgebieden ook slaapplaatstellingen uitgevoerd. Hiermee krijgen we inzicht in de functie die de ganzenrustgebieden als slaapplaats vervullen. De tellingen zijn een aanvulling op de slaapplaatstellingen die reeds door vrijwilligers van SOVON geteld worden. De aanpak is conform de richtlijn van SOVON (Hornman *et al.* 2012). De ganzen op de slaapplaats worden digitaal (als stippen) op een tablet ingevoerd eveneens met de app Avimap.

Deze slaapplaatstellingen zijn in alleen in januari uitgevoerd. Hiermee krijgen we een actueel inzicht in de functie van de ganzenrustgebieden als slaapplaats op het moment in het jaar dat de piekaantallen in het gebied verblijven (januari/februari). De tellingen vonden plaats in de tweede helft van de maand januari. Hiermee sluiten we aan op de

midwintertelling (januari) en de maandelijkse tellingen van ganzen en watervogels in het landelijke meetnet (SOVON). De tellingen startten een half uur voor zonsopkomst en eindigden een uur na zonsopkomst. Voor zover mogelijk voerden we deze telling uit voor aanvang van de telling van de overdag aanwezige ganzen.

Alle (in potentie) belangrijkste slaapplekken zijn onderzocht. Hiervoor is eerst contact gezocht met SOVON en de tellers van hun meetnet om te verifiëren waar potentiële slaapplekken liggen en in hoeverre deze al geteld worden.

Tabel 2.1 Overzicht van de dagen waarop de tellingen in de drie ganzenrustgebieden zijn uitgevoerd met onderscheid naar integrale tellingen van overdag aanwezige ganzen en slaapplaatsstellingen. Integrale tellingen zijn door één persoon uitgevoerd op twee dagen (1p) of simultaan door twee personen op één dag (2p). De integrale tellingen langs de Nederrijn zijn door een teller van SOVON uitgevoerd. Hiervoor is geen informatie over de weersomstandigheden bekend.

Gebied	Datum	Type telling	Weer
Noorderpark	12-01-2023	Integraal (1p)	WZW 4, 5-9C, regen
	13-01-2023	Integraal (1p)	WZW 4-5, 7-10C, buien
	13-01-2023	Slaapplaats (1p)	WZW 4-5, 7C, motregen
	17-01-2023	Slaapplaats (1p)	NNW 1, 0-8C, droog en helder
	27-01-2023	Slaapplaats (1p)	N 2, 3C, droog, bewolkt
	16-02-2023	Integraal (2p)	NNW2, 4C, droog, licht bewolkt
Lopikerwaard	21-03-2023	Integraal (2p)	ZW3, 12C, buien
	18-01-2023	Integraal (1p)	NNW2, 4C, droog, licht bewolkt
	20-02-2023	Integraal (1p)	W4, 10C, droog, bewolkt
	17-03-2023	Integraal (1p)	ZW3, 15C, droog, licht bewolkt
Nederrijn	17-01-2023	Integraal (1p)	
	19-01-2023	Slaapplaats (1p)	ZW3, 1C, droog en helder
	26-01-2023	Slaapplaats (1p)	N1, 1C, motregen
	27-01-2023	Slaapplaats (1p)	NO2, 2C, droog, bewolkt
	20-02-2023	Integraal (1p)	
	18-03-2023	Integraal (1p)	

Impressie van een slaapplaatsstelling met telescoop (rond zonsopkomst bij de Blauwe kamer)

2.2 Berekening (kol)gansdagen

Het verblijf van een soort in een gebied kan op basis van het seizoenpatroon worden uitgedrukt in het aantal vogeldagen per seizoen. Op basis hiervan kan bepaald worden in hoeverre de draagkracht van een gebied benut wordt. Het verblijf van ganzen in de rustgebieden van Utrecht is voor de meest talrijke soorten per maand (januari, februari en maart) uitgedrukt in 'gansdagen'. Het aantal gansdagen is een maat voor de verblijftijd en daarmee de foerageerdruk en is per maand berekend op basis van de getelde aantallen vermenigvuldigd met het aantal (kalender)dagen in de betreffende maand. Dit is in GIS berekend per gridcel van 200x200 meter. Per rustgebied is daarnaast ook het totaal aan gansdagen berekend.

Aangezien iedere soort een eigen energiebehoefte kent kunnen de gansdagen van verschillende soorten niet zondermeer bij elkaar opgeteld worden om de totale foerageerdruk te bepalen. In de hiervoor opgezette rekenmethodiek (Lensink *et al.* 2008 en Voslamber & Liefing 2011) wordt dit opgelost door te berekenen hoe de energiebehoefte van andere herbivore watervogels zich verhoudt tot de energiebehoefte van een kolgans en op basis daarvan de verblijftijd van alle relevante soorten uit te drukken in één eenheid.

De energiebehoefte van een vogel kent twee belangrijke maten: de Basal Metabolic Rate (BMR) en de Daily Energy Expenditure (DEE) (Van Eerden 1997 en Ebbinge & Van der Gref – Van Rossum 2004). Eerst genoemde is de energiebehoefte van een dier in absolute rust, de tweede de energiebehoefte onder normale omstandigheden in het vrije veld (Tabel 2.2). Beide maten zijn afhankelijk van het gewicht en de verhouding tussen gewicht en oppervlakte. Voor alle soorten kan worden uitgerekend hoe de DEE zich verhoudt tot de kolgans. Deze verhouding wordt als omrekenfactor gebruikt om de verblijftijd en foerageerdruk van andere soorten uit te drukken in 'kolgansdagen'. Een 'kolgansdag' vertegenwoordigt een foerageercapaciteit die nodig is om een kolgans één dag te voeden.

Tabel 2.2 Gewicht, BMR, DEE van brandgans, grauwe gans en kolgans en de verhouding tot de DEE van de kolgans. De verhouding is gebruikt om het aantal 'gansdagen' om te rekenen naar het aantal 'kolgansdagen' (uit: Lensink *et al.* 2008).

	Gewicht kg	BMR kj/dag	DEE kj/dag	verhouding
Grauwe gans	3,250	891	1604	1,27
Kolgans	2,300	703	1265	1,00
Brandgans	1,550	536	965	0,76

BMR: Basal Metabolic Rate in kj/dag = $4,59 * G^{0,687} * 86,4$ (Van Eerden 1997)

DEE: Daily Energy Expenditure in kj/dag = BMR (kj/dag) * 1,8 (Van Eerden 1997)

Gewicht in kg naar gemiddelden in Cramp & Simmons 1979, 1981, zie ook Ebbinge & Van der Gref – Van Rossum 2004)

3 Resultaten

3.1 Noorderpark

3.1.1 Aantallen en verspreiding

In het Noorderpark was de kolgans iedere maand de meest talrijke soort. Aantallen varieerden van ruim 2.700 in januari tot maximaal ruim 7.300 in februari (Tabel 3.1). Naast kolgans waren overdag ook enkele honderden brandganzen en grauwe ganzen aanwezig. Ganzen, smienten en zwanen zijn in februari in maximale aantallen aanwezig. De nijlgans is in dit opzicht de enige uitzondering, met een maximum in maart. Naast ganzen, smienten en zwanen maken overdag ook diverse andere watervogels en grote zilverreigers gebruik van het gebied.

De kolgans was verspreid over het gebied in groepen van enkele honderden tot meer dan 1.000 exemplaren aanwezig. De verspreiding concentreerde zich in alle maanden in de noordelijke helft van het gebied. In januari en februari lag het zwaartepunt in Polder Maarseveen en Polder Achttienhoven. In maart waren ook meerdere grote groepen aanwezig in de Bethune Polder. De brandgans had een vergelijkbare verspreiding, zij het in lagere aantallen. De hoogste aantallen werden in de Bethune Polder en Polder Maarseveen vastgesteld. Vergeleken met kolgans en brandgans hadden de grauwe gans en nijlgans alle maanden een veel ruimere verspreiding. Grauwe ganzen zaten verspreid door alle telvakken, in januari nog in grotere groepen, maar vanaf februari ook veelal in kleine groepjes of in paren. Smienten zaten vaak in groepjes van enkele tientallen of meer verscholen in vaarten of in gebieden met reliëf zodat ze niet altijd goed zichtbaar waren.

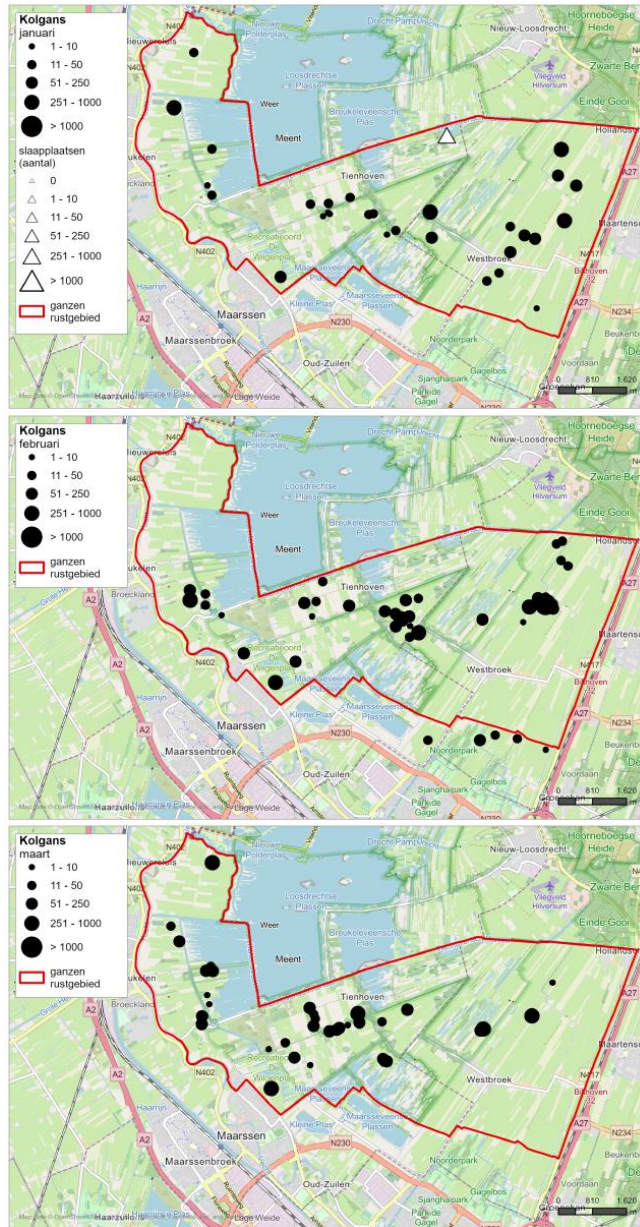
Het gros van de ganzen dat overdag in het Noorderpark aanwezig is slaapt vermoedelijk op de Loosdrechtse plassen. Op verschillende ochtenden was slaaptrek van ganzen vanuit de Loosdrechtse plassen in de richting van het Noorderpark zichtbaar. De enige slaappleeds van betekenis in het Noorderpark werd in de Oostelijke Binnenpolder vastgesteld. Op deze slaappleeds sliepen op 13 januari 490 kolgans en 34 grauwe ganzen. Daarnaast werd de slaappleeds ook door 32 grote zilverreigers en aalscholvers (niet geteld) gebruikt. In de Tienhovense plassen sliepen op 27 januari slechts lage aantallen ganzen (respectievelijk 98 kolgans en 21 grauwe ganzen). Gezien de aantallen ganzen overdag, moet het merendeel van deze ganzen buiten het ganzenrustgebied geslapen hebben.

Tabel 3.1 Aantal getelde ganzen, smienten en zwanen in ganzenrustgebied Noorderpark en de directe omgeving (zie Figuur 3.1 voor de verspreiding van kolgans en Bijlage 1 voor de verspreiding van overige, minder talrijke, soorten). Weergegeven is het totaal aantal vogels per maand in de onderzochte telvakken. Daarnaast is ook het gemiddelde en maximaantal in de onderzochte periode weergegeven. In rood en vetgedrukt de aantallen in de maand waarin per soort het maximaantal is vastgesteld.

Soort	Jan	Feb	Mrt	Gem.	Max.
Aalscholver	0	3	0	1	3
Bergeend	0	2	6	3	6
Blauwe Reiger	14	12	9	12	14
Brandgans	49	651	304	335	651
Grauwe Gans	958	997	692	882	997
Grote Canadese Gans	1	21	8	10	21
Grote Zilverreiger	31	16	7	18	31
Kleine Rietgans	1	0	1	1	1
Knobbelzwaan	88	166	162	139	166
Kolgans	2.776	7.362	5.134	5.091	7.362
Krakeend	0	17	0	6	17
Nijlgans	114	102	158	125	158
Ooievaar	31	8	5	15	31
Smient	0	355	59	138	355
Soepgans	14	0	0	5	14

Figuur 3.1 (a/t/m c) Verspreiding overdag aanwezig kolgans in Het Noorderpark en slaapplaatsen in januari. Zie Bijlage I voor de verspreiding van overige soorten in het Noorderpark.

3.1.2 Gebruik ganzenrustgebied

Binnen de begrenzing van het rustgebied Noorderpark was de kolgans verreweg de meest talrijke soort in de getelde periode (januari t/m maart 2023). De aantallen fluctueerden wel sterk over de maanden met een maximaantal van ruim 7.200 in februari en een minimaantal van ruim 2.700 in januari. De grauwe gans en brandgans waren veel minder talrijk (respectievelijk maximaal ruim 800 in januari en 650 februari).

Uitgedrukt in kolgansdagen bedroeg de verblijftijd van de kolgans binnen het rustgebied bijna 450.000 kolgansdagen. Voor de meest talrijke soorten tezamen (kolgans, grauwe gans en brandgans) bedroeg het berekende aantal kolgansdagen (zie §0) in het rustgebied Noorderpark in de periode van januari t/m maart ca. 550.000 (

Tabel 3.3). Figuur 3.2 laat zien hoe het totaal aantal kolgansdagen verspreid is over het gebied. Het verblijf van de drie meest talrijke ganzensoorten laat een aantal duidelijke concentraties zien in de graslandpercelen. Van west naar oost is dat in polder Breukelen Proostdij, Polder Bethune, Polder Maarseveen, Molenpolder en de noordelijke helft van Polder Achttienhoven. Het aantal kolgansdagen loopt hier in de periode van januari t/m maart lokaal op tot 5.000 of meer (per gridcel van 200x200 meter), ofwel omgerekend >1.250 kolgansdagen per hectare. In de Ruigenhoeksche polder, aan de zuidoostzijde van het onderzoeksgebied, net buiten het ganzenrustgebied zijn ook relatief veel kolgansdagen vastgesteld.

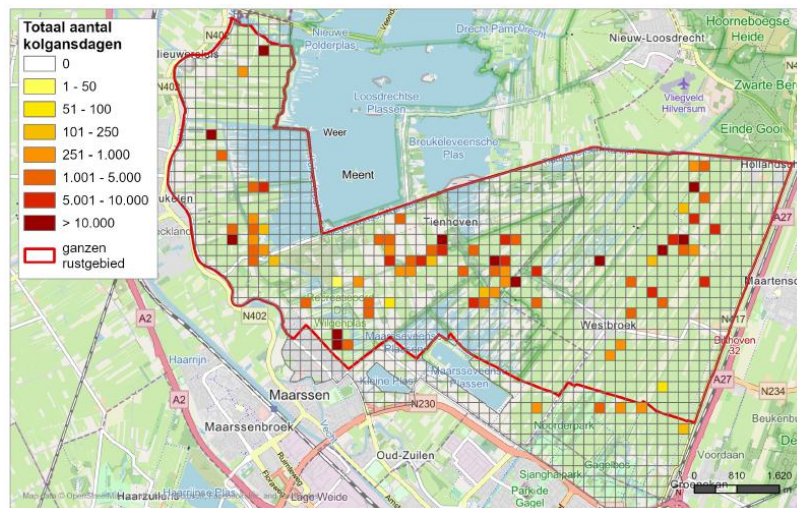
Tabel 3.2 Geteld aantal ganzen en knobbelzwanen binnen en buiten het rustgebied Noorderpark in de maanden januari, februari en maart 2023 (zie Figuur 3.1 en Bijlage I voor de verspreiding van de afzonderlijke soorten). In rood en vetgedrukt de aantallen in de maand waarin per soort het maximaantal is vastgesteld. Alleen de meest talrijke soorten zijn weergegeven. Voor overige soorten zie Tabel 3.1.

Soort	Januari		Februari		Maart	
	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied
Brandgans	49		650	1	304	
Grauwe Gans	838	120	677	320	635	57
Knobbelzwaan	75	13	144	22	135	27
Kolgans	2.776		7.241	121	5.134	
Nijlgans	110	4	83	19	135	23
Smient			270	85		59

Tabel 3.3 Totaal aantal gansdagen binnen en buiten rustgebied Noorderpark. Het aantal gansdagen is een maat voor de verblijftijd en daarmee de foerageerdruk en is per maand berekend op basis van de getelde aantallen vermenigvuldigd met het aantal (kalender)dagen in de betreffende maand. De voedselbehoefte van andere herbivore vogelsoorten is middels een omrekenfactor (§2.2) omgerekend in 'kolgansdagen' zodat bij de berekeningen van één eenheid gebruik kan worden gemaakt.

Soort	Aantal 'gansdagen'	Omrekenfactor	Aantal 'kolgansdagen'
Brandgans	29.143	0,67	19.526
Grauwe Gans	64.619	1,27	82.066
Kolgans	447.958	1	447.958
Totaal			549.550

Figuur 3.2 Totaal aantal 'kolgansdagen' voor brandgans, grauwe gans en kolgans per gridcel van 200x200 meter in rustgebied Noorderpark. Het aantal gansdagen is een maat voor de verblijftijd en is per maand berekend op basis van de getelde aantallen vermenigvuldigd met het aantal (kalender)dagen in de betreffende maand. De voedselbehoefte van andere herbivore vogelsoorten is middels een omrekenfactor (Lensink et al. 2008) omgerekend in 'kolgansdagen' zodat bij de berekeningen van één eenheid gebruik kan worden gemaakt.

3.2 Lopikerwaard

3.2.1 Aantallen en verspreiding

In de Lopikerwaard was ook de kolgans iedere maand de meest talrijke soort. Aantallen varieerden van ruim 1.000 in januari tot maximaal ruim 1.800 in maart. Naast kolgans waren overdag ook enkele honderden smienten en grauwe ganzen aanwezig. Ganzen, smienten en zwanen zijn in maart in maximale aantallen aanwezig. In februari waren overdag ook grote aantallen kieviten, kokmeeuwen en stormmeeuwen in het gebied aanwezig. Door vers uitgereden drijfmest zaten er 1.500 kokmeeuwen, 450 stormmeeuwen, 27 zilverbmeeuwen en 3 pontische meeuwen op een grasland. In maart waren op de plas dras percelen rondom de eendenkooi verschillende groepjes scholeksters, kieviten en grutto's aanwezig. Naast watervogels, steltlopers en meeuwen zijn in alle maanden ook verschillende soorten roofvogels (bruine en blauwe kiekendief, buizerd en sperwer) en reigers (blauwe en grote zilverreiger) in het gebied aangetroffen. Tijdens de tellingen in januari en februari zijn geen (wezenlijke) verstoringen en/of potentiële verstoringbronnen vastgesteld. Het klompenpand langs de eendenkooi was vanaf 1 maart opengesteld voor wandelaars. Hierdoor was er wel wat meer verstoring en vlogen met name kolgenzen rondom de eendenkooi regelmatig op. Vanaf het oosten van de eendenkooi vlogen in verschillende groepen ongeveer 600 kolgenzen naar het westen van de eendenkooi door verstoringen van wandelaars. Daarnaast werd op percelen aan de N204 een groep van circa 100 smienten verstoord door betreding van agrariërs.

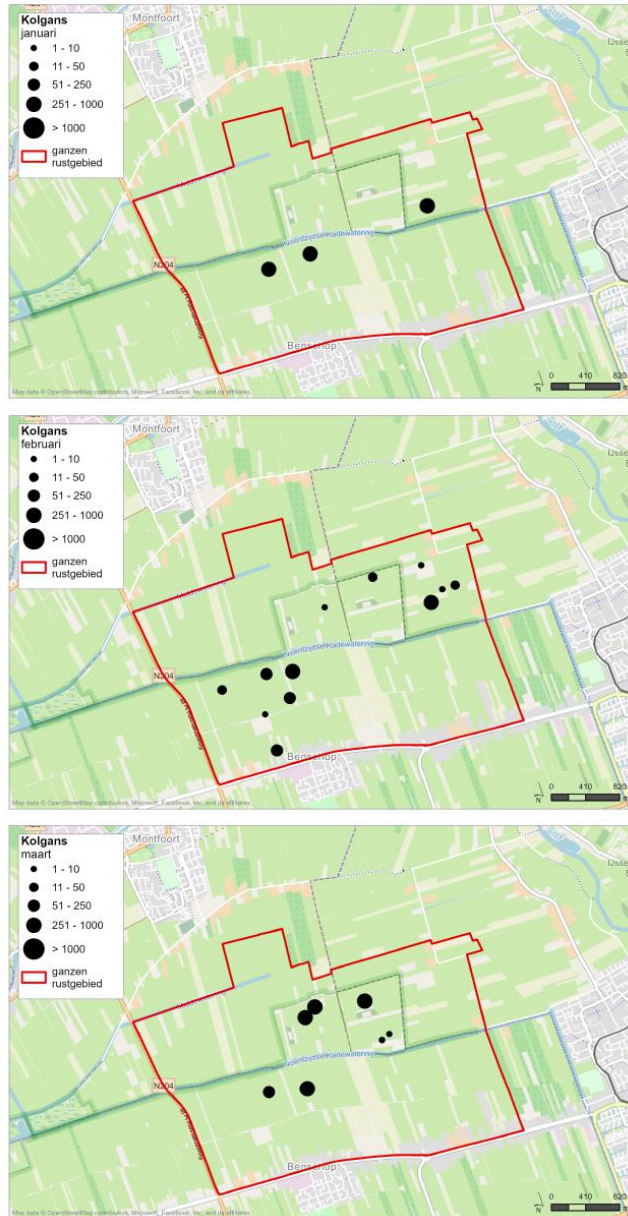
De verspreiding van de kolgans beperkte zich tot het ganzenrustgebied met groepen van enkele honderden verspreid rond de eendenkooi en aan weerszijden van de Noordzijdse Kadewetering. De brandgans had een vergelijkbare verspreiding, zij het in lagere aantallen. De hoogste aantallen werden aan de westzijde van de eendenkooi vastgesteld. De grauwe gans had weliswaar een ruimere verspreiding dan kolgenzen en brandgansen, maar concentreerde zich eveneens in het centrale deel van het rustgebied rond de eendenkooi. Dat geldt ook voor de smient, die in januari niet werd vastgesteld, maar in februari en maart wel in groepen van enkele honderden. Vanaf februari waren grauwe ganzen veelal in kleine groepjes of in paren aanwezig. De knobbelzwaan en nijlgansen tenslotte hadden een ruime verspreiding met kleine groepjes over het gehele gebied.

Binnen het onderzochte gebied zijn geen geschikte wateren aanwezig die als (wezenlijke) slaapplek voor ganzen kunnen dienen. Het gros van de ganzen dat overdag in dit deel van de Lopikerwaard aanwezig is slaapt 's nachts vermoedelijk op De Nedereindse plas bij IJsselstein.

Tabel 3.4 Aantal getelde ganzen, smienten en zwanen in ganzenrustgebied Lopikerwaard en de directe omgeving (zie Figuur 3.3 voor de verspreiding van kolgans en Bijlage 2 voor de verspreiding van overige, minder talrijke, soorten). Weergegeven is het totaal aantal vogels per maand in de onderzochte telvakken. Daarnaast is ook het gemiddelde en maximaantal in de onderzochte periode weergegeven. In rood en vetgedrukt de aantallen in de maand waarin per soort het maximaantal is vastgesteld.

Soort	Jan	Feb	Mrt	Gem.	Max.
Aalscholver	0	14	13	9	14
Bergeend	0	16	3	6	16
Blauwe Kiekendief	0	1	0	0	1
Blauwe Reiger	9	16	8	11	16
Brandgans	94	50	127	90	127
Bruine Kiekendief	0	1	0	0	1
Buizerd	0	1	0	0	1
Grauwe Gans	89	179	200	156	200
Grote Canadese Gans	34	37	38	36	38
Grote Zilverreiger	21	28	4	18	28
Grutto	0	0	38	13	38
Kievit	0	1.200	146	449	1.200
Knobbelzwaan	39	51	51	47	51
Kokmeeuw	0	1.750	190	647	1.750
Kolgans	1.580	1.083	1.802	1.488	1.802
Krakeend	0	72	0	24	72
Nijlgans	60	62	113	78	113
Ooievaar	2	0	0	1	2
Pontische Meeuw	0	3	0	1	3
Scholekster	0	0	18	6	18
Slobeend	0	0	10	3	10
Smient	0	681	886	522	886
Sperwer	0	0	1	0	1
Stormmeeuw	0	450	28	159	450
Wilde Eend	0	33	0	11	33
Wintertaling	0	0	41	14	41
Zilvermeeuw	0	27	1	9	27

Figuur 3.3 (a t/m c) Verspreiding overdag aanwezig kolganzen in De Lopikerwaard. Zie Bijlage II voor de verspreiding van overige soorten in de Lopikerwaard.

3.2.2 Gebruik ganzenrustgebied

Binnen de begrenzing van het rustgebied Lopikerwaard was de kolgans verreweg de meest talrijke soort in de getelde periode (januari t/m maart 2023). De smient was binnen het rustgebied ook relatief talrijk met enkele honderden vogels. De grauwe gans en brandgans waren veel minder talrijk in dit rustgebied.

Uitgedrukt in kolgansdagen bedroeg de verblijftijd van de kolgans binnen het rustgebied ruim 135.000 kolgansdagen. Voor kolgans, grauwe gans en brandgans samen bedroeg het berekende aantal kolgansdagen (zie 0) in het rustgebied Lopikerwaard in de periode van januari t/m maart ruim 150.000 (Tabel 3.6). Figuur 3.4 laat zien hoe het totaal aantal kolgansdagen verspreid is over het gebied. Het verblijf van de drie meest talrijke ganzensoorten concentreert zich in het centrale deel van het rustgebied aan beide zijden van de Noordzijdse Kadewering. Dit betreft onder andere de natte graslanden rond de eendenkooien. Het aantal kolgansdagen loopt hier in de periode van januari t/m maart lokaal op tot 5.000 of meer (per gridcel van 200x200 meter), ofwel omgerekend >1.250 kolgansdagen per hectare.

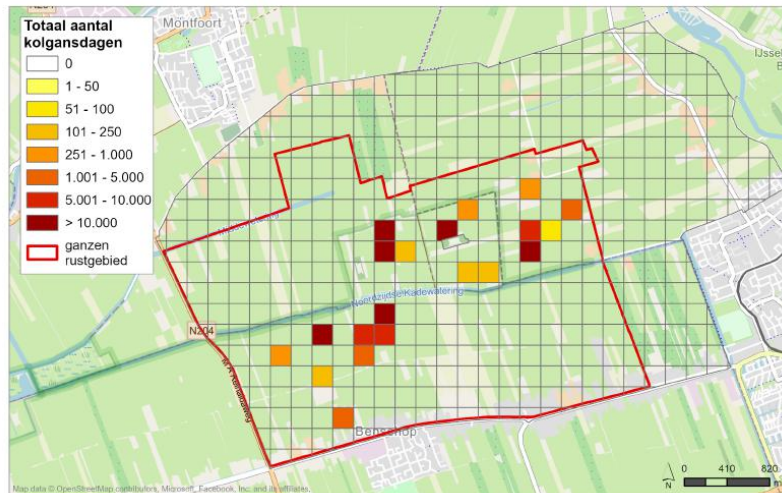
Tabel 3.5 Geteld aantal ganzen en knobbelzwanen binnen en buiten het rustgebied Lopikerwaard in de maanden januari, februari en maart 2023 (zie Figuur 3.3 en Bijlage II voor de verspreiding van de afzonderlijke soorten). In rood en vetgedrukt de aantallen in de maand waarin per soort het maximaantal is vastgesteld. Alleen de meest talrijke soorten zijn weergegeven. Voor overige soorten zie Tabel 3.4.

Soort	Januari		Februari		Maart	
	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied
Brandgans	94		50		127	
Grauwe Gans	89		154	25	196	4
Knobbelzwaan	10	29	21	30	30	21
Kolgans	1.580		1083		1.802	
Nijlgans	31	29	40	22	89	24
Smient			567	114	796	90

Tabel 3.6 Totaal aantal gansdagen binnen en buiten rustgebied Lopikerwaard. Het aantal gansdagen is een maat voor de verblijftijd en daarmee de foerageerdruk en is per maand berekend op basis van de getelde aantallen vermenigvuldigd met het aantal (kalender)dagen in de betreffende maand. De voedselbehoefte van andere herbivore vogelsoorten is middels een omrekenfactor (§2.2) omgerekend in 'kolgansdagen' zodat bij de berekeningen van één eenheid gebruik kan worden gemaakt.

Soort	Aantal gansdagen	Omrekenfactor	Aantal 'kolgansdagen'
Brandgans	8.251	0,67	5.528
Grauwe Gans	13.147	1,27	16.697
Kolgans	135.166	1	135.166
Totaal			157.391

Figuur 3.4 Totaal aantal 'kolgansdagen' voor brandgans, grauwe gans en kolgans per gridcel van 200x200 meter in rustgebied Lopikerwaard. Het aantal gansdagen is een maat voor de verblijftijd en is per maand berekend op basis van de getelde aantallen vermenigvuldigd met het aantal (kalender)dagen in de betreffende maand. De voedselbehoefte van andere herbivore vogelsoorten is middels een omrekenfactor (Lensink et al. 2008) omgerekend in 'kolgansdagen' zodat bij de berekeningen van één eenheid gebruik kan worden gemaakt.

3.3 Uiterwaarden Nederrijn

3.3.1 Aantallen en verspreiding

In tegenstelling tot in de andere rustgebieden werden in de uiterwaarden van de Nederrijn in januari de hoogste aantallen ganzen aangetroffen. De kolgans was ook hier de meest talrijke soort met maximaal ruim 3.100 exemplaren in januari. Daarnaast waren overdag ook relatief veel brandgansen en grauwe ganzen aanwezig.

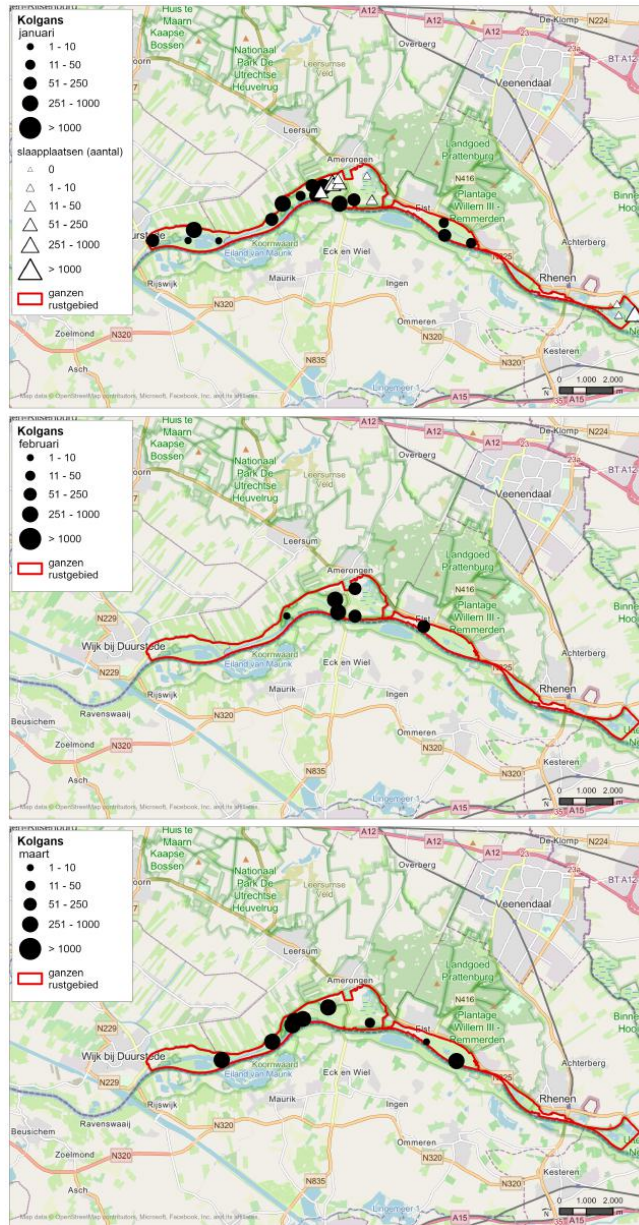
De verspreiding van de kolgans concentreerde zich in de Amerongse Bovenpolder tussen Amerongen en het sluiscomplex. Daarnaast was de soort overdag ook in lagere aantallen aanwezig in de Elster Buitenwaard en de Lunenburgerwaard. Voor de brandgans lag het zwaartepunt van de verspreiding ten westen van Amerongen. Alleen in januari en maart waren overdag in het oostelijke deel ook groepjes van enkele honderden brandgansen aanwezig in de Elster Buitenwaard en de Palmerswaard. De grauwe gans was alle maanden in groepjes van enkele tientallen tot maximaal 150 verspreid over het hele gebied aanwezig. De knobbelzwaan en nijlgans tenslotte hadden een ruime verspreiding met kleine groepjes (<10) over het gehele gebied.

Veel ganzen die overdag in de uiterwaarden van de Nederrijn aanwezig zijn slapen 's nachts direct ten zuiden buiten het gebied op enkele waterplassen, waaronder het Eiland van Maurik. Binnen het gebied worden in de Amerongse Bovenpolder en De Blauwe Kamer enkele grotere en kleinere slaappleaatsen gebruikt. In de Amerongse Bovenpolder slaapt het gros van de ganzen aan de westzijde van het Kasteel Amerongen op verschillende kleinere wateren (strangen). Hier sliepen op 26 januari 689 kolganzen, 37 grauwe ganzen en 85 brandganzen. In de struiken rondom de slaappleaats verbleven ook blauwe reigers (2) en koereigers (2). Kort na zonsopgang vlogen de meeste ganzen stroomafwaarts (naar west). Grauwe ganzen bleven voornamelijk rondom de plassen foerageren. Aan de oostzijde was alleen een kleine slaappleaats in gebruik (40 kolganzen en 9 grauwe ganzen en 2 brandganzen op 13 januari), door begroeiing rondom de kleine plas is deze niet geschikt voor een grote slaappleaats. In de Blauwe Kamer sliepen op 27 januari op drie verschillende plassen in totaal 308 kolganzen, 134 grauwe ganzen en 2 nijlganzen. Daarnaast werden ook 61 aalscholvers, 15 blauwe reigers, 26 grote zilvereigers, 2 knobbelzwanen en 4 grote zaagbekken geteld. Alle kolganzen vlogen ruim na zonsopgang naar het noordoosten richting het Binnenveld. Op een tiental grauwe ganzen na waren er geen vliegbewegingen richting westelijke foerageergebieden in de provincie Utrecht. Een klein deel van de grauwe ganzen bleef in de Blauwe Kamer achter om daar te foerageren. Vanuit de zuidoever van de Nederrijn vlogen rond zonsopgang ook enkele honderden kolganzen over de Blauwe Kamer in de richting van het Binnenveld.

Tabel 3.7 Aantal getelde ganzen, smienten en zwanen in ganzenrustgebied Uiterwaard Nederrijn en de directe omgeving (zie Figuur 3.3 voor de verspreiding van kolgans en Bijlage 3 voor de verspreiding van overige, minder talrijke, soorten). Weergegeven is het totaal aantal vogels per maand in de onderzochte telvakken. Daarnaast is ook het gemiddelde en maximaantal in de onderzochte periode weergegeven. In rood en vetgedrukt de aantallen in de maand waarin per soort het maximaantal is vastgesteld.

Soort	Jan	Feb	Mrt	Gem.	Max.
Brandgans	2.095	1.460	924	1.493	2.095
Grauwe Gans	945	143	226	438	945
Grote Canadese Gans	42	35	48	42	48
Knobbelzwaan	12	6	16	11	16
Kolgans	3.140	1.383	2.882	2.468	3.140
Nijlgans	43	16	20	26	43
Soepgans	3	0	1	1	3

Figuur 3.5 (a t/m c) Verspreiding overdag aanwezig kolganzen langs de Nederrijn en slaapplaatsen in januari. Zie Bijlage III voor de verspreiding van overige langs de Nederrijn.

3.3.2 Gebruik ganzenrustgebied

Ook binnen de begrenzing van het rustgebied Nederrijn was de kolgans de meest talrijke soort in de telperiode (januari t/m maart 2023). Daarnaast was de brandgans ook zeer talrijk aanwezig met ruim 2.000 exemplaren in januari. De smient was binnen het rustgebied ook relatief talrijk met enkele honderden vogels. De grauwe gans en brandgans waren veel minder talrijk in dit rustgebied.

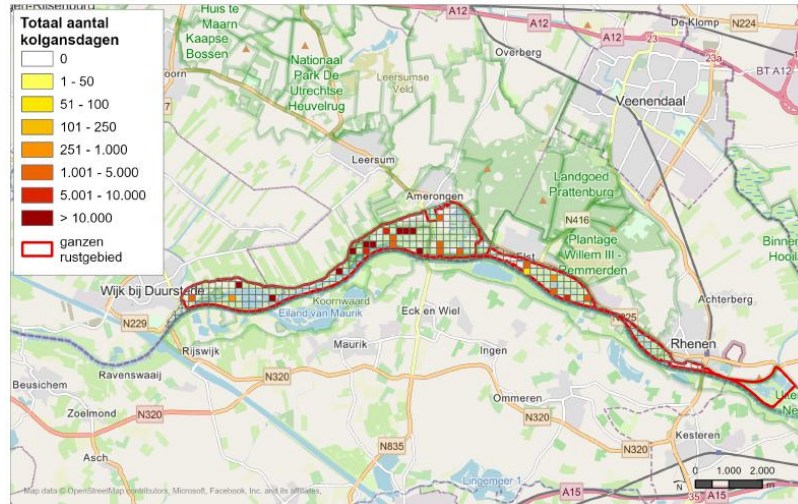
Uitgedrukt in kolgansdagen bedroeg de verblijftijd van de kolgans binnen het rustgebied ruim 225.000 kolgansdagen. Voor de drie meest talrijke ganzensoorten (kolgans, grauwe gans en brandgans) bedroeg het berekende aantal kolgansdagen (zie 0) in het rustgebied Nederrijn in de periode van januari t/m maart ruim 365.000 (Tabel 3.6). Figuur 3.4 laat zien hoe het totaal aantal kolgansdagen verspreid is over het gebied. Met name ten westen van Amerongen loopt de verblijftijd in de periode van januari t/m maart lokaal hoog op tot 5.000 of meer (per gridcel van 200x200 meter), ofwel omgerekend >1.250 kolgansdagen per hectare. Dit betreft buitendijks verspreid liggende graspercelen in de uiterwaard.

Tabel 3.8 Geteld aantal ganzen en knobbelzwanen binnen en buiten het rustgebied Nederrijn in de maanden januari, februari en maart 2023 (zie Figuur 3.5 voor de verspreiding van kolgans en Bijlage 3 voor de verspreiding van overige, minder talrijke, soorten). In rood en vetgedrukt de aantallen in de maand waarin per soort het maximumaantal is vastgesteld. Alleen de meest talrijke soorten zijn weergegeven. Voor overige soorten zie Tabel 3.5.

Soort	Januari		Februari		Maart	
	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied	Binnen rustgebied	Buiten rustgebied
Brandgans	2.095		1.460		924	
Grauwe Gans	929	16	140	3	220	6
Knobbelzwaan	12		6		16	
Kolgans	3.140		1.383		2.882	
Nijlgans	43		16		20	

Tabel 3.9 Totaal aantal gansdagen binnen en buiten rustgebied Nederrijn. Het aantal gansdagen is een maat voor de verblijftijd en daarmee de foerageerdruk en is per maand berekend op basis van de getelde aantallen vermenigvuldigd met het aantal (kalender)dagen in de betreffende maand. De voedselbehoefte van andere herbivore vogelsoorten is middels een omrekenfactor (§2.2) omgerekend in 'kolgansdagen' zodat bij de berekeningen van één eenheid gebruik kan worden gemaakt.

Soort	Aantal gansdagen	Omrekenfactor	Aantal 'kolgansdagen'
Brandgans	134.469	0,67	90.094
Grauwe Gans	39.539	1,27	50.215
Kolgans	225.406	1	225.406
Totaal			365.715

Figuur 3.6 *Totaal aantal 'kolgansdagen' voor brandgans, grauwe gans en kolgans per gridcel van 200x200 meter in rustgebied Nederrijn. Het aantal gansdagen is een maat voor de verblijftijd en is per maand berekend op basis van de getelde aantallen vermenigvuldigd met het aantal (kalender)dagen in de betreffende maand. De voedselbehoefte van andere herbivore vogelsoorten is middels een omrekenfactor (Lensink et al. 2008) omgerekend in 'kolgansdagen' zodat bij de berekeningen van één eenheid gebruik kan worden gemaakt.*

4 Discussie en conclusies

De tellingen van ganzen zijn goed verlopen. Ondanks perioden met neerslag en wind (met name in januari) waren de waarneemomstandigheden tijdens alle tellingen voldoende om de verspreiding van ganzen goed in kaart te brengen. De tellingen zijn uitgevoerd volgens de algemene richtlijn van het meetnet watervogels van SOVON. Tijdens de tellingen van de rustgebieden zijn de begrenzings van de SOVON-telgebieden gehanteerd. Ook delen van telgebieden die buiten de rustgebieden vallen zijn onderzocht. Met deze aanpak kan een goede vergelijking gemaakt worden met eerdere jaren en andere gebieden. Door de ganzen in het veld digitaal in te voeren als stip kan de verspreiding goed in kaart gebracht worden en kan heel nauwkeurig bepaald worden op welke percelen de ganzen overdag verblijven.

De winter van 2022-2023 was met een gemiddelde temperatuur van 5,1 °C tegen 3,9 °C normaal zacht (www.knmi.nl). December was iets kouder dan normaal met gemiddeld 3,9 °C tegen 4,2 °C normaal. Januari en februari waren allebei zacht met respectievelijk 5,8 °C tegen 3,6 °C en 5,7 °C tegen 3,9 °C normaal. De hoeveelheid neerslag lag deze winter met landelijk gemiddeld 208 millimeter neerslag rond het langjarig gemiddelde van 204 millimeter. De verschillen tussen de maanden waren echter groot. Januari was zeer nat met gemiddeld over Nederland 108 millimeter neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 68 millimeter. Februari was daarna juist een zeer droge maand.

Landelijk was de kolgans in januari, februari en maart in bovengemiddelde aantallen aanwezig¹. Naast Friesland, waar een derde van het februari-aantal verbleef waren er ook meldingen van opvallende aantallen in Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Holland. De grauwe gans was landelijk ook in bovengemiddelde aantallen aanwezig, zij het in mindere mate dan voor de kolgans het geval was. Het aantal brandganzen was niet opvallend vergeleken met andere jaren. Bij de kolgans was er half maart (omstreeks de tellingen) landelijk veel wegtrek; vooral op 19 maart, met meer dan 70.000 gemeld bij trektellen.nl². Dit kan mogelijk de lagere aantallen in maart in rustgebied Noorderpark verklaren.

De kolgans was in alle rustgebieden de meest talrijke soort, gevolgd door brandgans en grauwe gans. De maximumaantallen werden in alle drie de rustgebieden in een andere maand vastgesteld. Langs de Nederrijn waren ganzen, smienten en zwanen in januari in maximale aantallen aanwezig, in het Noorderpark in februari en in de Lopikerwaard in

¹ Watervogeltellingen in Nederland
Nieuwsbrief seizoen 2022/2023, nr. 7 maart 2023

² Watervogeltellingen in Nederland
Nieuwsbrief seizoen 2022/2023, nr. 8 april 2023

maart. In het Noorderpark concentreert de verspreiding van ganzen zich op de graslandpercelen in polder Breukelen Proostdij, Polder Bethune, Polder Maarseveen, Molenpolder en de noordelijke helft van Polder Achttienhoven. In de Lopikerwaard concentreert de verspreiding zich in het centrale deel van het rustgebied aan beide zijden van de Noordzijdse Kadewering en langs de Nederrijn tenslotte is geen duidelijke concentratievorming. Buiten de begrenzing van de rustgebieden is alleen in het Noorderpark een verhoogde concentratie van ganzen vastgesteld (in de Ruigenhoesche polder, aan de zuidoostzijde van het onderzoeksgebied).

Het aantal kolgansdagen loopt in alle rustgebieden lokaal op tot meer dan 1.250 kolgansdagen per hectare. Ter indicatie, een hectare cultuurgrasland kan jaarlijks voorzien in 1.770 kolgansdagen (Ebbinge & Van der Gref – Van Rossum 2004). Vermoedelijk wordt in alle rustgebieden lokaal (in de genoemde concentratiegebieden) de draagkracht maximaal benut, ook op plaatsen waar minder dan 1.770 kolgansdagen zijn vastgesteld in de periode van januari t/m maart. Immers betreffende ganzensoorten (en ook andere herbivore vogels) gebruiken het gebied ook in andere maanden. Bovendien dient rekening gehouden te worden met verstoring, waardoor niet alle capaciteit benut kan worden. Tenslotte bestaan de betreffende concentratiegebieden niet volledig (100%) uit cultuurgrasland, maar ook voor een deel uit bouwland, natuurgasland, water, bebouwing, etc. In hoeverre de totale draagkracht van de afzonderlijke rustgebieden wordt benut kan worden vastgesteld als ook de aantallen ganzen in de maanden oktober-december geteld worden. Daarnaast dient tevens de draagkracht van het gehele dagrustgebied bepaald te worden op basis van de aanwezige gebruiksvormen.

Het gros van de ganzen dat overdag in de rustgebieden verblijft slaapt 's nachts op grote wateren buiten de rustgebieden. Binnen de rustgebieden zijn weinig slaapplekken van betekenis vastgesteld. Dit komt deels door de afwezigheid van geschikte wateren voor grote groepen slapende ganzen binnen de rustgebieden.

Literatuur

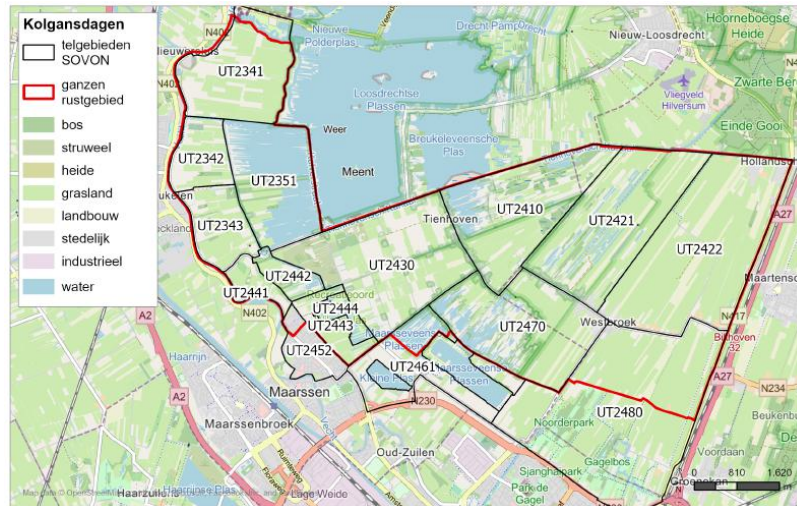
- Ebbinge B.S. & J.G.M. van der Gref – van Rossum 2004. Advies over de vraag hoeveel hectaren ganzen- en smientenopvanggebied in Nederland nodig zijn om de huidige aantallen ganzen en smienten op te vangen. Rapport 972, Alterra, Wageningen.
- Hornman M., F. Hustings, K. Koffijberg & O. Klaassen 2012. Handleiding Sovon Watervogel- en slaapplaatstellingen. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Latour, J.B., J. Stahl, E. Klop, M. Pot, M. Roodbergen 2019. Evaluatie Ganzenbeheer Utrecht 2013 – 2018. A&W-rapport 2572 Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden & Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Lensink, R., R.C. Fijn & C. Heunks 2008. Niet-broedvogels in de Gelderse Natura 2000-gebieden langs de grote rivieren. Achtergronden bij de factsheets. Culemborg, Bureau Waardenburg.
- Van Eerden M.R. 1997. Patchwork; habitat use Habtat exploitation and carrying capacity for water birds in Dutch freshwater wetlands. Van Zee tot Land 65, Rijkswaterstaat. Lelystad.
- Voslamber, B. & M. Liefjing, 2011. Standaard Rekenmethodiek grasetende watervogels in de Rijntakken. SOVON-onderzoeksrapport 2011/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage I Telgebieden watervogels meetnet SOVON

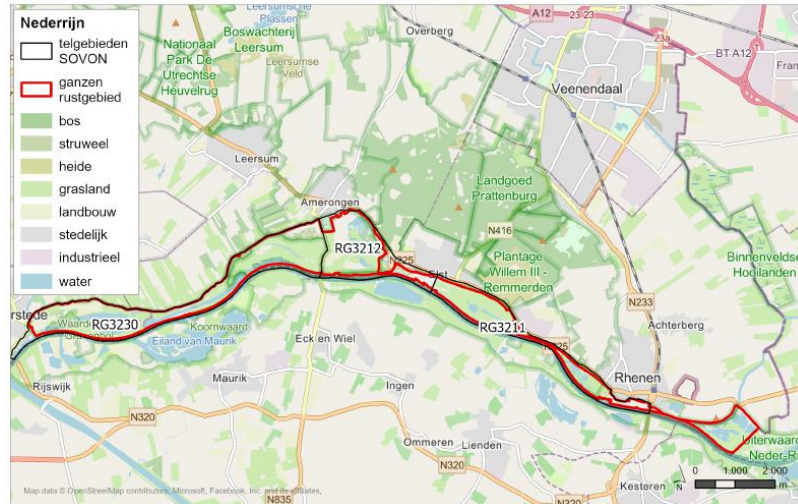
Ligging en begrenzing van de telgebieden van het meetnet watervogels van SOVON in en rondom de ganzenrustgebieden

Telgebieden en en rond ganzenrustgebied Noorderpark

Telgebieden en en rond ganzenrustgebied Lopikerwaard

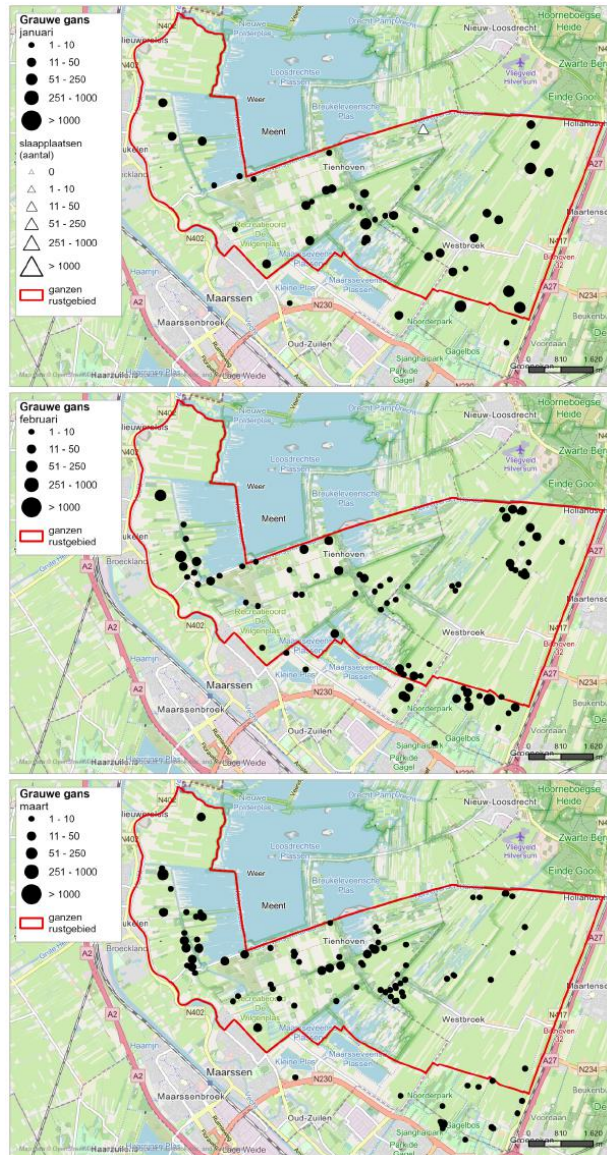

Telgebieden en en rond gezenrustgebied Nederrijn

Bijlage II Soortkaarten Noorderpark

Grauwe gans

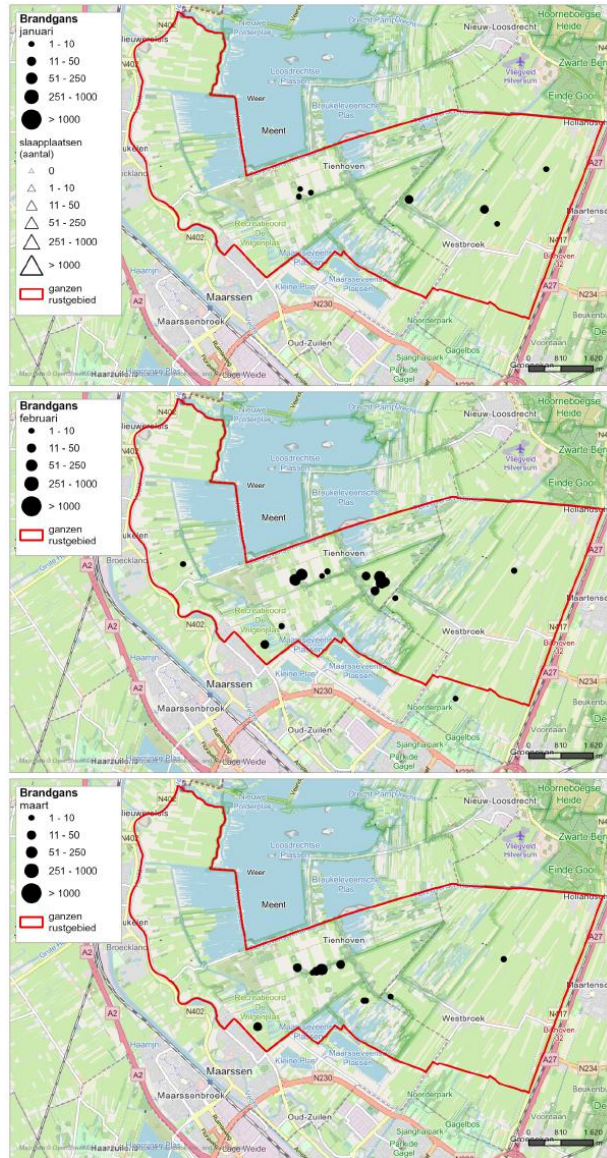
VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

31

Brandgans

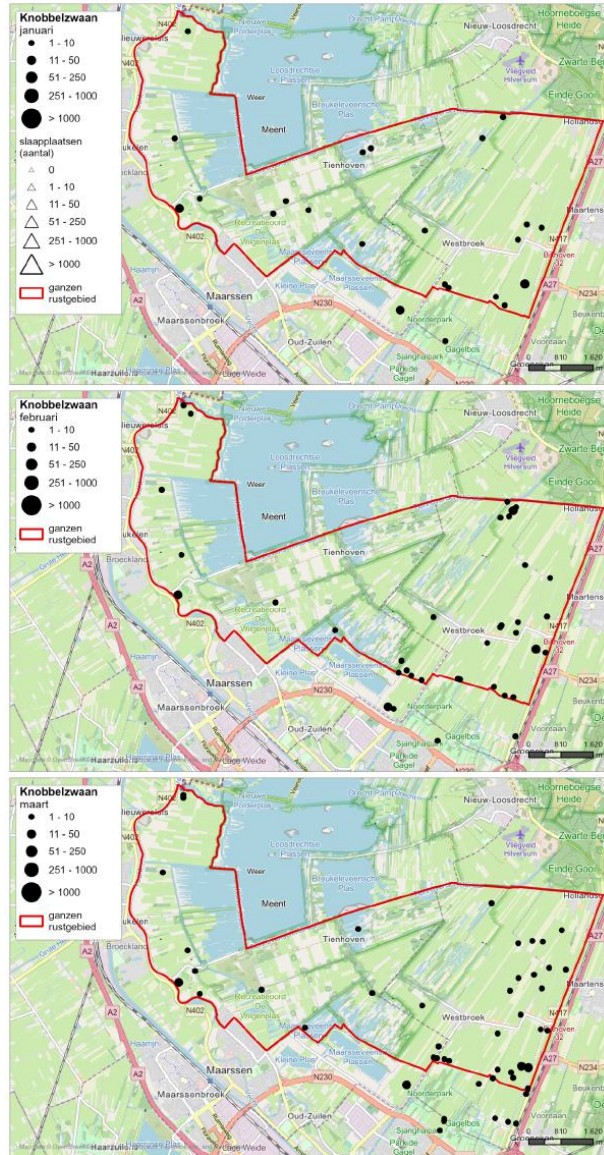
VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

32

Knobbelzwaan

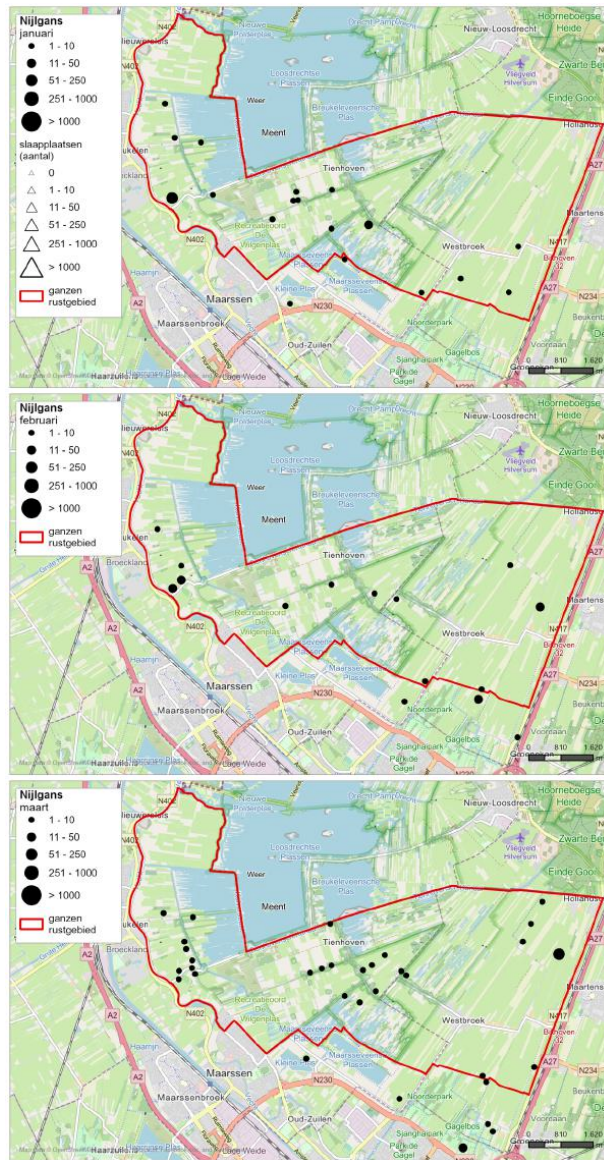
VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

33

Nijlgans

VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

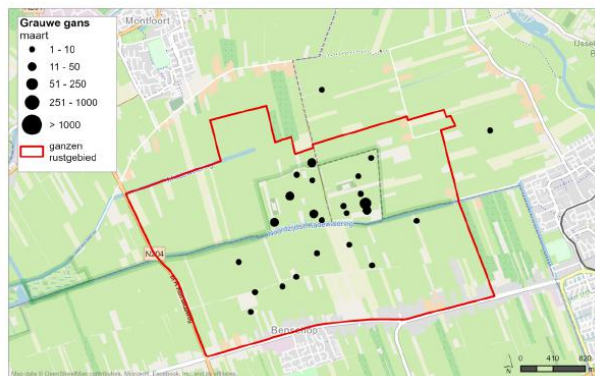
34

Bijlage III Soortkaarten Lopikerwaard

Grauwe gans

VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

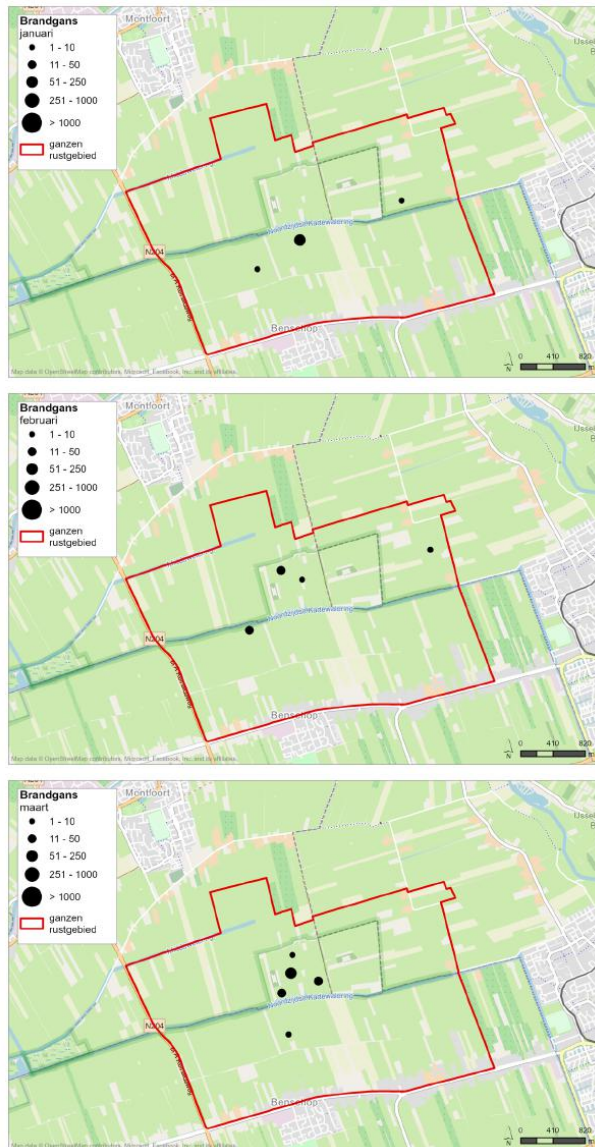
RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

36

Brandgans

VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

37

Knobbelzwaan

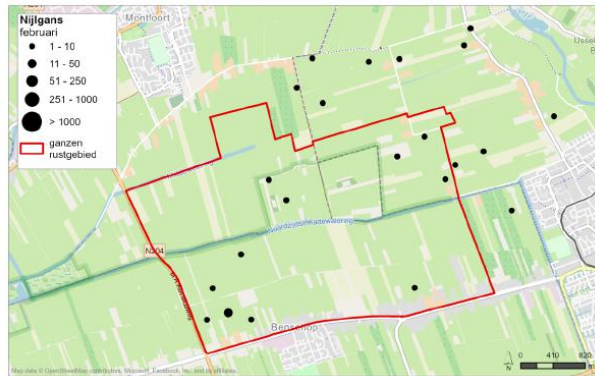
VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

38

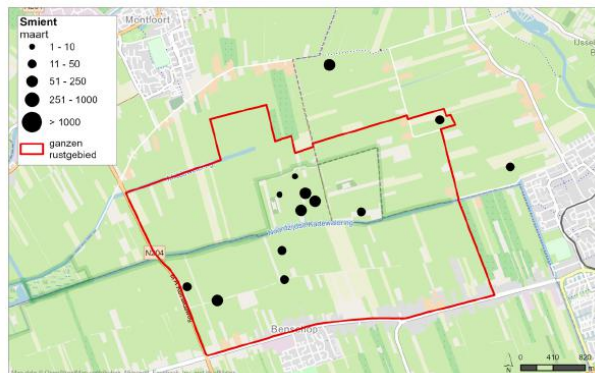

Nijlgans

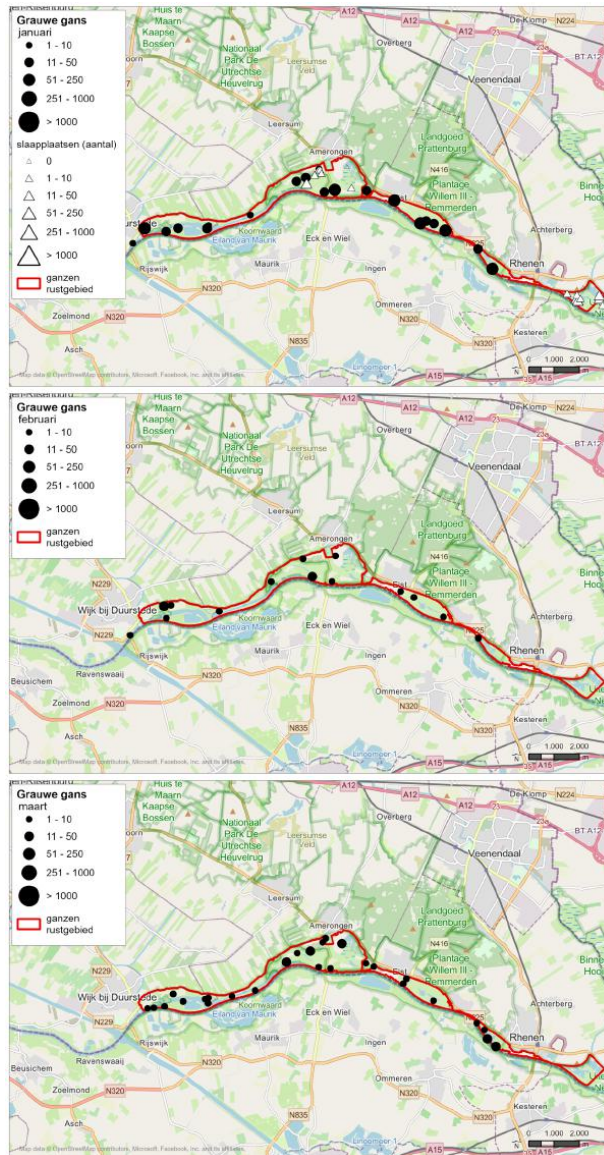
Smient

Bijlage IV Soortkaarten Nederrijn

Grauwe gans

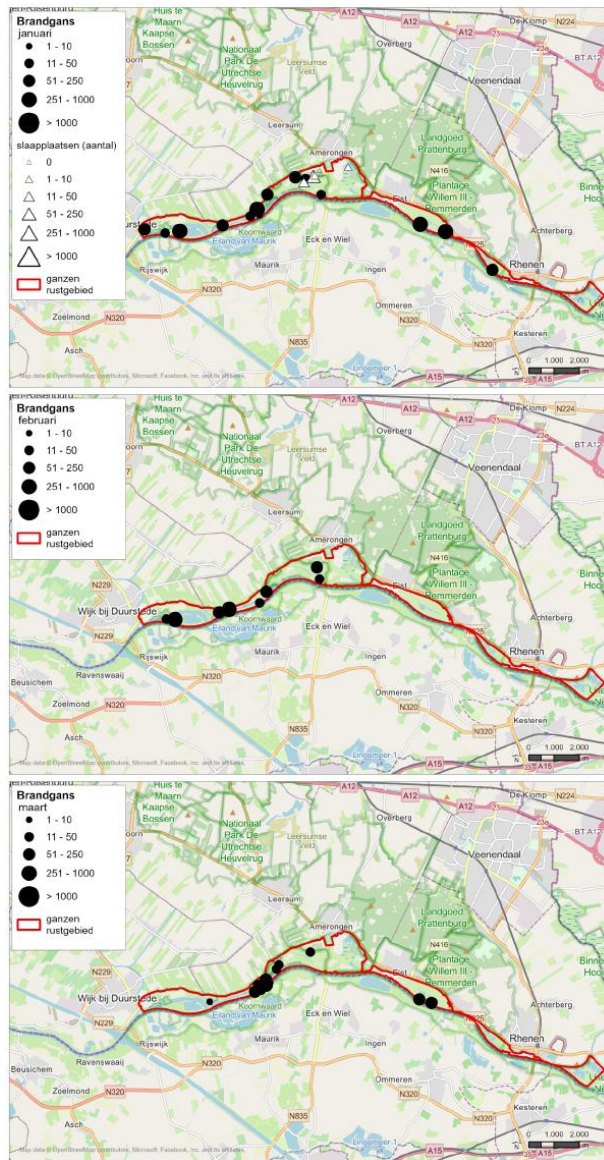

VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

Brandgans

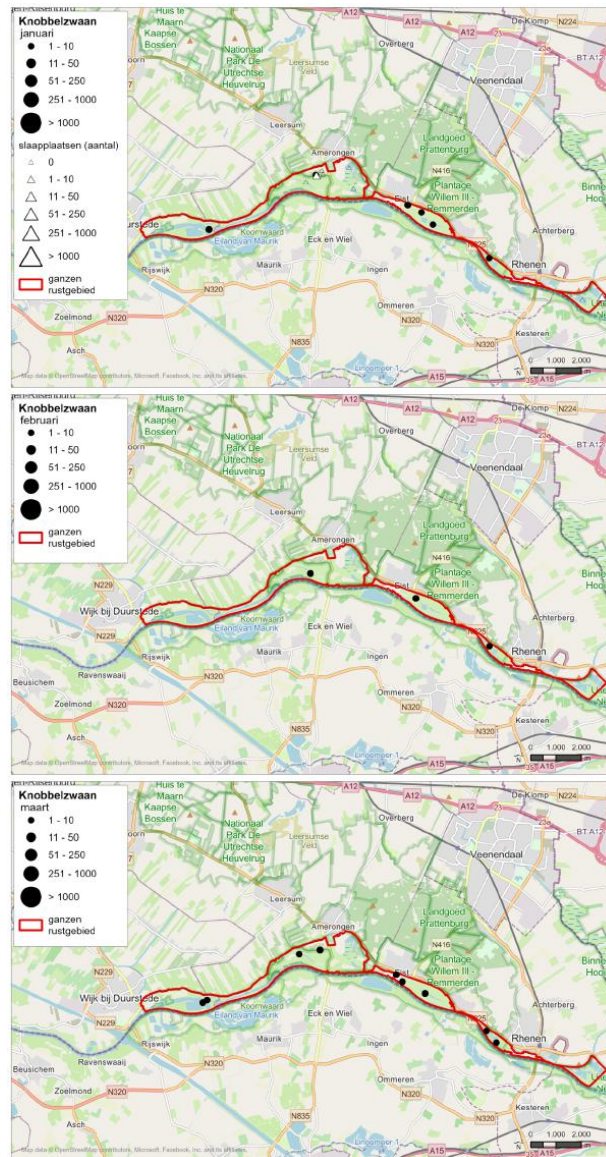
VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

42

Knobbelzwaan

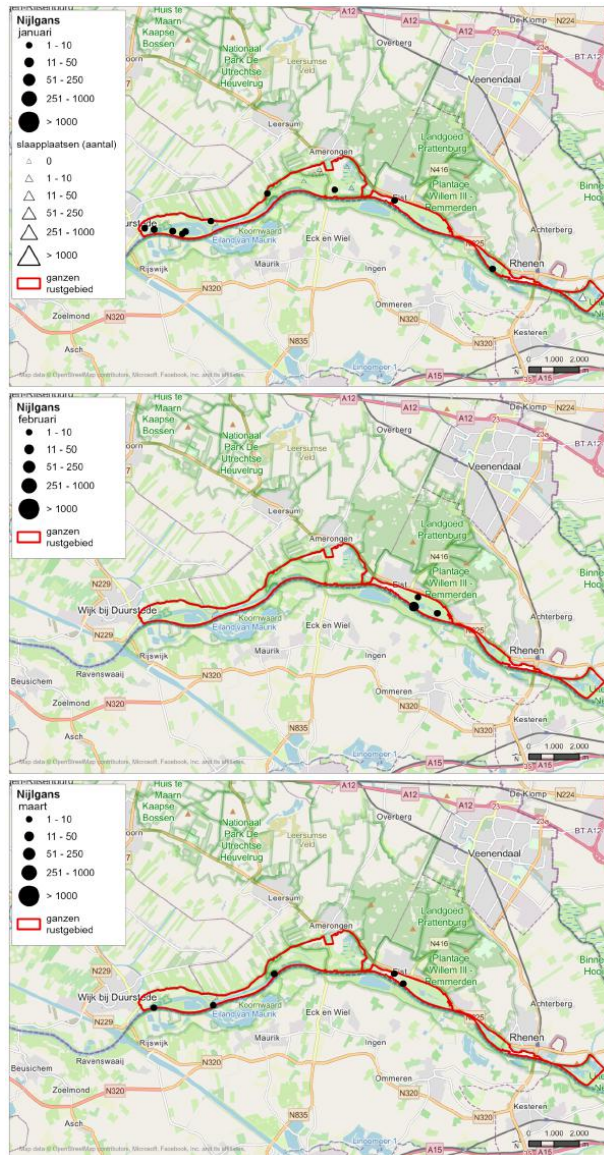

VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

Nijlgans

VERSPREIDING EN AANTALLEN GANZEN IN GANZENRUSTGEBIEDEN PROVINCIE UTRECHT.

RESULTATEN VAN TELLINGEN IN DE WINTER VAN 2022-2023.

Bijlage 2: Overzicht geïnterviewde organisaties

- Agrarisch:
  - › tien agrariërs uit alle vier de clusters. Een aantal van hen is ook actief binnen LTO en/of een agrarische natuurvereniging.
- TBO's:
  - › Staatsbosbeheer
  - › Natuurmonumenten
- Jagers:
  - › De Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
  - › Drie individuele jagers uit regio West-Utrecht, Lopikerwaard & Noorderpark
- Natuurbeschermingsorganisaties:
  - › Dierenbescherming
  - › Vogelbescherming
- Faunabeheereenheid
  - › Algemene vertegenwoordiger & vier clusterhoofden
- Waterschappen:
  - › Amstel, Gooi en Vecht
  - › De Stichtse Rijnlanden
  - › Vallei en Veluwe

Bijlage 3: Interviewleidraad

1. Hoe heeft uw organisatie te maken met ganzen en ganzenbeleid in Utrecht?
2. Heeft u belang bij ganzenrustgebieden?
3. In hoeverre bent u bekend met de doelen van de ganzenrustgebieden?
4. Wat is uw beeld bij wat er binnen en buiten ganzenrustgebieden in het winterhalfjaar wel en niet is toegestaan?
5. Wordt daar volgens u (voldoende) gebruik van gemaakt? Waarom wel/niet?
6. In hoeverre maakt u gebruik van de mogelijkheden die u zelf heeft om te handelen?
7. Heeft u zicht op wat anderen doen of laten?
8. Hoe effectief zijn de Utrechtse ganzenrustgebieden in uw ogen? Wat gaat er goed, wat gaat er minder goed? Ziet u verschillen tussen de gebieden?

Regio: Wat gaat goed?   Wat minder?

Nederrijn

Lopikerwaard

Noorderpark

7. Heeft u suggesties voor verbetering of aanpassingen? Waar denkt u aan? (bijv. ligging, omvang, inrichtingsmaatregelen, weren van ganzen daarbuiten, tegemoetkomingsregeling, stakeholderdraagvlak)
8. Welke belemmeringen ziet u die verbeteringen in de weg kunnen staan?
9. Hoe ziet u de toekomst van de ganzenrustgebieden in Utrecht?
10. Bent u bekend met beleid in andere provincies dat gunstig zou kunnen zijn voor Utrecht? Zo ja,.....
11. Heeft u suggesties voor organisaties/personen voor volgende interviews?

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

www.clm.nl

Laat het goede groeien.